

VIGILIA

2019 / 11

Az Eucharisziáról

HEIDL GYÖRGY: *Irenaeus az Eucharisziáról*
OROSZ GÁBOR VIKTOR: *A lutheri úrvacsoratan*
FEHÉRVÁRY JÁKÓ: *Egy kenyér – egy test*
DOLHAI LAJOS: *Szentmise és szentségimádás*
KÉKI PETRA: *Otthonommá lettél*

Báthori Csaba, Falcsik Mari, Fátyol Zoltán és Vörös István versei
HALMÁGYI MIKLÓS: *Szó és csönd – Márainál és elődeinél*
DOBAI LILI: *Lucis via*

Beszélgetés Varga Lászlóval

84. évfolyam	VIGILIA	November
LUKÁCS LÁSZLÓ:	Az időben és azon túl	801
AZ EUCHARISZTIÁRÓL		
HEIDL GYÖRGY:	Irenaeus az Eucharisziáról	802
OROSZ GÁBOR VIKTOR:	„Mert a hit által mi egy testté váltunk”. A lutheri úrvacsoratan teológiájának és lelkiiségének értelmezése	811
FEHÉRVÁRY JÁKÓ:	Egy kenyér — egy test. Az Eucharisztia újra felfedezett szimbolikus közösségi természetéről	821
SZÉP/ÍRÁS		
FALCSIK MARI:	Túl a félúton; Téli spleen; Azon az estén; Ha; Már ott vagy (<i>versek</i>)	828
DOBAI LILI:	Lucis via (<i>próza</i>)	830
VÖRÖS ISTVÁN:	Őszi szonáta; Az első emlék; Loretói elégia (<i>versek</i>)	833
FÁTYOL ZOLTÁN:	Apokrif jegyzetek 3; Apokrif jegyzetek 7; Apokrif jegyzetek 11; Versek egy apokrifonból 6 (<i>versek</i>)	837
HALMÁGYI MIKLÓS:	Szó és csönd — Márainál és elődeinél (<i>tanulmány</i>)	840
BÁTHORI CSABA:	Ami elhullt; Az égi pálya; Egy percre óriás; Kigyógyulok (<i>versek</i>)	845
A VIGILIA BESZÉLGETÉSE		
HÁZ GERGELY — TÓTH LUJZA:	Varga Lászlóval	847
MAI MEDITÁCIÓK		
KÉKI PETRA:	Otthonommá lettél	858
EGYHÁZ A VILÁGBAN		
DOLHAI LAJOS:	Szentmise és szentségimádás	864
SZÉP/MŰVÉSZET		
PROHÁSZKA LÁSZLÓ:	Madarassy Walter és az 1938-ban tartott XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus	869
KRITIKA		
NÉMETH NORBERT:	Könyvek az Eucharisziáról	872
SZEMLE		
	(részletes tartalom a hátsó borítón)	875

Az időben és azon túl

A mi éghajlati zónánkban a négy évszak váltakozása, akárcsak — gyorsabb ritmusban — az egymást váltó nappalok és éjszakák sajátos díszletet, természeti háttérrel alkotnak a múlt időnek, főleg az emberi életkorok váltakozásának. Akárcsak az óra mutatói, a nagyobbik gyorsabban, a kisebbik lassabban körözve jelzi az idő — életünk — múlását. Érthető, hogy a természet lírikusai szívesen használják fel ezeket a kulisszákat saját életidejük egy-egy szakaszának bemutatására.

A két legszínesebb év- és napszak a tavasz/hajnal és az ős/este. A tavasz és a hajnal gazdag szimbólumtárat kínál a bontakozó gyermek- és az ifjúkorhoz. A tavasz az élet fakadását, a természet kitárulkozását, ember és természet harmóniáját, a termékeny és boldog jövő ígérését hirdeti. „Örök virágzás sorsa már az enyém”, remélhetni bizakodva az élet tavaszán. Ígéretesek a hajnalok is. A rejtelmes és félelmes sötétség elmúlik, ahogy a teremtés kezdetén felragyog az első világosság. A cseperedő gyermeket is idézi a hajnal, a gyermeket, „akiben dalol a jövő”. A felnőttek, a „hajnal szerelmesei” bennük látják egy jobb világ ígérését. Akár még egy új világkorszakot, „a világosság századának” eljöttét is szemléltetheti a „hajnal hasadása”.

A hajnal és az este, a tavasz és az ős között mintha megállna az idő. A nappal a munkálkodás, a termékeny alkotás ideje, amikor szinte észrevétlenül múlnak a felnőtt kor évei, évtizedei. Idővel azonban apróbb-nagyobb jelek mutatják, hogy lassan lejár ez a nap- és évszak is. A déli nap alkonyatba hajlik, a nyár végén beköszönt az ős. Sajátos szépsége van ennek a korszaknak: más-más módon, más „színkompozícióban”, de megszíneseedik a természet, a felkelő és a lenyugvó nap pedig ugyanolyan gyönyörű színekkel festi meg az eget. A látszat azonban csalóka. Az alkony estébe fordul, a fák színpompás levelei lehullanak, esősre, majd fagyosra vált a világ.

Az őszi természet gyönyörű háttérként szemlélteti saját életidőnk változását. Az „öregék” egyre nagyobb távlatokra tekinthetnek vissza, de egyre rövidül az előttük lévő idő. „Olyanok ők, mint ki utazni készül és már csomagol.” A személyiséget végső önmagává formázó, de embert próbáló idő ez, ahogyan az öregkor küszöbére eljutott költők vallanak életérzésükről. Az évek múlása pedig fölerősíti a földi élet — és a történelem — kétségbe nem vonható tényét: múlandóságát.

Novemberben télbe fordul az ős, halottaikra tekintenek az élők. A liturgiában különböző időkben és céllal született a Mindenszentek ünnepe és a Halottak napja, valójában azonban ugyanazt a tényt tárják elénk: „Halálraítéltként” járunk ezen a világon, de az öröklét reményével. Jézus feltámadása óta tudjuk, hogy mindnyájan feltámadunk, ennek a világnak korlátaiból átkerülve a szeretet időtlen és határtalan, boldog öröklétébe.

Irenaeus az Eucharisztiairól

HEIDL GYÖRGY

1967-ben született Várpalotán. Eszmetörténész, a PTE BTK dékánja, az Esztétika és Kulturális Tanulmányok Tanszék vezetője. — A tanulmány az NKFI K-128321 sz. kutatási program keretében készült.

¹A gnózis és az úgynevezett „gnoszticizmus” meghatározásának és eredetének nehéz kérdésében, valamint a forrásokról és a bőséges szakirodalomról szakszerű, ugyanakkor könnyen érthető eligazítást nyújt Christoph Markschies magyarul is elérhető kis könyve: *A gnózis*. Szent István Társulat, Budapest, 2011.

²Ehhez felhasználtam egy korábbi írásom néhány bekezdését: *Irenaeus és a test teológiája*. Vigilia, 78 (2013/11), 812–819. Irenaeus antropológiájáról kitűnő összefoglalást ad John Behr: *Asceticism and Anthropology in Irenaeus and Clement*. Oxford University Press, 2000 (reprint 2007). Klasszikus tanulmány Adhémar d'Alès: *La doctrine eucharistique de S. Irénée*.

Szent Irenaeus (Kr. u. 140 k. – 202 k.) Szmürnában született, majd a Római Birodalom nyugati részén, Lugdunumban (ma Lyon) lett püspök 178-ban. Ő adott először rendszerezett, a Szentírás egészére, vagyis az Ó- és Újszövetségre egyaránt alapozó választ a korai egyházban megjelenő, illetve arról leváló, azzal vetélkedő, magukat általában „gnosztikusnak”, vagyis az ismeret birtokosainak tartó irányzatok tanítására.¹ Irenaeustól két mű maradt ránk, de egyik sem az eredeti görög nyelven: az 1904-ben örmény fordításban felfedezett *Demonstratio apostolicae praedicationis* (rövidítve ezután: *Dem*) és az öt könyvből álló, *A hamis elnevezésű gnózis cáfolata*, latin címén: *Adversus haereses* (*Az eretnekségek ellen*, rövidítve ezután: *AH*) című munka, amely 180 és 185 között készülhetett, s teljes egészében csak latin fordításból ismert, amelyet valamikor a 3–4. században készítettek el. *Az eretnekségek ellen* írt munkájában az Eucharisztiairól az ebioniták, a valentiniánusok és a markioniták kapcsán beszél. Meggyőződése szerint e közösségektől eltérően az apostoli hagyományt megőrző egyházakban a tanítás és az eucharisztikus gyakorlat összhangban van egymással, és kölcsönösen erősíti egymást. Noha gondolatait hitvita keretében fejti ki, álláspontja mögött felsejlik az Eucharisztia végiggondolt teológiaiája. Hogy ezt a teológiát megértsük, előbb érdemes felidézni antropológiai tanítását, amelyben a testnek kitüntetett szerepe van.²

Irenaeus az istenképmás fogalmát szorosán összekapcsolja a testtel. A gnosztikusok elleni érvelésének fontos tézise, hogy a képmás nem szellemi fogalom, mert egy képmás esetében a formának anyagban kell megmutatkoznia (AH 2.7.6).³ Az ember esetében ez az anyag a test, vagyis az a *plazma* („alkotás, készítmény”, „megformált dolog”), amelyet Isten a maga képmására alkotott meg, amikor megformálta az embert, és belélehelte az élet lehetétét (AH 5.6.1). Az élet a Szentlélek (*Spiritus, Pnuma*), az élet lehelete az emberi lélek (*anima, psüikhé*), amely formát és életet ad a testnek (*caro, szarx*, vö. AH 5.12.2). Az ember tehát összetett lény: test és a testet éltető lélek egysége. Ez az, amit Isten a saját képmására, vagyis Krisztusra alkotott meg. Az ember ösképe ugyanis nem a preexisztens Ige, hanem a megtestesült Ige (Dem 11 és 22). Ádámot úgy alkotta meg Isten, hogy mintegy előretékintett a majdan időben megtestesülő Igére, Jézus Krisztusra. Az időben Ádám testi léte megelőzi ugyan Jézus Krisztus testi létét, de ha figyelembe vesszük az isteni előretudást, akkor más a logikai sorrend — *post hoc non est propter hoc* —: a megtestesült Krisztus a mintakép, az ok, és Ádám

Recherches des science religieuse 13 (1923), 24–46. Az újabb irodalomhoz lásd Don W. Springer: *Tell us no secrets: St. Irenaeus' contra-Gnostic doctrine of communion*. Vox Patrum 37 (2017), 85–94.

³Ahol a fordítót nem jelölöm, saját változatomat közlöm.

az ősképek leképeződése, az okozat. Irenaeus teológiájában Krisztus megtestesülése az a történelmi esemény, amely egyedül képes a maga teljességében megvilágítani az első ember megalkotását, és megmutatni azt, hogy milyen képmás hasonló az Ősképhez (Dem 22 és AH 5.16.1–3). Krisztus ugyanis nem csupán az isteni természetet nyilatkoztatja ki számunkra, hanem az emberit is.

A képmásra megalkotott ember még nem tökéletes, mert az embert csakis Isten Szelleme, a Szentlélek teheti teljessé, amikor a képmás hasonlónak lesz Istenhez. „Az Atya kezei, vagyis a Fiú és a Szellem által lesz Isten hasonlatosságára az ember, és nem az ember része. Mármost a lélek és a Szellem nem lehetnek az ember része, az ember pedig egyáltalán nem: a tökéletes ember nem más, mint az Atya Szellemét felöltő lélek keveréke és egyesülése azzal a hús-vér testtel, ami Isten képmása szerint formáltatott meg. (...) Ha ugyanis eltekintünk a hús-vér test, azaz a megformált dolog (*plazma*) valóóságától, és pusztán a szellemre gondolunk, akkor, ami megmarad, már nem szellemi ember, hanem az ember szelleme vagy Isten Szelleme. Amikor pedig ez a lélekhez vegyült Szellem egyesült a megformált dologgal, a Szellem kiáradása miatt szellemi és tökéletes ember jött létre: és ő az, aki Isten képmására és hasonlatosságára lett. Ha pedig hiányzik a lélek mellől a Szellem, akkor az ilyen ember valóban lelki (*animalis*) és testi (*carnalis*) marad és tökéletlen lesz, mert adott ugyan számára a képmás a megformáltban, de nem kapja meg a Szellem által a hasonlatosságot” (AH 5.6.1, vö. 5.1.3).

Az ember nem az Isten képmására teremtettségét veszítette el a bűn esettel, hiszen akkor megszűnt volna embernek lenni, hanem a hasonlóságot, a Szellemet. A Szellem nem antropológiai entitás, nem része, hanem beteljesítője az embernek. Isten ajándéka, akiben hasonlónak leszünk Istenhez. Az Isten képmására, a megtestesült Krisztusra megformált és életet kapott test, vagyis maga az ember, a keresztségben elnyeri a Szellemet, és ezzel visszakapja Istenhez való hasonlóságát. Tökéletes lesz, de a megistenülés folyamata ezzel nem ér célba, hiszen az ember feladata az, hogy megmaradjon és növekedjék ebben a hasonlóságban, és majd a testi feltámadásban visszanyerje a romolhatatlanságot és halhatatlanságot, és így legyen igazán teljessé. A romolhatatlan testben élő tökéletes ember látni fogja Istent mint hasonló a hasonlót. Ebben az üdvtörténelmi folyamatban, az Istenhez való hasonlónak válásban kitüntetett szerepe van az Eucharisziának.

1. Az Eucharisztia mint az egyház által bemutatott tiszta áldozat

„Amikor tanítványainak meghagyta, hogy a teremtmények zsengejét felajánlják Istennek — nem azért, mert szüksége van rá, hanem, hogy ők maguk ne legyenek gyümölcstelenek és hálátlanok — vette a kenyeret, amely teremtett dolgokból van, és hálát adott, mondván: *Ez az én testem* (Mt 26,26). És ugyanígy a kelyhet is, amely hozzánk hasonlóan teremtmény, saját vérének vallotta, és megtanította az újszövetség új felajánlását, amelyet az egyház az apostoloiktól átvéve az egész világon felajánl Istennek, aki táplálékot ad nekünk mint ajándékainak zsengejét az újszövetségben. Erről jelezte a tizenkét próféta egyike, Ma-

lakiás: *Nem lelem kedvemet bennetek, mondja a mindenható Úr, és nem fogadok el áldozatot a kezetekből. Hiszen napkelettől napnyugatig nagy az én nevem a nemzetek között, és minden helyen tiszta tömjént áldoznak, és tiszta áldozatot mutatnak be nevemnek, mivel nagy az én nevem a pogányok között, mondja a mindenható Úr (Mal 1,10–11).* Ezzel világosan jelezte, hogy előbb felhagy a nép az áldozatbemutatással Istennek, de mindenütt áldozatot mutatnak be neki, mégpedig tiszta áldozatot, és a neve megdicsőül a pogányok között” (4.17.5). „És mi más az ő neve, amely megdicsőül a pogányok között, mint ami a mi Urunké, aki által megdicsőül az Atya és megdicsőül az ember?” (4.17.6).

Az Istennek bemutatott, teljesen tiszta áldozat előképe Ábel áldozata, a külsőleg tiszta, de hamis szándékkal bemutatott áldozat előképe pedig Káiné. Az áldozat tisztasága ugyanis az áldozatot bemutató szívének tisztaságától függ.

„Mert Isten kezdettől fogva Ábel ajándékára tekintett, mivel őszintén és igaz módon áldozta fel azt; Káin áldozatára azonban nem tekintett, mivel irigységgel és rosszindulattal telve megosztást táplált a szívében testvérével szemben. (...) Ha tehát valaki arra tesz kísérletet, hogy pusztán látszólag tisztán, helyesen és törvény szerint mutasson be áldozatot, lelkében viszont nem helyesen osztozik az embertársával való közösségben, és nincsen benne istenfélelem, külsőségeiben helyesen hozott áldozata nem vezet félre Istent, ha közben bensejében bűn van, és az ilyen áldozat semmit nem használ neki, hanem az, ha véget vet a belül megfogant gonoszságnak, nehogy a színlelt cselekedet által a bűn saját maga gyilkosává tegye az embert” (4.18.3, Répás László fordítása).

Talán éppen erre az Istennek tetsző, tiszta áldozatra utal 4. századi ókeresztény szarkofágokon az a jelenet, amikor Káin búzakalászt vagy kenyeret, Ábel bárányt ajánl fel egy trónon ülő alaknak, akit véleményem szerint az örök Igével — és nem az Atya Istennel! — azonosíthatunk.

1. ábra:
Káin és Ábel áldozatot mutat be az Úrnak. Ókeresztény szarkofág részlete, 4. század első fele, Arles (Vértesaljai László felvétele).

Feltűnő, hogy ezeken az ábrázolásokon Isten elfogadja mindkét áldozatot, nemcsak Ábelét, hanem Káinét is. Ez összhangban van Irenaeusnak az anyagi világot lebecsülő gnosztikusok ellen kifejtett érvelésével, amely szerint a teremtmények jók, a föld termése jó, a zsenge Istent illeti meg. Nem a Káin által felajánlott gabonával van baj, hanem azzal a lelkülettel, amellyel azt felajánlotta. Az egyház áldozata, amelynek Ábel felajánlása az előképe, nem azért tiszta, mert az egyház papjai emberileg tökéletesek, hanem azért, mert azt maga az egyház mutatja be az Eucharishtiában. Valójában egyedül az egyház áldozata tiszta áldozat, hiszen az egyház elismeri Istent Teremtőnek, hálát ad teremtményeiért, amelyeket jónak tart, és e teremtményeinek első zsengejét, vagyis Krisztus testét és véréát ajánlja fel. A zsidó áldozatok megszűntek, mert ők elutasították az egyetlen lehetséges közvetítőt Isten és emberek között, az eretnekek áldozatai pedig voltaképpen blaszfémek és önellentmondásosak, hiszen teremtett dolgokat ajánlanak fel annak a felsőbb Atyának, aki szerintük messze felülmúlja e teremtmények Alkotóját. Azaz vagy olyasmit ajánlanak fel neki, amihez semmi köze nincsen, vagy olyasmit, ami ellentétes vele, mert a szükség, a hiány, a tudatlanság és a szenvedés világához tartozik.

„Szükséges tehát, hogy áldozatot mutassunk be Istennek, és minden körülmény közepette hálásnak találtassunk a Teremtő Isten iránt, tiszta gondolkozással, képmutatás nélküli hittel, szilárd reménységgel, izzó szeretettel hozva elé teremtményeinek első zsengejét. Ezt az áldozatot pedig egyedül az egyház mutatja be tisztán a Teremtőnek, hálaadással áldozva teremtményeiből. A zsidók viszont már nem mutatnak be áldozatot, mivel kezük vérrel van rakva; mert nem fogadták be az Igét, aki által áldozatot lehet bemutatni Istennek. De az eretnekek egyetlen gyülekezete sem [mutat be áldozatot]. Egyesek ugyanis miközben a Teremtőn kívül másik Atyáról beszélnek, ebből az ál-

2. ábra:
4. századi ókeresztény szarkofág részlete, Vat. Inv. 31556.3.1 Museo Pio Cristiano (a szerző felvétele).

talunk ismert teremtett világból való dolgokat áldoznak neki, és ezzel bebizonyítják, hogy a máséra vágyik, és más tulajdonát kívánja magának. Akik pedig azt mondják, hogy ez a teremtett világ a hiányból, a tudatlanságból és a szenvedésből állt elő, amikor a hiány, a tudatlanság és a szenvedés gyümölcseiből mutatnak be áldozatot, vétkeznek saját Atyjuk ellen, és inkább megsértik őt ezzel, mintsem hogy hálát adnának neki” (4.18.4, Répás László fordítása).

2. Az Eucharisztia és a megváltás

Az Eucharisztia bemutatásának mikéntje szorosan összefügg a teremtésről és a megváltásról alkotott felfogással. Az ebioniták a világot az igazi Isten alkotásának tartották, csak Máté evangéliumát fogadták el, megtartották a törvény előírásait, a körülméletést és a zsidó életmódot, és Jeruzsálem felé fordulva imádkoztak (AH 1.26.2). Ők azonban csak vizet használtak az Eucharisztiahoz, mert tagadták, hogy az isteni és az emberi természet egyesülhetne, holott ez az egyesülés Ádám megalkotásakor éppen úgy megtörtént, mint a keresztségi újjászületésben, hiszen mindkét esetben Isten Szelleme egyesül a földből formált emberi természettel, hogy tökéletessé tegye azt.

„Elutasítják [az ebioniták] a mennyei borral való keveredést, és csupán evilági víz akarnak lenni, mert nem fogadják el, hogy Isten önmagával vegyíti őket, és megmaradnak abban az Ádámokban, aki legyőzött és kiűzött a Paradicsomból. Nem veszik észre, hogy amiképpen Ádámokban való megformálásunk kezdetén az élet Istentől származó lehelete a megformált alkotással (*plasma*) egyesülve megélevenítette az embert és az értelmes élőlényként jelent meg, úgy a végben az Atya Igéje és Isten Szelleme Ádám megformált alkotásának régi szubsztanciájával egyesülve élővé és tökéletessé tette az embert, aki képes befogadni a tökéletes Atyát, hogy amint a lelki emberben mindnyájan meghaltunk, úgy a szellemiben mindannyian éljünk (1Kor 15,22)” (AH 5.1.3).

Érdemes megjegyeznünk, hogy Andrew McGovan szerint a víz eucharisztikus használata legfeljebb az ebioniták egyik irányzatára lehetett jellemző, mert más ókeresztény forrás, például Origenész, ezt nem rója fel nekik. Az első néhány évszázadban a szerző szerint az Eucharisztia nem kizárólag kenyér és bor volt, lehetett csak kenyér, vagy kenyér és víz. Ez utóbbira példa az először Irenaeus által említett ebionita Eucharisztia, amelynek doktrinális alapú magyarázata Irenaeustól ered, nem pedig az ebioniták saját teológiáját tükrözi.⁴ Az ebionitáktól eltérően a valentinánusok a katolikusokéhoz hasonló szertartás keretében ünnepelték az Eucharisziát, miközben tagadták, hogy a teremtő Isten Jézus Krisztus Atyja lenne, és nem hittek a testi feltámadásban sem. Más forrásokból is tudjuk, hogy a kenyér szerintük életadó táplálék, és valamiképpen Jézussal azonos (*Fülöp evangéliuma* 103 és 111).⁵ Jézus teste a Logosz, vére pedig a Szentlélek (uo. 105), a bor pedig a Szentlélek kegyelmének hordozója, s aki részesedik belőle, az saját anygali természetét ilti magára. „Az imádság kelyhében van bor, van víz, hogy szimbólumai legyenek az ő vérenek, ami fölött az *eucharisziát* mond-

⁴Lásd *Ascetic Eucharists: Food and Drink in Early Christian Ritual Meals*. Clarendon Press, Oxford, 1999, 144–151.

⁵*Fülöp evangéliuma*. In: *Csodás evangéliumok*. (Szerk. Adamik Tamás.) Telosz Kiadó, Budapest, 1996, 85–100. A magyar kiadás számozását követem. A témát kimerítően tárgyalja Herbert Schmid: *Die Eucharistie ist Jesus: Anfänge einer Theorie des Sakraments im koptischen Philippusevangelium (NHC II 3)*. Brill, Leiden – Boston, 2007.

ják. Szentlélekkel telik meg, és a valóban tökéletes emberé. Amikor azt isszuk, megszerezzük magunknak a tökéletes embert” (uo. 123). A bor a mindent megelőző és felülmúló, elgondolhatatlan Kegyelem hordozója, s belőle részesedve a benső ember betöltekezik és megsokasodik benne az ismeret. Irenaeus beszámol a valentinánus Markosz trükkjéről, aki a borral elegyített vízbe valamilyen vegyszert tett, majd hosszan elnyújtotta az invokációt, hogy közben a bor bíbor és skarlátvörös színűvé változzék, mintha a mindent felülmúló aionok Kháriszának vére csöppenne bele (AH 1.13.2). Mindez erősen emlékeztet a mágus Anaxilaos eljárására, amelyről az idősebb Plinius tudósít (*Historia naturalis* 35.175). A mágus titokban forró szenet és ként tett a boros kehelybe, majd körbeadta az asztalnál, a felkészületlen vendégek pedig sokkot kaptak a lejátszódó kémiai reakció látványától.⁶

Irenaeus valentinánusoknak adott válasza általános érvennyel bír, és a *lex orandi, lex credendi* elv talán legkorábbi megfogalmazásának tekinthető. Leszögezi, hogy az Eucharisztia gyakorlata és a dogmatikai elvek kölcsönösen összefüggnek egymással: „Hogyan lesznek biztosak abban, hogy a hálaadás kenyere Uruk teste, és a kehely az ő vére, ha nem tartják őt a világ Teremtője Fiának, azaz Igéjének, aki által a fa gyümölcsöt hoz, a források felfakadnak, és a föld megtermi először a hajtást, azután a kalászt, majd a fejlett szemet a kalászbán. (Mk 4,27–28). Hogyan mondhatják továbbá, hogy romlásra jut, és nem kapja vissza az életet az a test, amelyet az Úr teste és vére táplál? Nos, vagy a tanításukat változtassák meg, vagy fejezzék be azt az áldozatbemutatást, amelyet előre megjövendöltek. A mi tanításunk összhangban van az Eucharisziával, és megfordítva, az Eucharisztia megerősíti tanításunkat. A sajátját ajánljuk fel neki, megfelelőképpen hirdetve a test és a Szellem közösségét és egységét. Amint ugyanis a földből származó kenyér elnyeri Isten invokációját, és többé már nem közönséges kenyér, hanem Eucharisztia, amely két dologból áll: földiből és mennyeből, úgy testünk is, az Eucharisziából részesülve már nem romlandó, hanem a feltámadás reményét bírja” (AH 4.18.4–5).

Aki Krisztus testének és vérének tartja az Eucharisziát, mint Valentinosz követői is, annak szükségképpen el kellene fogadnia, hogy a világot és benne a természeti javakat az az Isten alkotta, akit Krisztus saját Atyjának nevez.⁷ Csak mellékesen jegyzem meg, hogy a 19. század derekától kezdve tévesen Római Hippolütosznek tulajdonított *Refutatio omnium haeresium* (6.37.7–8) megőrizte Valentinosz egyik himnuszát, amely mutatja, hogy Valentinosz egyáltalán nem tekintett olyan ellenségesen az anyagi világra, mint későbbi követői. A himnuszban az anyagi világot a Lélek-Démiurgosz alkotja meg, és alkotójától függ. A Lélek-Démiurgoszt a Szellem, a külső Pléróma és Bölcsesség tartja a fenn, ezt pedig a belső Bölcsesség és Pléróma, amely azon aionok Teljessége, amelyek az Atya mélyéből emanálódnak. Nyersfordításban: „Látom, hogy minden a szellemen függ. Értem, hogy mindent a szellem tart fenn. A hústest a lélektől függ, a lélek pedig a levegőhöz kapcsolódik. A levegő az étertől függ. A mélységből pedig termések sar-

⁶Vö. Robert M. Grant: *Irenaeus of Lyons*. Routledge, London, 1997, 18.

⁷Hippolütoszról és a *Refutatióról* lásd Bugár István monográfiáját: *A teológia kezdetei a jánoszi tradícióban. A Mellitón- és a Hippolütosz-dosszié*. Kairosz, Budapest, 2016, különösen 179skk.

jadnak, az anyaméhből gyermek születik.” A testimónium a himnusz valentinánus értelmezését is tartalmazza: „Szerintük a hústest az anyag, amely a lélektől, vagyis a Démiurgosztól függ. A lélek pedig a levegőhöz kapcsolódik, azaz, a Démiurgosz a Szellemhez, amely a külső teljesség. A levegő pedig az étertől függ, azaz a külső Bölcsesség a belső Hartártól és az egész teljesség (Szellemétől). A mélységből termések sarnaknak, vagyis az Atyától van az aionok teljes kiáradása.”

Irenaeus gondolatmenete így folytatódik: amikor felajánljuk a kenyeret és a bort Istennek, azt ajánljuk fel neki, ami az övé. A felajánlás ugyanakkor megszentelés, hiszen az addigi közönséges kenyeret és vízzel kevert bort a felajánlási imádság és invokáció által a Szentlélek Krisztus testévé és vérévé teszi. Ha a közönséges kenyér ily módon szellemivé és mennyeivé lesz, akkor az Eucharisziából részese-dő emberi test is képes lesz majd az elváltozásra, hogy romlandóból romolhatatlanná váljék. Az eucharisztikus szertartás egyszerre tanúskodik arról, hogy a testi dolgok Teremtője jó, aki jó teremtményeket alkotott, s ezért hálával tartozunk neki, továbbá, hogy a testi és földi dolgok valóban szellemivé és mennyeivé alakulhatnak. Ráadásul az Eucharisztia kenyere és bora nem csupán példát mutat arra, hogy a földi test szellemivé és romolhatatlanná változhat, hanem a benne való részese-dés által mi magunk is szellemivé válunk, s így az Eucharisztia mintegy előmozdítója annak a folyamatnak, amely végül a testi fel-támadásban fog beteljesedni.

3. Az Eucharisztia és a test feltámadása

Krisztusban az isteni és az emberi valóság testben egyesült, ezért a keresztségben újjászületett és az Eucharisziában részesülő ember egy-részt Krisztus titokzatos testének, az egyháznak lesz tagja, másrészt a misztikus test tagjaként az Eucharisziában egyesül a feltámadt Krisz-tus testével. Ez a fizikai és spirituális egység a biztosítéka és záloga a most még halandó és romlandó test majdani feltámadásának a ro-molhatatlan életre. Az örök életre feltámadt embert nevezi Irenaeus tökéletes embernek (AH 5.6.1). A tökéletes emberben az emberi ter-mészet a maga egészében kiteljesedik, mert akkor az embert mint test-lélek egységét teljes mértékben áthatja majd Isten Szelleme (AH 2.33.5). Az ember és az egész emberiség tökéletesedésének célja a halhatat-lanság és romolhatatlanság elnyerése. Ezt a fejlődést és növekedést a bűneset sem tudta megállítani, sőt bizonyos értelemben még len-dített is rajta, hiszen akkor vált felnőtté az ember, amikor megta-pasztalva a rosszat megismerte a jót. A növekedés és sokasodás az emberiség történetében az Isten népévé válás folyamata. Isten kivá-lasztott egy népet, majd népévé tette a pogányokat is. Isten népének tagjai, az egyház tagjai, foglalót (*pignus*) kapnak Isten Szelleméből, hogy eljuthassanak a tökéletességre. A foglaló a Szellem egyetemes kegyelmének a záloga, a Szellemé, aki a maga teljességében kiárad majd a feltámadásban (AH 5.8.1). Már a foglaló is a Szellem, akit az ember a hit által befogad a szívébe (AH 5.9.2). Az ilyen ember az egy-házban visszanyeri eredeti természetét, amely Isten képmására és ha-sonlatosságára lett (AH 5.10.1), de tovább tökéletesedik, testi emberből

szellemi emberré alakul, mert nem a test kívánságainak enged, hanem a Szellem ösztönzéseinek. Az egyes ember és az emberiség fejlődése tehát analóg: gyermekség, növekedés, felnőtttség, sokasodás, megerősödés, dicsőség, Isten látása, romolhatatlanság. A romolhatatlanság pedig Istenhez teszi hasonlóvá (AH 4.38.3).

„Teljesen ostobák azok [ti. a markioniták], akik megvetik Isten egyetemes gondviselését, mert tagadják a hústest üdvösségét, és elutasítják annak újjászületését, azt állítva, hogy képtelen a romolhatatlanság befogadására. Márpedig, ha nem fog üdvözülni, akkor az Úr sem váltott meg minket vérével, és az Eucharisztia kelyhe sem az ő vérében való részesülés, és a kenyér, amelyet megtörünk, nem az ő testében való részesülés. A vér ugyanis az erekből, a húsból, és a többi szervből származik, amely az ember lényegéhez tartozik, márpedig Isten Igéje valóban ezzel lett, és vérével megváltott minket. Az Apostol is így mondja: »Akiben vére által megváltást nyertünk, a bűnök bocsánatát« (Kol 1,14). És mivel »az ő tagjai vagyunk« (vö. 1Kor 6,15; Ef 5,30), és teremtménnyel táplálkozunk, a teremtményt pedig ő adja nekünk, hiszen »napját felkelti, és tetszése szerint ad esőt« (Mt 5,45), a teremtményét tartalmazó kelyhet vérének vallotta, amely a mi vérünket gyarapítja, és a teremtményből lett kenyeret saját testének állította, amely a mi testünket növeli. Ha tehát a vegyített kehely és az elkészült kenyér Isten Igéjét elnyerve Krisztus testének és vérének Eucharisziájává lesz, és belőlük gyarapodik és áll fenn testünk állaga, miképpen tagadják, hogy az a test, amelyet Krisztus vére és teste táplál, és amely az ő tagja, képes befogadni Isten ajándékát, az örök életet? Így mondja a boldog Apostol is az efezusiakhoz írt levelében: *minthogy tagjai vagyunk testének, az ő húsából és csontjából* (Ef 5,30). Nem valami szellemi és láthatatlan emberről beszél — *a szellemnek ugyanis nincsen csontja* (Lk 24,39) —, hanem valódi emberi szervezetről, amely húsból, idegekből, és csontokból áll, és amelyet az ő vérének kelyhe táplál, és testének kenyere gyarapít. Amint a földbe ültetett szőlőtő (vö. Ez 15,2.6) gyümölcsöt hoz a maga idejében, és a földbe hullott búzamaz (Jn 12,24), miután felbomlott, megsokszorozódva kihajt Isten Szelleme által, aki mindent átfog (Bölcs 1,7), hogy azután a bölcsesség révén az ember hasznára váljék, és Isten Igéjét befogadva Eucharisziává, azaz Krisztus testévé és vérévé legyen, úgy a mi testünk is, amely az Eucharisziából táplálkozott, majd pedig a földbe kerülve felbomlott, feltámad a maga idejében, miután Isten Igéje megadja neki a feltámadást az Atya Isten dicsőségére (Fil 2,11), aki halhatatlansággal övezi fel ezt a halandót, és ingyen megajándékozta romolhatatlansággal a romlandót (vö. 1Kor 15,53). Isten ereje ugyanis az erőtlenségben teljesedik ki (2Kor 12,9), nehogy bármikor is felfuvalkodottan azt gondoljuk, hogy önmagunktól van életünk, és hálátlan lélekkel Isten ellen kevélykedjünk. Sőt inkább tapasztalatból megtudva, hogy az ő nagyságának, és nem saját természetünknek köszönhetően teszünk szert örök megmaradásra, soha ne csapjuk be magunkat azzal, hogy hamisan vélekedünk Istenről vagy saját természetünkről, hanem tudjuk, mire képes Isten, és milyen jó-téteményt nyer el az ember“ (AH 5.2.2–3).

**4. A teremtett világ
a maga egészében
eucharisztikus**

Mint a bevezetőben hangsúlyoztam, Irenaeus Krisztus megtestesülésében látta a világ megalkotásának értelmét és célját. Krisztus az Atya Isten képmása, Isten erre a képmásra alkotta meg az embert. Nem egyszerűen szellemi értelemben ősképe az embernek Krisztus, hanem testileg is: a megtestesült Krisztus az az ősképe, amelyre az első emberpárt és leszármazottaikat megalkotta Isten. A Teremtő ugyanis előre tudta, hogy milyen következményekkel jár majd a szabad akarattal és önrendelkezéssel felruházott ember megalkotása; tudta, hogy az majd elfordul tőle, de tudta azt is, miként hívja vissza önmagához az emberiséget a megtestesült Igében. Krisztus teste nem pusztán Ádám egyik utódának a teste, hanem az a test, amely mintául szolgált az ember testének megalkotásához. Az első ember teste így Krisztus testének képmása.

Noha Irenaeus nem fejt ki, de teológiai szemléletéből következik, hogy ha Krisztus testi megjelenése a világ teremtésének célja, akkor végső soron minden teremtmény e cél szolgálatára alkottatott meg, különösen azok, amelyek az emberi test növekedését és fenntartását szolgálják. A testet éltető kenyér, a víz és a bor tehát eleve eucharisztikus célból teremtett: azért tudniillik, hogy belőlük épüljön fel majd Jézus Krisztus teste, az a test, amely ugyan halandó és romlandó, de amelyet a Szentlélek halhatatlanná és romolhatatlanná változtatott a feltámadásban.

Egyes ókeresztény szarkofágokon a bűnbeesés jelenetét úgy ábrázolták, hogy Ádám kezében egy köteg búzakalász van, míg Éva egy bárányt tart. Irenaeus teológiája mély értelmet kölcsönöz e jeleneteknek: a kezdet magában foglalja véget. A búzakalász és a bárány már a kezdet kezdetén a megtestesült Jézus Krisztusra utal, aki testben eljön, hogy magához hívja a bűnösöket, és húsvéti bárányként áldozatul adja magát, hogy akik magukhoz veszik az ő testét és véréjét, azoknak örök élete legyen.

3. ábra:
Agape és Crescentianus szarkofágja
AD 330–360 Vat.
Inv. 31490. Museo
Pio Cristiano
(a szerző felvétele).

„Mert a hit által mi egy testté váltunk”

OROSZ GÁBOR VIKTOR

A lutheri úrvacsoratan teológiájának és lelkeségének értelmezése

1972-ben született Nyíregyházán. Evangélikus lelkész, teológus, az Evangélikus Hittudományi Egyetem docense. Legutóbbi írását 2019. 10. számunkban közzöltük.

¹Walter Kasper: *Eucharistie – Sakrament der Einheit* (Theologisches Symposium vor dem 48. Internationalen Eucharistischen Kongress in Guadalajara (Mexiko), http://www.vatican.va/roman_curia/pont_committees/eucharist-congr/documents/rc_committ_euchar_doc_20041007_symposium-kasper_ge.html (2019.09.14.))

²Udo Hahn: *Abendmahl*. Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh, 2001, 7.

³Vö. Notger Slenczka: *In ipsa fide Christus adest – „im Glauben selbst ist Christus da” (Luther) als Grundlage einer evangelischen Lehre vom Abendmahl und von der Realpräsenz Christi*. In Hermut Löhr (szerk.): *Abendmahl*. Mohr Siebeck, Tübingen, 2012, 137.

Az egység szentsége

A legújabb ökumenikus dialógusokban az „egység szentségének”¹ is nevezett Eucharisztia számos tekintetben a keresztény egyházak közötti különbözőség jele is. Ehhez nem csupán az idők során kialakult liturgikus eltérések, kegyességi irányzatok, hanem éppen az ezekre reflektáló rendszeres teológiai meghatározások is hozzájárultak. A protestantizmusban megszokott és mára az egyházak közötti dialógusokban ugyancsak elterjedt úrvacsora kifejezés² éppen arra mutat rá, hogy Jézus — az Úr — az, aki vendégül lát, ő az, aki az egy asztalhoz hív, ő a szentség ajándéka és az ajándékozó egyszere. Ugyanakkor azt is lényeges felismerni, hogy az oltáriszentségről szóló tanítást olyan előzetes megfontolások is befolyásolták, amelyek szűkebb értelemben nem tartoztak szorosan az úrvacsora értelmezéséhez és vételéhez. Ezek jelentése legtöbbször a teológia klasszikus területeihez kapcsolódó metafizikai és kozmológiai előfeltevésektől függ, mint a test és a lélek, a szellem és az anyag.³ Másrészt Jézus Krisztus személyének, az egyháznak, a hitnek a kontextuális bemutatása, valamint az antropológia sokrétű értelmezési modellje is formálta az évszázadok során az úrvacsora teológiai és gyülekezeti narratíváit.

Az úrvacsoráról szóló tanítás mindig többszólamú volt, még annak ellenére is, hogy a szerzési igék (*verba testamenti*) felől nem mutatkozott jelentős eltérés. Ebből sokan azt a téves következtetést vonták le, hogy az első keresztények úrvacsora-értelmezése egységes és egyértelmű lehetett. Ugyanakkor éppen a legújabb egzegetikai kutatás eredményeinek sokszínűsége⁴ rámutatott arra, hogy már a bibliai elbeszélések sem egybehangzóan szólnak az úrvacsorai gyakorlatról.⁵ Ami azonban mindennél lényegesebb: az az Eucharisztia maradandó központi szerepe és jelentősége, valamint „identitást teremtő funkciója”⁶ az egyháztörténet során, egészen napjainkig. A fenti megállapítások az evangélikus úrvacsora teológiai és kegyességi értelmezései előtt (is) mindenképpen megfontolandók.

A szeretet szeretetet ébreszt

Luther több mint kétezer prédikációja közül az 1519-es *Krisztus valóóságos szent testének szentségéről* címmel megjelent igehirdetésében⁷

⁴Vö. Hermut Löhr: *Entstehung und Bedeutung des Abendmahls im frühesten Christentum*. In uő. (szerk.): *Abendmahl*, i. m. 51–52.

⁵Vö. Notger Slenczka: i. m. 143.

⁶Uo. 139.

⁷*Luther válogatott művei* (a továbbiakban: LVM), 6. kötet: *Prédikációk*. Luther Kiadó, Budapest, 2015, 147–160.

⁸LVM 6, 147.

⁹Lásd Giuseppe Lorizini: *Die Abendmahlslehre Luthers – gelesen und gedeutet von einem katholischen Theologen*. In Eilert Herms – Lubomir Zak (szerk.): *Taufe und Abendmahl im Grund und Gegenstand des Glaubens. Theologische Studien zur römisch-katholischen und evangelisch-lutherischen Lehre*. Mohr Siebeck – Lateran University Press, Tübingen, 2017, 362–363.

¹⁰LVM 6, 148.

¹¹LVM 6, 446.

¹²Vö. Christoph Schwöbel: *Zum Verständnis des Abendmahls nach evangelisch-lutherischer Lehre*. In Eilert Herms – Lubomir Zak (szerk.): i. m. 382.

így fogalmaz: „Az oltáriszentségnek, azaz Krisztus valóságos szent teste szentségének, ugyancsak három része van. Ezeket szükséges jól megismernünk. Az első a szentség, vagyis a jel; a második ennek a szentségnek a jelentése; a harmadik pedig az erre a kettőre vonatkozó hit.”⁸ Mivel Luther teológiájában központi szerepet foglal el az úrvacsora kérdése, nem meglepő, hogy az idézett rész a reformátor szentségtanának egyik paradigmaticus megszólaltatója. A szentség eredetével kapcsolatban három alkotót határoz meg: a jelet, a jelentést és a hitet. Ez utóbbi az előző kettőt mintegy összetartja. Luther követi a skolasztikus megkülönböztetést, ám radikálisan újat hoz azáltal, hogy hozzájuk rendeli a hit (*fides*) fogalmat, és általa összeköti a jelet és a jelzettet. A hit az ígére utal, ami megment és megvált.⁹

A közösségi jelleg hangsúlyozása során a Krisztus lelki testébe való felvételt említi Luther. Aki abba felvétetik, az „Krisztusnak és szentjeinek minden lelki javában részesül, s ezeket velük együtt birtokolja az, aki ezt a szentséget veszi, viszont minden szenvedés és bűn is közössé válik velük. Ekképpen a szeretet szeretetet ébreszt, és egyé tesz.”¹⁰ Az agapé maga a kommunió. Az úrvacsora végső célja, hogy „ne vesszünk el, hanem elnyerjük az örök életet”.¹¹

Hogy kiengesztelje értünk az Atyát

Az evangélikus egyház úrvacsoráról szóló hivatalos tanításának az alapja az Ágostai Hitvallásban megfogalmazott értelmezés. Figyelemre méltó, hogy a hitvallás azzal a szándékkal született, hogy bemutatassa a kereszténység közös hitét:¹² „mint az egyetlen anyaszentegyházban megfogalmazott vélemény, amely a Szentírást helyesen értelmező korábbi atyák tanításán alapul”.¹³ A hitvallás XXIV. miséről szóló cikkében a reformátorok hangsúlyozzák, hogy a reformatori egyházak tanításában semmi olyan nem található, ami a Szentírással vagy a katolikus egyházzal ellentmondásban lenne.¹⁴ Ezért a hitvallásban az úrvacsora a fő hitcikkek között szerepel, nem a megszüntetett visszaéléseket tartalmazó második részben. A megigazolásról szóló negyedik cikkben különösen is feltűnő és meghatározó, hogy a szentháromságos Istennel való közösség nem létesülhet, a bűnök bocsánata nem történhet, és az ember megigazolása nem valósulhat meg az emberek „saját erejéből, érdemeik, vagy cselekedeteik alapján”,¹⁵ hanem mindez csakis ingyen (*gratis*), Krisztusért történhet, mégpedig kizárólag akkor, ha bizodalmas hittel (az Evangélium által ébresztett és a lélekben előhívott hit) hiszik, hogy Isten Krisztusért — „aki halálával bűneinkért eleget tett”¹⁶ — elfogad. Az V. cikk szerint az Evangélium hirdetésére és a szentségek kiszolgáltatására rendelt hivatal célja az, hogy — a negyedik cikkben értelmezett — hitre eljussanak az emberek. „Mert az ige és szentségek mint eszközök által kapjuk a Szentlelket, aki hitet támaszt.”¹⁷ A hitnek pedig — Isten akaratáért — jó gyümölcsöket

¹³Reuss András:
*Az Ágostai Hitvallás –
A keresztény hit foglalata.*
In: *Ágostai Hitvallás*
(a továbbiakban: CA).
*Konkordiakönyv. A Ma-
gyarországi Evangélikus
Egyház hitvallási iratai 2.*
(Szerk. Reuss András.)
Luther Kiadó, Budapest,
2008, 103.

¹⁴Vö. Christoph Schwöbel:
i. m. 382.

¹⁵CA IV/1.

¹⁶CA IV/2.

¹⁷CA V/2.

¹⁸CA VIII/1–2.

¹⁹CA IX 1–2.

²⁰CA X. „De coena domini
docent, quod corpus et
sanguis Christi vere ad-
sint et distribuuntur ves-
centibus in coena domini;
et improbant secus do-
centes.” A német szöveg:
„dass wahrer Leib und
Blut Christi wahrhaftiglich
unter der Gestalt des
Brots und Weins im
Abendmahl gegenwärtig
sei und da ausgeteilt und
genommen werde”.

²¹Vö. Achim Krämer:
*Gegenwärtige Abend-
mahlsordnung in der
Evangelischen Kirche in
Deutschland. Die Abend-
mahlsfrage in ihrer theo-*

kell teremni, a jó cselekvése tehát lehetőség és feladat az újjászüle-
tett ember számára. A nyolcadik cikk pedig megjegyzi, hogy „a
szentségekkel akkor is szabad élni, ha gonoszok szolgáltatók ki,
(...). A szentségek is, az ige is Krisztus rendelése és parancsa foly-
tán hatékonyak, még akkor is, ha gonoszok nyújtják azokat.”¹⁸

Irántunk való jóakarata

A hitvallás ezek után a keresztség és az úrvacsora szentségéről szól.
Megállapítja, hogy a keresztség szükséges az üdvösséghez, általa
Isten felkínálja kegyelmét. A gyermekeket ezért meg kell keresz-
telní, „akik a keresztség által Istennek felajánlva befogadtatnak
Isten kegyelmébe”.¹⁹ A X. cikkben ezt olvassuk: „Az úrvacsoráról
tanítják, hogy Krisztus teste és vére valóságosan jelen van, és ki-
osztják az úrvacsorában azoknak, akik élnek vele; és elutasítják azo-
kat, akik másként tanítanak.”²⁰ A hitvallás végső változata arra a
kérdésre, hogy miként van jelen, a latin „vere adsint” („valóságosan
jelenvaló”) határozói szóösszetételt használja. Ez mutatja, hogy Lu-
ther inkább Zwinglitől, mintsem a római egyháztól igyekezett tá-
volságot tartani, amit az is igazol, hogy a hitvallás cáfolatának írói
sem emeltek e hitcikk ellen kifogást. Sőt Achim Krämer megállapí-
tása szerint ezt a részt a római katolikus transzszubsztanciáció (átlé-
nyegülés) tannak megfelelően értelmezték.²¹ A hitvallás latin és
német változata közötti különbség abból adódhat, hogy a reformá-
torok a latin szöveget nem tartották tanításuk elég alapos kifejező-
jének, mert spirituális értelmezést tett lehetővé. Ezt a pontatlansá-
got a német változatban igyekeztek pótolni. Abban a „wahre Leib
und Blut Christi” („Krisztus *valóságos* teste és vére”) kifejezés sze-
repel, tehát a latin szöveghez képest Krisztus valóságos testére és
vérére kerül a hangsúly a valóságos jelenléttel együtt. Luther az
unio sacramentalis (szentségi egység) egy helyen valóságos és for-
mális egységnek nevezi. Gondolatát a galamb bibliai képével értel-
mezi, amely a Szentlélek megjelenésének formája,²² sőt a Szentlé-
lek valóságos jelenlétének alakja.²³ Hasonlóan ehhez, a kenyér és a
bor sem csupán egyszerű jelek, hanem anyagi „kifejeződései”
Krisztus valóságos jelenlétének: „A kenyér Krisztus teste, miként a
galamb a Szentléleké, a Tűz az angyaloké”.²⁴ Jól látható, hogy Luther
analógiák és megfelelések segítségével igyekszik megvilágítani a
valóságos jelenlét tanát, bár párhuzamai kissé félreérthetőek.

A hitvallás szentségekkel élésről szóló XIII. cikke ezért hangsú-
lyozza, hogy a „szentségek nemcsak azért rendeltettek, hogy is-
mertetőjegyei legyenek a hit megvallásának az emberek közt,
hanem inkább azért, hogy jelei és bizonyosságai legyenek Isten irán-
tunk való jóakaratainak, s felkeltsék a hitet mindazokban, akik élnek
velük”.²⁵ A bizodalmas hit velejárója a szentségekkel élésnek, tehát
a szentség nem bemutatása által (*ex opere operato*), vagy „gyógy-
szerként” hat, hanem a hit által részesülhetünk ajándékaiban, a

logischen, historischen
und ekklesiologischen
Bedeutung im Blick auf
Abendmahlsgemeinschaft
zwischen lutherischen,
unierten und reformierten
Landeskirchen.
Mohr Siebeck, Tübingen,
1973, 52.

²²D. Martin Luthers
Werke. Weimar 1883–
1929. Weimarer Ausgabe
(a továbbiakban: WA) 26,
442, 28skk.; 443, 5. (Hit-
vallás az úrvacsoráról).

²³WA 26, 442, 5.

²⁴WA 26, 442, 24.

²⁵CA XIII.

²⁶Vö. Notger Slenczka
i. m. 174.

²⁷Art. Leib. In:
Der deutsche Wortschatz
von 1600 bis heute
(DWDS), [https://www.
dwds.de/wb/Leib](https://www.dwds.de/wb/Leib)
(2019.09.14.)

²⁸Luther Márton: *Kis Káté*
(a továbbiakban: KK).
In: *Luther Márton Négy
Hitvallása*. Magyarországi
Evangélikus Egyház
Sajtóosztálya, Budapest,
1983, 97.

²⁹Vö. Christoph Schwöbel:
i. m. 393.

„szemünk elé tárt ígéreteiben”. Az úrvacsorában közvetített ígéret a hitben új önértelmezést hív elő. A szentség hatása a bűnbocsánat, amit úgy kell értenünk, mint a bűntudat legyőzése.²⁶

Ilyen egyszerűen: A Kis és a Nagy Káté

Luther Kis Kátéjának elsődleges célja nem az evangélikus tanítás tisztaságának igazolása volt, hanem elsősorban a tanítás, a kereszteni hitnek és tartalmi struktúrájának bemutatása a fiatalok számára, amire a káté didaktikus felépítése is utal. Ugyanakkor a lelkészek és a családfők segítségére is szolgált az oktatás során. A Nagy Káté viszont kifejezetten a tanítókra fókuszál, azokra, akik újból és újból rászorulnak arra, hogy a katekizmus tanítását elmélyítsék a maguk és mások számára. Mindkét katekizmusban az Apostoli hitvallás és a szentségek állnak a figyelem homlokterében, és ezáltal egymással szorosan össze is kapcsolódnak, kifejezve ezzel azt, hogy a hittartalmak „hitből hitbe” hagyományozódnak.

A Kis Kátében Luther öt kérdés megválaszolásával határozza meg azt, hogy a családfőnek miként kell tanítania az oltáriszentségről. A tanítás egyszerűségét Luther szorgalmazza az első kérdést megelőző felszólításban: „ilyen egyszerűen tanítsa”: „Mi az oltáriszentség? — Felelet: Jézus Krisztus URUNK valóságos teste és vére kenyérben és borban, amelyet maga Krisztus rendelt azért, hogy azt mi keresztyének együk és igyuk.” A felelet egyetlen mondatában első helyre kerül, hogy Krisztus valóságos (*wahr*) teste (*Leib*) kenyérben és borban. A német szöveget itt két tekintetben is fontos figyelembe venni. Az egyik a testre használt „Leib” szó, ami sokáig a német nyelvben az „élet” megfelelője volt. A szó ezt a jelentéstartalmát egészen a középelnémet nyelvig megőrizte.²⁷ A másik a „kenyérben és borban” kifejezés, az „unter dem Brot und Wein”. Itt még csak az alatt (*unter*) határozó szerepel, amely később a Nagy Kátében kiegészül az „in” előjárószóval. Figyelemre méltó továbbá a káté teológiatörténeti összefüggésében Krisztus rendelkezésének hangsúlyozása. Nem a római pápa vagy a római egyház kötelez az úrvacsorára, hanem maga Krisztus rendelte! Erre is utal a második kérdés: Hol van ez megírva? Erre a felelet, hogy a szerzési igékben. Tehát a Szentírás, és nem más tekintély rendeli. A harmadik kérdés az oltáriszentség hasznára irányul. Hangsúlyos, hogy „értetek adattott” és a „bűnök bocsánatára”. Luther ezt a következőképpen magyarázza: „Vagyis ebben a szentségben ez igék által bűnbocsánat, élet és üdvösség adatik nekünk. Mert ahol bűnbocsánat van, ott élet és üdvösség is van.”²⁸ A szentség és az ige egysége által tehát létrejön az a testi kommunikatív cselekmény, amelyben a szentségben részesülők részesülnek a bűnbocsánatban, és ebből fakadón az életben és az üdvösségben. Ebből világossá válik, hogy a bűnbocsánat nem csupán az egyes vétkekre korlátozódik, hanem az Isten közösségéből való kirekesztettség megszüntetése.²⁹ A szent jegyek vé-

telén keresztül a jelenben eszkatológikus ajándékban részesül a hívő, mert üdvösséget és örök életet kap.

„Hogyan tehet a testi evés és ivás ilyen nagy dolgokat? — Felelet: Nem az evés és ivás teszi ezt, hanem ezek az igék: »Értetek adattott« és »Kiontatott bűnök bocsánatára«.“³⁰ Ezekből a szavakból kitűnik, hogy nem az egyszerű evés és ivás az, ami által részesül a keresztény ember az úrvacsora ajándékaiban, hanem az részesít benne, aki önmagát adja: Jézus Krisztus. Lényeges ugyanakkor a „megkapta” szó, mert kifejezi, hogy az ajándékok nemcsak szavaként realizálódnak, hanem valóságos, megtapasztalható, ízlelhető ajándékok. Az utolsó kérdésre — „Ki él tehát ezzel a szentséggel méltóan?” — adott válasz még egyszer megerősíti a korábban mondottakat: „aki hisz ebben az igében: »Értetek adattott«, és »Kiontatott bűnök bocsánatára«. Aki pedig nem hisz ezeknek az igéknek, vagy kételkedik bennük, az méltatlan és készületlen. Mert ez az ige »értetek«, nem követel mást, csak hívő szívet.” Nem a külső előkészület tesz valakit méltóvá a szentségek vételére, hanem a hitben való „belső vétel” a meghatározó Luther értelmezésében. Ebből a válaszból az is látszik, hogy a szív az hely, ahol az Istennel való kapcsolat megszületik: „amire szívedet hagyod és bízod, valójában az a te istened”.³¹ Ugyanakkor a reformátor hangsúlyozza: „A szívet pedig egyedül a hit képes megragadni. Viszont hite nincs minden embernek.”³² Ezért nem szabad utasítani, vagy kötelezővé tenni az úrvacsorával élést. Hit nélkül a szentségek által nincs üdvösség.³³

Luther Nagy Kátéjának elején így határozza meg az úrvacsora lényegét: „legfontosabb része Isten igéje és rendelése vagy parancsa. Mert nem ember eszelte ki és tette szokássá, hanem Krisztus szeretete úgy, hogy senki nem tanácsolta, nem is gondolt rá.”³⁴ Ez a megállapítás az úrvacsorával kapcsolatban a későbbiekben is megjelenik, mivel a reformátor számára ez az állítás felettébb nagy hangsúllyal bír. Arra a kérdésre, hogy mi tehát az oltáriszentség, a következő felelet olvasható a Nagy Kátében: „Krisztus Urunk valóságos teste és vére kenyérben és borban, amely Krisztus igéjével rendeltetett nekünk, keresztyéneknek arra, hogy együk és igyuk.”³⁵ Luther a továbbiakban hangsúlyozza, hogy az ige az, ami megkülönbözteti a kenyeret és a bort az egyébként asztalra tett kenyértől és bortól, ezért is került a Kis Kátétól eltérően az úrvacsora meghatározásába, hogy „igéjével” rendelte. Majd Augustinust idézi: „Az ige társul az elemhez és szentséggé lesz”. Elismerően fűzi hozzá: „Szent Ágostonnak ez a mondása olyan helyes és találó, hogy aligha mondott ennél jobbat”.³⁶

Az ige az, ami a kenyeret és a bort szentséggé teszi, „máskülönben csak elem marad. Ez ugyanis nem fejedelem vagy császár szava és rendelése, hanem a mennyei Felség.”³⁷ Az úrvacsora a „lélek eledele”, mert „élteti és erősíti az új embert”. A bűnbocsánatot az igék adják: „parancsolja is, hogy egyem és igyam, hogy enyém legyen, és hasznomra legyen, biztos jelként és zálogként, sőt éppen

³⁰KK 97.

³¹Luther Márton: *Nagy Káté* (a továbbiakban: NK) In: *Luther Márton Négy Hítvallása*. Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest 1983, 127.

³²LVM 6, 235.

³³Notger Slenczka: i. m. 155.

³⁴NK 246.

³⁵NK 247.

³⁶Uo.

³⁷Uo.

³⁸NK 249. ama valóságként, amely értem rendeltetett bűnöm, halálom és minden bajom ellen”.³⁸ A keresztségben újjászületett embert a Krisztussal való közösség élteni és erősíti; ez olyan valóság, amely a hívő hasznára szolgál minden bajában. Ezt a gondolatkört erősíti meg a következő helyen: „Azért adatott tehát ez a vigasztalás, hogy ha szívünk úgy érzi, hogy már nem bírja a terhet, akkor itt új erőt és felüdülést szerezzen.”³⁹ A felüdülés forrása pedig az Evangélium teljessége, ami a szentségbe foglalva adatik. Az Evangélium teljessége legrövidebben így foglalható össze: „Krisztus Isten Fia, értünk ember lett, meghalt és feltámadt, a mindenség ura lett”.⁴⁰

⁴⁰LVM 5. kötet: *Bibliáfordítás, vigasztalás, imádság*. Luther Kiadó, Budapest, 2011, 269–270.

³⁹Uo.

Mi egy testté váltunk: krisztológia

Krisztusban az ember és az Isten egységének állítása az eddigiek alapján nem értelmezhető úgy, mintha egymást csupán jelentésanalógiailag egészítenék ki, mert Krisztussal kapcsolatban egy radikálisan új beszédmód fedezhető fel. A Szentírásban személyéről szóló elbeszélések olyan új jelentéseket tárnak fel, amelyek tükrében a hagyományos emberi vélekedést és a vele kibontakozó ismeretet újra kell fogalmazni. Bár az ember megismerésének megszokott módja előfeltétele a krisztológiai sajátosságok megértésének, de nem elegendők a helyes, tehát a Szentírásnak megfelelő tanításhoz. Ami korábban ellentétnek tűnt (Isten és ember egysége), az olyan különbség, amely Krisztus személyében egyesült tulajdonságok közvetítésén keresztül valósággá vált.⁴¹ Ha ezeket a szavakat: „ez az én testem”, a krisztológiai állítások analógiája szerint értelmezzük, akkor azok arra utalnak, hogy az úrvacsorában Krisztus teste és a kenyér ugyanúgy egyesül, miként az isteni és az emberi természet Jézusban együtt volt jelen. A klasszikus nyugati krisztológia tükrében a kijelentés persze szokatlanul cseng, hiszen azt feltételezi, hogy Krisztus teste és a kenyér ugyanúgy megőrzi a saját integritását, mint Krisztus két természete. E ponton ismét csak Luther analógia-keresésének nyomával találkozunk. Mindenesetre itt a korábban említett szerzési igék idézett részei egy kommunikációs folyamatot jelölnek, nem azt, hogy a kenyér és Krisztus ugyanazon a helyen van — miként az egyébként tévesen használt „konszubsztanciáció” (együttlátás), vagy „kopezencia” (együttes jelenlét) kifejezés mutatná —, hanem Krisztus közlése a kenyérral, felvétele az ember saját identitásának meghatározói közzé.⁴² A Krisztusról szóló bibliai elbeszélés ugyanakkor az úrvacsora szerzésének újragondolását is szükségessé tette, különös tekintettel a metafizikai kifejtésére. Krisztus személyében ugyanis, mint a testté lett teremtő logoszban, nem tartható fenn a „lelki” és a „testi” megkülönböztetése.

Krisztus emberségének jelenléte az úrvacsorában Istennek a szava által rendelt hely, ahol ő megragadható kíván lenni. Ezzel a krisztológiai érveléssel Luther kizárja az Ulrich Zwingli által képviselt spirituális jelenlét alapját, amely szerint Krisztus egyszere nem lehet

⁴¹Vö. Notger Slenczka: i. m. 181.

⁴²Lásd Notger Slenczka: i. m. 182.

⁴³Vö. Christoph Schwöbel:
i. m. 415–416.

⁴⁴Uo. 414.

⁴⁵Vö. WA 23, 143, 30–35.
*Das diese wort Christi
(Das ist mein leib etce)
noch fest stehen widder
die Schwermgeister
(1527).*

⁴⁶Lásd Notger Slenczka:
i. m. 172.

⁴⁷Luther:
*Galatabriefvorlesung,
WA 40/1285, 24–286, 17.*

⁴⁸Vö. Notger Slenczka
i. m. 171.

jelen a mennyben és a földön. Másrészt értelmezhetővé teszi Isten kommunikatív jelenlétét is az úrvacsorában:⁴³ „Isten jobbja nem olyan hely, ahol Krisztus teste helyet foglalna, hanem Istennek ereje”.⁴⁴ Isten jobbja nem lehet teremtmény, hanem minden teremtmény felett és azon kívül áll. Minden dolgok felett és azokon kívül pedig Isten maga van, aki mindenhol mindenben jelen lehet és van. Ha tehát Krisztus az Atya jobbán van, akkor az úrvacsorai kenyérben és borban is jelen kell lennie.⁴⁵

Az ebben és az így meghatározott hit nem egyszerűen Krisztus tulajdonságainak elfogadása, hanem az önmagunkhoz való viszony, amelyben az ember nem „csak” Krisztus igazságával azonosul, hanem Krisztus teljes személyével is:⁴⁶ „A hitről helyesen kell tanítani, általa Krisztussal úgy összeforrsz, hogy belőle és belőled egy személy válik, akit nem lehet tőle elszakítani, hanem marandóan hozzáköt és így szól: Krisztus vagyok; Krisztus pedig így szól: én vagyok az a bűnös, aki hozzám kötődik, én pedig őhozzá. Mert a hit által mi egy testté váltunk, miként Ef 5,30-ban áll (...). Úgy, hogy ez a hit Krisztust és engem szorosabban fűz össze a menyasszony és a vőlegény kötődésénél.”⁴⁷ A Krisztus identitásának és életrajzának befogadásában, „felöltésében” való „nem kértelkedésben” áll az, ami tulajdonképpen a hit: a *fides apprehensio* (befogadó hit), pontosan abban az értelemben, ahogyan valaki önmagát másvalakin keresztül újraértelmezi.⁴⁸

Új identitás és lelkiesség

Új identitás Krisztusban

Ha a fenti összefüggésben beszélünk Jézus haláláról, akkor az identitás megváltozásának folyamata úgy válik értelmezhetővé, mint az úrvacsorában való átadás és átvétel, amelyből az ember önértelmezése és önazonossága újul meg, mert „azonosult” Krisztussal. A Krisztussal való egyesülés ígérete alapján önmagát új módon értelmezi:⁴⁹ Jézus halálának és a vele való feltámadásnak jelenidejűségében. A „régii identitás hatékony marad”, mert ismert marad számára. A keresztény ember mindig azon kényszer előtt áll, hogy kitartsa a Krisztus által megígért és az elsajátított identitása (Krisztus teste és vére, ami érted ontatott ki bűneid bocsánatára) mellett, szemben a törvény ítéletével. A keresztény ember éppen ebben az értelemben él az úrvacsorában kapott ígéret által a törvény és az Evangélium között, mint aki *simul iustus et peccator* (egyidejűleg igaz és bűnös), két identitás birtokosa.⁵⁰

A Krisztushoz tartozás bizonyossága

A lutheri úrvacsoratan teológiájának alapfelgondolásait Notger Slenczka az alábbi három cél irányában határozza meg,⁵¹ Az úrvacsora a „törvény előtti helyzet” közepette való boldogulás összefüggéséhez tartozik, azaz a bűnös ember önmaga és alkalmatlan-

⁴⁹Vö. Ingolf U. Dalferth:
God first. Die reformatorische Revolution der christlichen Denkungsart.
Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig, 2019, 24.

⁵⁰Vö. Notger Slenczka:
i. m. 171.

⁵¹Vö. uo. 173–174.

sága feletti szenvedéséhez, hogy önmagával azonos lehessen. Az úrvacsorában ezért a hívő új identitásának a bizonyosságáról és az ígéretről van szó, ami a Krisztushoz tartozás bizonyosságát okozza. Ez az ígéret feltételek nélküli, és nem zavarhatja meg semmiféle körülmény, ami az erkölcsös életfolytatáshoz kötné. A reformátorok azt hangsúlyozták, hogy éppen az úrvacsorából kell az új életnek létrejönnie, ám ehhez hozzátartozik a mindennapi, újbóli megtérés. Aki Krisztussal együtt meghalt, az vele és általa határozza meg önmagát, és ebben az új önértelmezésben fogadja el önmagát: „Mert én meghaltam a törvény által a törvénynek, hogy Istennek éljek. Krisztussal együtt keresztre vagyok feszítve: többé tehát nem én élek, hanem Krisztus él bennem; azt az életet pedig, amelyet most testben élek, az Isten Fiában való hitben élem, aki szeretett engem, és önmagát adta értem” (Gal 2,19–20).

Közösség születik

Az oltáriszentségben kapott közösség olyan kincse az embernek, amelyről ezt kell tartani: „A pap Krisztus szent testét adta nekem. Ez a valamennyi angyallal és szenttel való közösségnek a jele és ígérete, hogy tudniillik szeretnek engem, gondoskodnak rólam, könyörögnek, szenvednek, meghalnak velem együtt, hordozzák a bűnököt, és legyőzik a poklot. Így van ez, és így kell lennie. Az isteni jel nem csal meg engem, és nem engedem, hogy ezt elvegyék tőlem.”⁵² Az úrvacsorai közösség összekapcsol az oltár előtt összegyülekezőkkel, és bevon a szentek mennyei seregébe. Ez nem egyszeri vagy nyugvó állapot, hanem a mindennapi élet megerősítése, a szentségben adott közösség hitben megragadható gondoskodása.

⁵²LVM 6, 121.

A kesergők vigaszra lelnek

„Mindebből világos, hogy az oltáriszentség nem egyéb, hanem isteni jegy, amely ígéri és nekünk nyújtja Krisztust és minden szentet, valamennyi cselekedetükkel, szenvedésükkel, érdemükkel, kegyelmükkel és javaikkal együtt, vigasztalásul és erősítésül mindazoknak, akik bánkódnak és keseregnek, és üldöztetést szenvednek az ördögtől, a világtól, a testtől és minden gonosztól. A szentség vétele nem egyéb, mint mindazt kívánni és erősen hinni, hogy mindez meg is lesz.”⁵³ Az úrvacsorában adott ígérek hitben való fogadása által elnyert új identitás, ami a bűnbocsánat tudatosítása által az új életlehetőségek belátásában konkretizálódik, hozzátartozik az új önértelmezés által megnyitott szabadsághoz. Ennek hatása a Krisztus megtapasztalásának atmoszférájában élhető élet, amely egyrészt a bűnök, mulasztások, tehetetlenség legyőzése felett mindig konkrét lehetőség, másrészt az úrvacsorai közösségben újból és újból felfedezhető életforrás, amely kiapadhatatlan és ezért képes az életfolytatás során átélt kudarcok feletti bánat derűre fordítására. Tehát a Krisztusban elnyert új identitás ismerete kitért a bűnös ember előtt az üdvösség kapuit, új életlehetőséget nyújt a bánat, a ke-

⁵³LVM 6, 155.

⁵⁴Lásd Michael Roth: *Homo incurvatus in se ipsum. Der sich selbst verachtende Mensch Narzißmusstheorie und theologische Hamartiologie.* Praktische Theologie. Zeitschrift für Praxis in Kirche, Gesellschaft und Kultur, 1998/1. 14–16.

⁵⁵Christoph Schwöbel: i. m. 419.

⁵⁶Notger Slenczka: i. m. 153.

⁵⁷*Epitome.* VII,2.

⁵⁸Vö. Christoph Schwöbel: i. m. 420–421.

serűség, az üldöztetés, a belső békétlenség által önmagába fordult ember⁵⁴ számára.

Dicsérettel és hálával

Luther arra a belátásra jut, hogy „Krisztust kell az úrvacsora alanyának tekinteni, aki az igében és a szentségben a bűnbocsánatot és az örök életet közvetíti. Ő maga az ajándékozó és az ajándék, a bűnbocsánat és az örök élet pedig nem más, mint a Krisztussal való közösség, és így a részesedés az ő fiúi kapcsolatából Istenhez az Atyához.”⁵⁵ Az adomány és az ígélet hívő fogadása⁵⁶ az ember alanyiságát úgy alakítja, hogy önmagát dicsérettel és hálával teljesen odaadja. A dicséret a hálás életfolytatásban fejeződik ki.

Szentségi jelenlét

A reformátorok úrvacsora-értelmezése azon a szándékon nyugszik, hogy az Írás külső világosságát megőrizzék, a szerzési igék literális értelmezését,⁵⁷ nemcsak az úrvacsora szerzésével kapcsolatban, hanem minden egyes úrvacsorai liturgiában. A kenyér és a bor, Krisztus teste és vére szentségi valóság, amelyben az elemek sajátosságai és Krisztus teste és vére nem keveredik össze egymással, át sem változnak. Az összefüggésük egységét Krisztus szava és önátadása teremti meg, ebben van jelen. A Krisztus ígérete és önátadása által létrejött jelenlét a kenyérben és borban valóságos jelen, így a „szájjal” és a „lélekkel” való evés (hit által) nem választható külön. „Ez az a kenyér, amely a mennyből szállt le; ez nem olyan, mint amelyet atyáitok ettek, és mégis meghaltak: aki ezt a kenyeret eszi, élni fog örökké” (Jn 6,58).

Teremtő jelenlét

Luther az oltáriszentség krisztológiai előfeltételeit nagyon alaposan kidolgozta. Krisztus a testé lett istenfiú egy személy, két — saját integritását megőrző — természetben: ez az ember Isten, ez az Isten ember. Krisztus személyisége ezért hermeneutikai vezérfonala azoknak a szentírási helyeknek, amelyekben Jézus Krisztus személyes cselekvéséről és szenvedéséről van szó. Ezért nem lehet a két természetről külön szólni. Ebbe a személyi egységbe fogadja Krisztus az emberiséget, ami részese lesz Krisztus létének és a neki tulajdonított emberi vagy isteni tetteknek. Így vesz részt a feltámadott és felemeltetett Krisztus az isteni mindenhatóságban és mindenütt való jelenlétben, amely átfog minden teremtményt.⁵⁸ Isten és a feltámadott Krisztust semmi sem határolja el egymástól, ezért ő mindenekben teremtő módon van jelen.

Világképet meghatározó következmény

A jelenlét a teremtő jelenléte minden teremtményben, mint azok létrehozó oka. Ebben a mindent átfogó és minden teremtményben ható jelenlétben Krisztus önmagát felfoghatóvá és elérhetővé teszi

ott, ahol szavával és adományai által megígérte: ez az én testem. Krisztus jelenléte az úrvacsorában tehát kommunikáción nyugszik, reális jelenlét azon a módon és azon a helyen, ahol önmagát az ige és a szentségek által elérhetővé kívánja tenni. „Krisztus jelenlétének ez az értelmezése transzcendálja és átfogja a tárgy és a jel, a szubsztancia és az akcidencia, a testi és lelki, az ontológiai és a noétikus, valamint a matéria és a lélek ellentéteit.”⁵⁹ Az így értelmezett úrvacsora „radikális következménye”, hogy a mennyország nem egy hely a térben. Ennek metafizikai és a világgépünket meghatározó következménye van.

⁵⁹Uo. 422.

Az úrvacsora ünneplésének néhány sajátossága

⁶⁰Vö. Szebik Imre: *Az úrvacsoráról szóló teológiai felfogás és az úrvacsora gyakorlata az evangélikus egyházban*. Eucharisztikus Tudományos Konferencia, Esztergom, 2018. november 27–29. http://tar.eucharisztikus-kongresszus.com/Eucharisztikus_tudomanyos_konferencia_2018/Eloadasok_szoveg/Szebik.pdf (2019.09.14.)

Az ökumenikus párbeszéd szempontjából különösen is érdekes megjegyezni, hogy az apostoli *successio* — ami az „érvényes” konzekráció egyik feltétele a római egyházban — a legtöbb esetben az evangélikus egyház lelkészei között is folyamatos. Ez annak köszönhető, hogy a reformáció tanait több, korábban német katolikus püspök is átvette, akik később evangélikus lelkészeket ordináltak. Püspökszentelésen rendszerint jelen van egy vagy több skandináv és német püspök, akik kézzel adták át az áldásukat az új püspök személyére és szolgálatára. Ez a *successio apostolica continuitiv* megélését és aktív gyakorlását jelenti.⁶⁰

Egyházunk Magyarországon egyedülként őrzi azt a régi tradíciót, amely szerint a szent jegyeket a hívek az oltár előtt térdelve veszik magukhoz a lelkésztől. Ebben a magatartásban egyrészt a szent és kegyelmes Isten előtti alázat, másrészt az Isten előtti közösség, az egymáshoz tartozás fejeződik ki.

Befejezés

A lutheri úrvacsora-tanítás rövid áttekintése azt is beláthatóvá tette, hogy amennyiben a hangsúly a hit fundamentumaira, valamint a rendelkezésünkre álló forrásokra kerül, akkor a keresztyénségen belül még fennálló tanításbeli eltérések áthidalhatók.⁶¹ Hiszen minden úrvacsorai istentisztelet során a háromságos Isten az, aki önmagát jelenvalóvá teszi teremtményei üdvösségére.

⁶¹Christoph Schwöbel: i. m. 423.

Egy kenyér – egy test

Az Eucharisztia újra felfedezett szimbolikus közösségi természetéről

A szerző bencés szerzetes, teológus, a budapesti Szent Szabina Kápolna és Bencés Tanulmányi Ház vezetője, a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola rektorhelyettese, a Gyakorlati Teológia Tanszék docense.

¹A téma remek összefoglalása Andrea Grillo: *A liturgikus-szentségi teológia születése és a „rituális cselekmény” kategóriája*. Pannonhalmi Szemle 26 (2019/3), 40–50.

²Romano Guardini: *Örökmécs*. Szent István Társulat, Budapest, 2000, 5–6.

³Dom Lambert Beauduin kiáltványát később ezen a címen is publikálták: *La vraie prière de l'Église*. Questions Liturgiques et Paroissiales 40 (1959), 219.

A liturgikus reform törekvései — amelyeket a liturgikus mozgalom majd egy évszázadon keresztül érlelt ki — néha épp a lényegi pontokat illetően fájoan féloldalasan és reflexió nélkül, vagy épp régi teológiai és egyházas reflexektől vezérelve mentek át a gyakorlatba, majd rögzültek ezeken a módokon. Márpedig a liturgikus mozgalom bármennyire is foglalkozott az istentisztelet megújításának gyakorlati kérdéseivel, kutatásában mégis elsősorban a liturgia természetét illető teológiai megfontolások és felismerések vezérelték. Kiváltképp az, hogy a liturgia ünneplése maga a teológia forrása, és működés módja nem írható le függetlenül a végzés, a „csinálás” menetétől, módjától, mikéntjétől, résztvevőitől, humanitásától, pusztán absztrakt teológiai és filozófiai fogalmak segítségével, még ha működését kérdőre vonhatja, vagy épp segítségére is siethet a filozófia és teológia.¹ A liturgia tehát végzésében, módjában, „megtestesülésében” teológiát hordoz, egyházképet alakít, benne jelenik meg a keresztény identitás. Ezt a forradalmian hagyományos látásmódot ragadja meg hihetetlenül frissen Romano Guardini *Örökmécs* című könyve. Ennek bevezetőjében a szerző így fogalmaz: „Segítségét szeretnék (...) nyújtani a liturgia világának feltáráshoz. (...) És itt úgy gondoltam, az lesz a helyes és eredményes eljárás, ha a legegyszerűbbekkel kezdem, az elemekkel, amelyekből a liturgia magasabb megnyilvánulásai is állanak. Mozgásba kell hoznom azt, ami az emberben ezekre az elemi jelekre megszólal. (...) A liturgikus élethez az út (...) nem pusztán tanításon keresztül vezet, hanem mindenekelőtt a tetten át. A látás és a cselekvés az alaperők, amelyekbe minden mást bele kell ágyaznunk.”²

Annak újra felismerését, hogy a liturgia lényegénél fogva jelentést hordozó dolgokhoz és az ezekhez kapcsolódó emberi cselekvésekhez, szavakhoz és rezonanciákhoz kötött történet, kiegészíti az istentisztelet közösségi természetének újrafelfedezése. Amikor Lambert Beauduin az *Oeuvres catholiques* 1909-es malines-i konferenciáján a liturgikus kérdést felveti, olyan mozgalmat indít el, amelynek hatására szintén forradalmian ősi gondolatok nyernek lassanként ismét polgárjogot az egyházban: annak belátása, hogy a liturgia az egyház valódi imádsága,³ annak ünneplése az egész keresztény népre tartozik, amihez a megkeresztelteknek a liturgián való cselekvő részvétele (*actuosa participatio*) vezet el.

Amikor a *Sacrosanctum concilium* az istentisztelet megújításának alapelveit lefekteti, azokat épp a liturgikus mozgalom e két legfontosabb gondolata köré szervezi — szimbolikus működés és közös-

ségi jelleg —, és tulajdonképpen a gyakorlati megvalósítást is ennek rendeli alá: „Ebben a megújításban a szövegeket és a szertartásokat úgy kell rendezni, hogy világosabban fejezzék ki a jelzett szent valóságokat, s így a keresztény nép, amennyire csak lehet, könnyen fölfoghassa azokat, és általuk teljesen, tevékenyen és a közösség jellegének megfelelően együtt ünnepelhessen” (SC 21).

Bár ma talán adottságnak tekintjük ezeket, mégis a gyakorlat azt mutatja, hogy sokszor sémák mentén, batyunkban nehéz örökséggel ünnepeljük a megreformált eucharisztikus liturgiát. A következőkben néhány olyan szempont szerint szeretnék erről írni, amelyek a liturgikus mozgalom kettős intuíciójából, a liturgia lényegileg szimbolikus és közösségi természetéből adódnak.

Táplálék — vissza az evéshez és iváshoz

Az Eucharisztia egyik legfontosabb aktusa az evés és ivás. Olyan tevékenység, amely elemi ösztönökből és késztetésekből fakad: a rágás, nyelés, emésztés, ürítés öntudatlan, akaratumknak csak részben alávetett folyamatában válik az étel-ital testünkkel és vérünkkel, s jut ki szervezetünkkel a salak. A táplálkozásnak ez az elemi mivolta a földhöz, a többi élőlényhez kapcsol bennünket. Ha az Eucharisztiaóráról mint táplálékról beszélünk, márpedig ezt tesszük, hiszen a János-evangélium tanítása szerint valódi ételként és italként írja le saját testét és véréát (Jn 6,55), teljesen végig kell gondolnunk, hogy ez mit is jelent emberségünk számára. Az evés és ivás olyan közös szükséglet, amely egyszerre lehet az önzés, az irigység, a túlhalmozás és a nélkülözés, a létért való küzdelem terepe, vagy válhat az osztozás, a gondoskodás, az önzetlenség helyévé. Mindenesetre a táplálék megléte vagy hiánya, minősége vagy épp hitványsága nem hagy hidegen minket, zsigerileg érint.

Álljon itt ezzel kapcsolatosan egy részlet a *Római Miskönyv Általános Rendelkezéseiből*: „Krisztus példáját követve az egyház mindig kenyert és vízzel elegyített bort használt az Úr lakomájának ünneplésénél. (...) A jel szempontja megköveteli, hogy az Eucharisztikus lakoma anyaga *valóban mint eledel álljon előttiünk*” [kiemelés tőlem] (ÁR 319, 321).

Jézus táplálékként beszél magáról, és mindezt egy egyszerre szimbolikus, ámde nagyon is valóságos étkezés, a pászka-vacsora keretében. Vegyétek, és egyétek... Vegyétek és igyátok. Kenyérré és borra lesz számunkra. A zsidó pászkalakoma kenyere és bora szimbolikus erőt hordoz, ezt az erejét az ünnepből meríti, de nem kevésbé, sőt annál inkább valóságos. Táplálék mivoltuk, ízük, formájuk, állaguk a lényeghez tartozik. A szimbólum szimbólumaként használt papírvékony ostya spiritualizál, eltávolít és ellehetetlenít egy olyan tapasztalatot, aminek épp konkrétságához és nyers testiségéhez kapcsolja Jézus azt az ajándékot, amit nekünk, tanítványainak átadni készül. A liturgikus reform szelleme itt még nem ért el áttörést, az állítólagos praktikum és megszokás még nem tette lehetővé az eucharisztikus kenyér reformját, hacsak kis

istentiszteleti közösségekben nem, hogy az „valóban mint eledel álljon előttünk”.

És ne feledjük el: hosszú évszázadokra az Eucharisztia közös nézése, és nem közös magunkhoz vétele — megevése, megivása — határozta meg a hozzá való viszonyunkat. A középkor derekán indul el egy folyamat: megritkul az áldozás — már az évi egyet is úgy kell előírni —, a templomi, szent- és ereklyekultuszt közép-pontba állító magánáhitat felváltja a liturgián való részvételt. A liturgikus cselekmény és történése felől a *biblia pauperum* irányába, a templomot egyre jobban elárasztó, gazdag képi narratívára fordul az istentiszteletről nyelviileg és hierarchikusan is leszakadó laikusok figyelmé. Minden egyre inkább a lényegi pillanatra, az újonnan bevezetett úrfelmutatásra, a Krisztussá lényegült ostya szemlélésére tereli a fókusz. Végül az eucharisztikus teológia ellenreformációs hevülete a barokk templomépületben éri el a csúcst. „Ennek folyományaként születik meg a tridenti templom, ez a tökélyre vitt perspektivikus doboz, amelyben minden vonal és minden vezéregyenes az épület legfontosabb pontja, a tabernákulum felé tereli tekintetünket: ennek abszolút középponti elhelyezkedése őrzi és jelzi Jézus eucharisztikus jelenlétének reális, már-már fizikai karakterét. Az oltár magától értetődően a tabernákulumot ünnepélyes keretbe fogó monumentummá, azt támogató díszletté válik. Ebben az időszakban az Eucharisztia szertartását a pap a főoltár felé fordulva, szinte magányosan végzi: eltűnik a liturgia közösségi jellege, és az Eucharisztia a liturgiát vezető szakrális hatalomnak fenn-tartott cselekménnyé változik: ebben a cselekményben hozza létre a pap az igazi lelki élet, vagyis az imádás tárgyát. Az Eucharisziát nem magunkhoz vesszük, hanem nézzük.”⁴ Ezt az egyoldalúságot kezdte orvosolni Szent X. Piusz a gyakori áldozás szorgalmazásával. Ugyanakkor még a nagy eucharisztikus világrendezvényre való készülétkben is mintha a szentségimádáson lenne a főhangsúly, mint az ünneplés fokozhatatlanul végső célján.

⁴Giuliano Zanchi:
La forma della chiesa.
Qiqajon, Bose, 2005, 52.

Étkezés — Lakoma

Az ünneplés legszebb formája a közös étkezés. Önmagában szent dolog, már mielőtt az asztali áldás elhangozna. A szépen megterített, elrendezett asztal, a fantáziával, gonddal és ínyenc módjára elkészített ételek — lehetnek ezek nagyon egyszerűek is —, az ünneplők szívét öröme hangoló bor semmihez nem hasonlítható közösséget teremtenek az asztalhoz telepedő vendégek között. Foghatóan jelen van az étkezést előkészítők adni vágyása, szeretete, ideje, a vendégek nyitottsága, hogy megajándékozzák őket, s mindnyájuk mély vágya a barátságra és emberi közelségre, az idegenség legyőzésére, a közösségre, adásra és kapásra.⁵ Ez önmagában már természetfeletti ajándék, nem véletlen, hogy a zsidó asztali áldás nem az ételt áldja meg, hanem Istent áldja az étel és a föld ajándékáért.

⁵Vö. Ghislain Lafont:
L'Eucharistie. Le repas et la parole. Cerf, Paris,
2001, 34–39.

Hadd utaljak egy filmre, amelyet Ferenc pápa is kedvencei között tart számon: Gabriel Axel *Babette lakomája* című filmjében a főhős, egy

francia szakácsnő a puritán, jámbor, ám a test örömeire gyanakvó skandináv keresztény falusi közösségbe egy gyönyörűen megkomponált francia vacsorával robban be. A finom aperitívek és borok, az ételköltemények, a csodálatosan megterített asztallal együtt a kiengeztelődés, a megnyílás, és a közösség olyan dimenzióit nyitják meg, ami addig tökéletesen ismeretlen volt ebben a piciny halászfaluban.

Családjaink, közösségeink asztala, ahhoz kötődő szokásaink, vagy épp ezek hiánya, hűen tükrözik azt, milyen kapcsolatban vagyunk saját emberségünkkel, mennyire vesszük komolyan szereteteinket, barátainkat, hozzájuk fűződő kapcsolatunkat. A közös asztalnál eltöltött minőségi időt, bár látszólag semmi haszna, mégsem az ablakon dobjuk ki.

„Nem szabad elhanyagolnunk azt az emberszagúan spirituális, otthon-, család-, mondhatni konyha-illatot árasztó hangulati folytonosságot, amely Jézus vacsoráját majd pedig az első keresztények eucharisztikus gyakorlatát a zsidó hagyomány otthoni vallásosságához kapcsolja” — írja egy olasz teológus, Giuliano Zanchi, a liturgia és az építészet kapcsolatáról szóló könyvében, az oltárról szóló fejezet bevezetőjében.⁶ Majd így folytatja: „Ez a házas vallásosság az egyik leghatékonyabb eszköze annak, hogy a szentet is »házasítsák«, mégpedig a mindennapi élet keretei közt megélt szövetség alakjában. Ez a tulajdonság fájóan hiányzik a kereszténységünkől. A zsidó közegetől való eltávolodásával a kereszténység sokat veszített. Az egyik ilyen veszteség épp az otthonban gyökerező vallásosság és liturgia. S talán épp ennek hiánya vezetett oda, hogy a keresztény liturgiában egyre hangsúlyosabbá vált a ritualizmus és annak klerikális dimenziója.”

Jézust nagyon gyakran látjuk asztalnál ülve, közösen étkezve, bárányaival, vámosokkal és bűnösökkel, családtagjaival, ellenfeleivel, menyegzőn, tág vagy szűk tanítványi körével. Egy olasz gyermekkönyv címe így beszél róla: *Egy rabbi, aki szerette a lakomákat.*⁷ Rosszakarói szerint falánk és borissza ember (Mt 11,9). Bencés közösségeinkben július 29-én ünnepeljük az Úr vendéglátóit, Szent Mártát, Máriát és Lázárt. Az ünnep kezdőkönnyörgése egészen különös szemszögből mutatja be Jézust: „Istenünk, te Szent Fiadnak egy betániai házban baráti szeretetet, gondos szolgálatot és odaadó meghallgatást készítettél...” Olyasvalaki, aki halálával fogadja barátai vendégbarátságát.

Jézus nem gyorsétermi személytelenségében és „hatékonyságában” gyakorolta a tanítást, hanem a zsidó vallásosságtól megjellegzett közös étkezés, lakoma, vendégbarátság formájában volt együtt leggyakrabban azokkal, akiknek Isten jelenlévő és beköszöntő országáról akart tanúskodni. Ha az egyházi kultúránkban mostanában mintha igény mutatkozna a tömeg látványos és hatékony jóllakatására, és ennek is megvan a maga szerepe, fontos, hogy legyen meg a becsülete az asztalhoz telepített kisebb közösségekben gyakorolt, időigényes és rendszeres szeretetnek. Jézus is a zsidó családi liturgia egyik legfontosabb motívumát, a közös ünnepi, húsvét vacsorát választja, hogy tanítványainak és követőinek örökké

⁶Giuliano Zanchi: i. m. 42.

⁷Enzo Bianchi:
*Un rabbi che amava i
banchetti.* Marietti,
Casale Monferrato
(Alessandria), 1985.

élő szeretete legfontosabb jelét adja. Ez a Jézustól örökölt rítus természetesen hordozza egy család meghittségét és a vendégbarátságot, amelyet a magánházaknál összegyűlő első keresztények minden bizonnyal elevenen tapasztaltak. Jézus egy lakomát ünnepelve hagyta tanítványaira az Eucharisziát. Letelepedett velük, a kenyeret megtörte és szétosztotta, a borral telt kehely felett áldást mondott és barátainak adta. Isten országa beköszöntött, beteljesedett.

Gyakran figyelmeztetnek, hogy a szentmise lakomajellegét nem szabad az áldozati jelleg rovására túlhangsúlyozni. Őszintén szólva, templomaink többségében nemhogy a veszély nem fenyeget, de az asztalt idéző szembe-oltáron kívül, ami a liturgiareform utáni téralakítás egyik jellegzetesen automatikus, átgondolatlanul normatív eleme lett, alig találunk bármilyen ünnepélyes étkezésre utaló nyomokat, hacsak nem a képzőművészeti alkotásokban, de magában az ünneplés gyakorlatban megvalósuló folyamatában a legkevésbé. Félő, hogy valamiféle sajtóosan értelmezett tisztelet miatt lemaradunk az Eucharisziának egy olyan dimenziójáról, amely pedig ugyancsak a lényeghez tartozik.

A liturgikus mozgalom nagy felfedezése, hogy a keresztény istentisztelet nem pusztán köteles szolgálat, hanem jelentést hordoz, nem csupaszítható le csak a láthatatlanra és a szükségszerűre, s épp a látható és az esetleges lesz jelentőségteljes.⁸ Talán épp otthonainkban, a terített asztalnál, kenyerünket egymásnak megtörve, a Másik tányérjába ételt merítve, poharába bort öntve, közösen énekelve, tudnánk visszatérni ahhoz a világhoz, amelybe Jézus is belenőtt, és amelyeken keresztül az általa hozott megváltást akarta „háziasítani” számunkra. Ünnepeles, nagy liturgiáink mellett, az egész egyházközséget egybegyűjtő szentmisék mellett egyre nagyobb szükség lenne az Eucharisztia házias tapasztalatára, és keresztény közösségeinknek ház-templomokra, ahol a szentnek éppen a személyes dimenziója tárulhat fel. A szentmise általános rendelkezéseinek egy némileg homályos passzusa mintha erre bátorítana: „Együttal buzdítsák a híveket, hogy még nagyobb belső odaadással vegyenek részt a szentáldozásnak abban a szertartási formájában, amelyikben az Eucharisztia lakoma jellege jobban megmutatkozik” (ÁR 282). S talán nem kellene félnünk néha Úrvacsorának hívni (vö. 1Kor 11,20) közös Eucharisziánkat. S az újonnan épülő templomok miért ne követhetnék a kommúnió-tér modelljét, ahol az Ige és az Eucharisztia megterített asztala az ellipszis alakban elhelyezkedő gyülekezet gyűjtőpontjaiban állhatna.⁹ Lásuk be, a zsinat után épült legtöbb modern templomunk a nézésre és nem a lakomára fókuszáló tridentin templom lelki örököse, valószínűleg megszokásból, reflektálatlanságból és nem tudatosan.

⁸Vö. Andrea Grillo: i. m. 44.

⁹Klemens Richter:
Templomtér és egyházkép.
Pannonhalmi Főapátság
– Bencés Kiadó,
Pannonhalma, 2019, vö.
A kétfókuszú tér modellje
című fejezet, 56–62.

Egy kenyér — egy test

„A kenyeret házaknál törték meg, s örömmel és egyszerű szívvel vették magukhoz az ételt” — tudósít szűkszavúan, mégis sokatmondóan Lukács az első jeruzsálemi keresztények eucharisztikus gyakorlatáról (ApCsel 2,47).

Emmauszban, húsvét fényében világosodott meg a tanítványok számára az Utolsó Vacsora igazi, Jézus egész életét egybefoglaló jelentése. De ekkor lesz világossá a hozzá fűződő, nemcsak az eucharisztikus ünneplést, hanem a keresztények egész életét meghatározó parancs is: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre”. A kenyértörés újszövetségi értelme és gyakorlása mindezt magába sűríti. A kenyértörés gesztusa tehát a meghalt és feltámadott Krisztus jelenlétének kiváltságos pillanata az ősegyház számára. Az Eucharisziát magánházaknál végezték: míg kezdetekben a keresztények még zsidó testvéreikkel együtt a Templomba jártak imádkozni, azt a rítust, amely sajtáságosan Krisztus-központú hitük misztériumát ünneplte, már nem a templomi kultikus keretek között gyakorolták.

„Úgy beszélek hozzátok, mint értelmes emberekhez. Ítéljétek meg magatok, amit mondok! Ugye az áldás kelyhe, amelyet megáldunk, Krisztus vérével való közösségünk? Ugye a kenyér, amelyet megtörünk, Krisztus testével való közösségünk? Mivel egy a kenyér, egy test vagyunk mindannyian, akik az egy kenyérből részesedünk” (1Kor 10,16–17).

Az egyetlen kenyér szintén a lényeghez tartozó szimbólum. A páli és lukácsi eucharisztikus teológia szerint az eucharisztikus kenyér mint Krisztus teste, csak az egyház misztériumának kontextusában érthető. Szent Ágoston briliáns püünkösi beszédében így értelmezi ezt a frissen megkeresztelteknek: „Ha meg akarod érteni Krisztus testét, hallgasd az Apostolt, aki ezt mondja a híveknek: Ti Krisztus teste vagytok, és tagjai (1Kor 12,27). Ha pedig ti vagytok Krisztus teste és annak tagjai, a ti misztériumotokat helyezik el az Úr asztalán, és a saját misztériumotokat veszitek magatokhoz. Amik vagytok, arra válaszoltok Amen-t, s ezzel bele is egyeztek. Azt hallod ‘Krisztus teste’, és azt válaszolod ‘Amen’. Legyetek valóban Krisztus teste, hogy ‘Amen’-etek igaz legyen. De mit jelent, hogy Krisztus teste a kenyéren? Nem magunktól mondjuk, hanem ugyanattól az Apostoltól halljuk, aki így szól erről a szentségről: egy kenyér, sokan egy test vagyunk. Értsétek meg, és örvendeztek! Egység, igazság, jámborság, szeretet. Egy kenyér: ki ez az egy kenyér? Sokan egy kenyér. Emlékezzetek rá, hogy a kenyér nem egyetlen, hanem sok búzamazgóból áll össze...” (*Sermo* 272).

Ha az eucharisztikus kenyér táplálékjellege is ki kellene domborodjon, annak megoszthatónak is kellene lennie, hiszen az egy kenyér sokunk egységét fejezi ki: „Kívánatos ezért, hogy az Eucharisztikus kenyér, jóllehet kovásztalanul és hagyományos formában, oly módon készüljön, hogy a közösségi misében a pap valóban több részre törhesse, és a partikulákkal a híveknek legalább egy részét megáldoztathassa” (ÁR 321). A mindenkinek kijutó kis körostya persze az „Én Jézusom” mentalitást erősíti. Jézust a kenyértörésben ismerik fel Emmauszban: jó lenne, ha a kezünkbe adott Eucharisztia is ez a megtört kenyér lehetne. Talán több mindenre felnyithatná a szemünket. Egy olasz teológus barátom mondta

egyszer: az áldozás utáni csendben azért ad hálát, hogy az Eucharisziában részesedve belenő Krisztus testébe, belenő az egyházba, és annak eleven tagja lesz. Nem véletlen, hogy az áldozás előtt, az egyetlen kenyérben és az egyetlen testben való részesedés előtt, mielőtt ament mondunk saját misztériumunkra, elmondjuk az Úr imáját, ahol bocsánatot kérünk, és bocsánatot ígérünk, s ahol újból egymás szolgálatára szegődünk.

„Az egyik atya egyszer ezt mondta: három tiszteletre érdemes dolog van a szerzetesek számára, ezekhez félelemmel és lelki örömmel kell járulnunk: a szentségekben való részesedés, a testvérek asztala és az az edény, amelyben a testvérek lábát megmossák” (*Verba Seniorum* VI, I, 17).

A szegények asztala — a szolgálat asztala

Rómában a Caelius-dombon emelkedik egy monostor és egy bazilika, amelyet Nagy Szent Gergely alapított, saját palotáját alakítva át szerzetesházzá. A szent pápa nevét viselő és ma a kamalduli szerzetesek gondozásában lévő bazilika közvetlen közelében áll egy apró oratorium, amelyet a hívő emlékezet *triclinium pauperum*ként, a szegények ebédlőjeként is emleget. A kápolna közepén masszív márvány-asztal: a hagyomány szerint Nagy Szent Gergely minden nap vendégül látott itt tizenkét nélkülözőt, édesanyjával, Szent Szilviával szolgált fel nekik.

Ha az Eucharisztia ünneplésével szoros kapcsolatban áll az, ahogyan otthoni asztalunkat megterítjük, úgy még mélyebbre vezet bennünket a szentmise megértésében az osztozásra való készségünk, képességünk vagy éppen képtelenségünk. Sokak, ma egyre többek ajtaján ott kopog a nélkülözés, de sokunk ajtaján, akiknek megvan a betevőnk, a nélkülözők kopogtatnak.

Benedek a kapus testvérnek azt írja elő, hogy „mihelyt valaki kopogtat vagy egy szegény kiált, feleljen rá: »Hála legyen Istennek« vagy: »Adj áldást«. És azonnal istenfélelemből fakadó szelídséggel és buzgó szeretettel adjon választ” (RB 66,4). A vendégek befogadása is liturgikus keretet kap, ahol a lábmosás után együtt imádkoznak az érkező vendéggel, majd étellel kínálják, mert „magát Krisztust fogadják be”, különösen a szegényekben (RB 53, 7.15). A kapus testvér hálaadása szinte eucharisztikus jellegű, mintha egy egészen különleges asztalközösségre készülne.

Az Eucharisztia asztala a szegények asztala, *mensa pauperum*, Isten országának az evangéliumokban meghirdetett lakomája. Pílinusz szavaival az a „fűben, fák alatt megterített asztal, / hol nincs első és nincs utolsó vendég” (*Egyenes labirintus*). Nincstelen önmagunkat ülteti ott asztalhoz Jézus, felszolgál nekünk; éppen ezért, ha nyitott szívvel telepedünk le az Eucharisztia vendégségéhez, az fel is ébreszti bennünk a szent nyugtalanságot: hogyan állunk az osztozással, testvéreink szegénységét hogyan engedjük be otthonainkba: vajon a velük együtt érkező angyalnak van-e helye ünnepi asztalunknál?

FALCSIK MARI

Túl a félúton

Elmúlik a világ, amit ismersz.
 Fordul a látvány, mint a sík a repülő alatt.
 Nyílik a perspektíva, soha nem látott távlat
 rajzolódik ki, benne új a szörnyű is, a szép is.
 Hozzászoktatod szemed. Agyad újrakalibrárod.
 Főlkészülsz a másfajta építésre,
 mint súlytalanságra az űrhajós.
 Ki fogsz találni ez-azt, ami használható.
 Az új világ új lakóinak.

Téli spleen

Kócos, ifjú, kialvatlan
 arcképeddel szembesülsz: a
 géped nyitva, ez arat épp
 nagy sikert a hálón zszeszgő
 nagy pihéjű hóként szálló
 szavak és félmondatok közt
 megülvén a világernyőn.

Figyelmed fegyelmezetlen.
 Vacakolsz csak a kis dallal,
 amiben vad téli szél fúj
 havat a kölykök szemébe
 valahol Európában,
 ismeretlen szép terecskén,
 egy sosemvolt januárban.

Mintha ködből, csak szivárog,
 zene szól a háttér mögül.
 Félhomály a versben-képben,
 s kinn a száraz háztetők közt.
 Ennyi semmit! — elmerenghetsz,
 még az ötven éve halott
 néger gitárost hallgatod.

Azon az estén

Térey Jánossal, utoljára

*Én a drága Jánossal ültem szembe
ezen az estén, és csak Andrással és
vele beszéltem hosszasan.*

*Belakható laza jövő volt, túlcsonduló
telített jelen és jócskán kimagozandó
múlt mindabban, amit mondtunk.*

*Azt még megérezheted, hogy valaki szívében
az elpattanásig akár feszül a jelen húrja,
de soha-soha nem tudod, mikor van utoljára.*

Ha

*Ha virágládádba fészkel egy madár,
egy óvatos pillantással köszönd meg ezt a vak bizalmat,
és indulj a folyosó másik szárnyán a lift felé.*

Már ott vagy

Apámnak, halála első évfordulóján

*Már ott vagy a csöndben, minden háború, minden szó elült,
vége a vérzivataroknak. Már egy éve letéve fegyvered, az a haragos kötelesség,
kioldva minden görcs, kiadva minden méreg, jogos is, jogtalan is:
elszállt az a rengeteg düh meg aggodalom. Elszánt kis létharcos lélek,
pihenj, pihenj, pihenj.*

Lucis via

A szerző költő, író. Legutóbbi írását 2019. 4. számunkban közzöltük.

Nézem az Ég madarait. Az Ég madarait, a fecskéket nézem, ahogy repülve siklanak, szálldosnak villámgyorsan a habfelhős kék égen a tenger felett. Csapatosan, egyszer kis számban, máskor rengetegen. Tudom, honnan repülnek ki, és hová cikáznak vissza, mert látam, amikor kihajóztunk Szirakúza sziklabarlangjaihoz, ahol százával vannak a tapasztott fecskefészek.

„A Luca (*Lucia*) név a ‚fény‘ (*lux*) szóból ered. A fény ugyanis szép, ha rátekintünk, mert mint Ambrus mondja, a fénynek az a természete, hogy a tekintet számára mindent széppé tesz. Terjedése szennyeződéssel nélküli, mivel akkor sem szennyeződik be, ha valami tisztátalan dologban terjed tova; egyenesen halad, elhajlás nélkül; igen hosszú utat jár be, bajos késlekedés nélkül. Mindebben megmutatkozik, hogy Szent Luca szűzben megvolt a szüzesség ékessége minden romlottság nélkül; a szeretet szétterjedése, bármiféle tisztátalan szeretet nélkül; az Isten iránti feszült figyelem egyenes iránya bármi elhajlás nélkül; az isteni működés igen hosszú vonala a nemtörődömség késlekedése nélkül. Vagy Luca annyi, mint ‚a fény útja‘ (*lucis via*).”¹

¹Jacobus de Voragine: *Legenda Aurea* (részlet), <http://mek.niif.hu/04600/04626/html/legenda0004.html> (2019.07.12.)

A tetőterazon ülök, a három közül a legmagasabbra jöttem fel, amelyről a többi ház teraszait is látom. Egy nő színes ruhában virágokat öntöz az egyik terazon, egy fiatal lány színes kendőket, terítőket tereget ki egy másikon, egy közeli szálloda teraszán reggelihez terítenek a pincérek. Evőeszközök összekoccanásának fémes hangja hallatszik tompán. Kora reggel van. Körülöttünk a tenger sötétes, elmondhatatlan kék színnel. Fehér hajók ringatóznak. Ortigia, az óváros a szigetcsúcson van, körülöleli a víz a hófehér házakat. A megkopottságukban is szép barokk házak kövein nem fog az idő. Még ha zöldellő gyom nő is ki a kőagyáló faragványok közti réseken. Sok ezer éves friss hullámvész veszi őket körül.

Platón is járt Szirakúzában — időszámításunk előtt a 4. században —, többször is; először azért, hogy megvalósíthassa ideális államát az idősebb Dionüszosz türannosz támogatásával, aki kezdetben és elméletben szimpatizált tanaival. A valóságban és a gyakorlatban azonban felbosszantotta nézeteivel az uralkodót. Egy alkalommal, miután az erény mibenlétén vitatkoztak, a türannosz úgy döntött, hogy hajón elszállíttatja Aiginára, és eladatja a rabszolgapiacon. Platón barátai azonban összeadtak annyi pénzt, hogy kiválthassák a rabszolgasorsra jutott filozófust. Más források szerint egy barátja és tisztelője váltotta ki hús mináért.

A kávé a széles kőpárkányra teszem. Június eleje van Szent Lucia városában, verőfény még kellemes meleggel. Luca neve napja, Szi-

rakúza védőszentjének napja, december tizenharmadika. Az év majdnem legsötétebb napja, amikor már közeleg, közelít a Fény. Tizenegy nap múlva megszületik. Erre gondolok, miközben állok a fényben, ragyog minden, és mintha ég és tenger között lebegnék. Könnyed lebegés. Fényben. Lux, lucis, femininum.

A platón szó széles vállút jelent, és Platón az edzőjétől kapta becenévként. Eredeti neve valószínűleg Arisztoklész volt.

Ha lenne tetőteraszom, sok időt töltenék fenn. Csak nézném a tengert. A hullámozó vizet. Nem unnék bele, az biztos. A tetőterazon a kőpárkányra fehér kerámiacserepekbe csupa meggypiros virágot ültetnék. És egy fehérét.

Szent Luciát halálra kínozták keresztény hitéért — nem különben Szent Ágotát, Catánia védőszentjét. Lucia 304-ben halt meg. Caravaggio oltárképe Szirakúza templomában éppen eltemetése előtt, élettelenül a földön fekvő Luciát ábrázolja. A kép többi alakjának lábaival egy szintben feje, holtápadt arcára halvány fény vetül. Hirtelen nem emlékszem arra, láttam-e ennél szomorúbb festményt.

Szicília egyik leghíresebb barlangja a *Dionüszosz füle*, nevét Caravaggiótól kapta. Ez azért nem rossz. Vidám antropomorf játék.

Szirakúzában Platón a fiatalabb Dionüszosz türannossal sem járt jobban, mint annak apjával. A fiatal uralkodó kétszer is udvarába hívatta, pontosabban inkább kényszerítette; másodszer egyenesen a halál elől kellett elmenekülnie, 72 évesen. Ezután alapította az Akadémiát. Még éppen időben.

Tenger a sziklafalak között, mint hullámozó hasadék a van és a nincs között. Hasadás. Meghasadás. Mély.

Caravaggio 1607-ben vagy 1608-ban Máltáról utazott, pontosabban szökött és menekült Szirakúzába, ahol körülbelül kilenc hónapot töltött. Egy festő barátja, Mario Minniti pártfogolta és szerzett számára munkát, így festette meg a város védőszentjének templomába — Chiesa di Santa Lucia alla Badia — a Szent Lucia-oltárképet. Caravaggio és Mario Minniti ugyanazon témájú festményeit — Szent András keresztre feszítése — is kiállították a főtér egyik palotájában. Caravaggio több változatban is megfestette a Szent András-témát, Szirakúzában 2019-ben és 2020-ban a Clevelandi Múzeum tulajdonában lévő Szent András látható.

Hogy van barokk a városrendezésben, az utcák struktúrájának alakításában is, ezt Catániában érzékelem, fedezem fel a magam számára. A tömbszerű, mégis könnyedre rendezett házak felülnézetből

labirintushoz hasonlítanak. Sarokházak éles hegyesszögben indulnak, alig egy méteres felületet két oldalán szélesednek két, keskeny utcára nyílóan. Majd újra fordulat, szétnyíló tér és lezáró fal.

Rászorultság. Rászorulni valamire, valakire. Amikor csak Istenre szorulok rá, megszűnik a szorultság. Átfordul szabadsággá.

Vörös cirmos cica lépdél biztonságos délcegséggel a tetőkön. Méltóságteljesen. Mintha színpadon lépne fel. Mintha tudná, hogy Ortigia félhengeres, barát-apáca módon felrakott cserepein a világ egyik legjobb helyén van. Kellő távolságban megáll, nézi, ahogy a teraszról nézem, végigsétál a párkányon, leül. Sziluettje a kék égen rajzolódik ki. Emlékezetemből elővetít egy régi képet, amikor egy nyári éjen láthattam, végig nézhettem, ahogy egy fekete cica lépett fel a tűzfalra és végig sétált a csillagos ég előtt. Fekete feketében. Égett a tűz az udvaron, terített asztal mellett ültünk, finom borokat ittunk. És elnémulva néztük a fekete cica mutatványát a tűzfal tetején, akárha performansz lett volna táncosan, kifinomult koreográfiával.

Mindig több és mindig kevesebb is az, ami van. A lehet bővebb is, szűkebb is. Valaki játszik, tréfálkozik az étellel, mint fényesre csiszolódó, színes kövekkel.

Erős halszag, túl az ismertén. Halpiac Catániában. Lépcsők vezetnek le, mintha egy hatalmas kőmedencében lenne. Tengeri halak, rákok, csigák, osztrigák, polipok, kagylók rekeszekben, mintha növények lennének. Hát persze, a tenger gyümölcsei. Nekem csak látványként érdekesek. Nem ennivalóként. Hatalmas félbevágott kardhal az egyik pulton. Sötétvörös a húsa, vagy negyven centi a halszelet átmérője. Kívül fekete a bőre. A tonhal is hatalmas. Jégbe fagyasztva, meredten dermed az egyik üvegputl mögött.

Szent Lucia Szirakúzából zárandokolt el Szent Ágotához Catániába, hogy gyógyulást esdekелjen ki beteg anyja számára. Szent Lucia a szembetegek védőszentje: hogy fényt hozzon a sötétben járók számára. És a hegyes szerszámmal dolgozók védőszentje is. Nyakába kardot dőftek, így kínozták meg. Hegyes fegyverrel. Valószínűleg innen az összefüggés.

Nem mintha Csontváry festményét vártam vagy kerestem volna Taorminában, de azért ennyire különbözőre sem számítottam. Nyüzsgő, barátságos déli város szélén a színház romjai, forgalmas utcácska vezet hozzá. A romok magas sziklán állnak, mélyen veszi körül az oszlopokat és a nézőteret a tenger. A sziklába vájt körnézőtér mögött a kulisszák folyosói. Délután van. Ránézni legfelülről a gigantikus oszlopokra. Megcsillan mögöttük a tenger aranyhídja. Csillámlik a víz. Egyszer-egyszer mintha felvillannának azok a szí-

nek, amelyeket a Csontváry-festményről ismerek. Egy röpke fény felvillanása Taormina romjai mögül, a tenger felől. Talán. Vagy inkább érzések? Pécs, Csontváry Múzeum, még fehér fal előtt a kép. Taormina. Fenséges oszlopai mozdulatlanul a tenger felett. Még mindig. Valóságosan. Bordós vörös kő, aranycsillámos mélykék tenger. Sárgás-vörösen ragyogó nap. A kora estében a romok közelében az egyik elegáns étterem kerthelyiségében megszólal a zene, Robert Burns versére: Gyertyafény keringő.

A barokk labirintus. Zenei megoldások a labirintusra. Építészeti és szobrászati felmutatások. A labirintus te vagy és én vagyok. Egy-másba kell helyezni a labirintusokat, hogy megtalálhassuk az illeszkedési pontjaikat. És a párhuzamosan összetartó utakat. A szét-tartásokat pedig egybeavágóvá alakítani. Valahogy így. Lenne jó.

A hársak és a jázminok virágai összeolvadnak a június eleji nyári éjszakában. Körülvesz az ismerős, édeskedves illat. Itthon vagyok. Újra.

VÖRÖS ISTVÁN

Őszi szonáta

„Mind kevesebb a dísz, és egyre több a lényeg.”
Rónay György: Őszi album

*Mind kevesebb a dísz,
és egyre több a lényeg,
de ki tudhatja, mi
Istennek tett ígéret,*

*és mi fölösleges
struktúra-eldicsekvő,
úgyis tévképzetes
bujja öncsalás-erdő?*

*Mért ne lehetne dísz
fontosabb, mint a vázlat,
amit csontokra írt
a teremtés-fogászat?*

*Miért ne kéne az
jobban, mi látható is,
mint amik tartanak?
Ugyan melyik valódibb?*

A lényeg épp a dísz,
a többi csak tömítés.
Amit az égre írsz,
az sávozza föl lelkét,

az öröklét tudó-
nak, szépre éhezőnek.
Mert az csak a való,
mi nemlétre előleg,

mi eltűnik hamar,
s nem foghatja utókor:
rövid tudatzavar,
a pillanatnak hódol.

Kit érdekel a váz,
mért lényeg épp a lényeg,
a réműlet kiráz,
ha közhelyek beszélnek.

Hogyha biztos tudás,
támad föl bennem egykor,
azt kell mondjam: Megállj!
Távolodj el magadtól!

Hát fontosabb a dísz,
és nem fontos a lényeg?
Ez épp olyan hamis
közhelyes végítélet.

A lényeg elbujik,
vagy pofátlanul itt van,
hogy mikor épp melyik,
csak abban vagy tudatlan,

fölösleges tudás,
hogy megértted, mi nincsen,
a nincs az állomás,
hogy eltűnni segítsen.

A gyorsuló vonat
végül nélküled ment el.
A van, az itt marad,
marad, de nem, mint ember —

röntgenkép, rémalak,
kiszáradó időknék

*mélyben lakó hala,
amire égi szörnyek,*

*és szörnyű földiek
mind ítéletet mondtak.
Elhallgatnak direkt
a föltámadó holtak.*

Az első emlék

*A nemlétre még jól emlékszem,
nem volt valami klassz dolog,
de arról persze hallgatok,
hogy nem is volt az állapot —
a kevés sűrűsége a kevésben.*

*Valami pontszerű, majdnem örök,
mi éppen szembe hömpölyög
az elakadó teremtéssel.*

*A nemlétre nem úgy emlékszem,
ahogy egy megtörtént dologra.
A fényben becsukódó fényszem,
mi kinyílik gyors unalomra.
A nemlétre is így emlékszem:
Foltokban. Néha. Kicsit. Részben.*

Loretói elégia

vers félhomályban

*1
Szűz Mária házát angyalok
hozták el Loretóba,
a Szentföldről érkező romok
között sokféle jel is utazott,*

*mit keresztetek hagytak a habarcsban,
hogy tényleg jártak Názáretben.
Nem tanúskodna ennél semmi szebben,
hogy csoda van ezerféle alakban.*

*De nem is a csoda a fontos,
a mesés és kalandos,
hanem hogy nemcsak anyagi a lét:*

*szorosan fogjuk egy angyal kezét,
a földi létből kimentjük, míg gondoz
minket — megismerjük a jóság érzetét.*

2
*Megismerjük a jóság érzetét —
a jó is megérzi az önzést.
Ez még nem garantált öröklét,*

*de persze mi is kéne még,
a poklot járni be körönként?
Megismerjük a jóság érzetét —*

*inkább a bűnöket koronként.
Mindenhol terem kétely-féleség:
ez még nem garantált öröklét,*

*ez még nem semmi-szétesés,
talán csak uraktól kölcsönként.
Megismerjük a jóság érzetét —*

*ha jót művelni nem is merünk önként,
s a kényszernél nincs nevetségesebb.
Ez még nem garantált öröklét,*

*ezért furcsa, hogy mégis szétesett
a kétely, minél nincs is rémesebb.
Megismerjük a jóság érzetét —
ez még nem garantált öröklét.*

Apokrif jegyzetek 3

Párizs, Église Saint-Nicolas-
des-Champs, 2015. március 2.

*A lourdes-i fehér szűz
gipszöntvénye mellett
apróra vágott cédulák
halma ceruzával
sorozattermék a baloldali
mellékhajó egyik
kápolnájában is ott áll
ugyanaz a szobor
kívül az állványon
egyetlen maradék cetli*

*az áhítat szériái
hullámokban jönnek
a látomás felől maró
állapotban hagyva
a kételyeket amíg
a remegő lélek védőburkait
átlukasztják és a fehérlő
magba zuhanva
megsemmisülnek
most kívánj valamit írd le
és dobd a ládába az apróra
hajtogatott papírt üzenj
hétköznapi van minden
médium működik gyűlnek
az élő és hibernált vágyak
a csodára és célba érnek*

*két angyal dolgozik a
fóliasátor kubusában
belül fényforrás árnyékuk
követi a koreográfiát
műveleteik mindennapiak
eredményük túl esik az
emberi értelem határán
az Église Saint-Nicolas-
des-Champs terében
megdermed a fény a léptek
és a kalapács hangja
a ragyogó doboz falain
köznapi igézet*

Apokrif jegyzetek 7

Az önkéntes rabszolgák
nem ismerték soha
megszabadulni sem akartak
noha átlátszó volt a teste
minden alkalommal ha
ránéztek lopva néha
mint őszi kertekben égetett
növényi roncsok füstje
inkább babonákat faragtak
a Szent Járom felől ott volt
mindenütt vacsoraasztalok
közepén nők nyakán és fülében
némák kézjelében felismerték
mindig minden alakjában és
fuldoklásig dicsérték mágiáját

Apokrif jegyzetek 11

utcai pantomim

a levegőbe rajzolt
széles gesztusokkal
imitálta a lendületes
vonalvezetést mintha
biztos szándékkal
vezetné képzeletbeli
ceruzáját majd hirtelen
hátralépett és merőn
nézett maga elé
előreszegzett tekintettel
mintha az eredményt
mustrálná aztán leveve
nemlétező rajzát
nemlétező táblájáról
álmélkodó közönsége
felé nyújtotta mintegy
nagylelkű ajándékként
dermedt csend és
mozdulatlanság
sokáig állt a levegő

*amíg valaki kilépett
a sokaságból és
átvette a feléje nyújtott
semmit a kör bezárult
de a hamis próféták
kora ennél sokkal
korábban kezdődött*

Versek egy apokrifonból 6

*A férfi nem ismerte fel a nőt amikor mellé ült
egy üres székre a hivatal előcsarnokában
csak rápillantott de azonnal vissza is zuhant
labirintusának bejáratához aminek mélyén
maga sem tudta mi várja ha egyszer belép
majd és centrumába talál talán csak adatai
fejének kerületmérete például vagy amit néhány
perccel ezelőtt vásárolt háromezerért ámbár
ki tudja a nő megszólította visszafogott de
belülről fénylő örömmel és köszöntötte őt lénye
egészenek melegével a férfi nem jelezte hogy
fogalma sincs róla ki lehet és nem akarta
megbántani sem ha mellélő valami konkrét
képet időt vagy más tanúsítványt emlegetve
fel vagy egyszerűen bevallja az emlékezetében
keletkező furatok áttekinthetetlen rendtelenségét
a semleges kérdések és válaszok présébe fogva
agyát lázas nyomás alá helyezte hátha kiderülne
közben ismeretségük forrása de sehogy sem
sikerült ám amikor egy könnyed mozdulattal
hátrasimította homlokába hulló ősz hajának
tincset a lenge női ruha ujja könyékig hullva
látni engedte alkarján a tetovált ponthalmazt
mint egy sebhelyet erős horzsolás nyomán ami
apró hegek halmazává lesz idővel amilyen a férfi
könyöke alatt is volt és mind a többien akik még
éltek közülük de már fel sem ismerték egymást
ha nagyritkán összefutottak s csak ez a tetoválás
volt bizonyítékuk arra hogy egykor tanítványok
voltak egy ország térképét megmaradt tűszúrás-
nyomait hordták karjukon az országét
mely nem evilágból való*

Szó és csönd — Márainál és elődeinél

HALMÁGYI MIKLÓS

1980-ban született Békéscsabán. Egyetemi tanulmányait a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán történelem, valamint magyar nyelv és irodalom szakon végezte. 2013-ban védte meg PhD-értekezését középkori történelemből, ugyancsak Szegeden. 2018-tól a MNL Békés Megyei Levéltárának munkatársa. Legutóbbi írását 2017. 2. számunkban közzöltük.

Napjainkban fontos képesség a kommunikáció, a beszélgetni, vitatkozni tudás. Ahhoz, hogy értelmes embernek tartsanak valakit, szükséges, hogy az illető adott helyzetben ki tudja mondani azokat a szavakat, amelyeket hallgatósága tetszéssel fogad. Hogy túlzásokba ne essünk, érdemes figyelmet fordítanunk a csöndre is. Ebben az esszében olyan párbeszédű műveket vizsgálok, melyekben az egyik fél beszél, adott esetben nyomasztóan sokat, a másik fél pedig hallgat, vagy csak keveset szól, de a kevés szó, vagy épp a csönd ellensúlyozza a másik fél szóáradatát. Mit rejt a csönd? Kinek az oldalára áll az olvasó? Milyen körülmények közt helyénvaló a hallgatás, és mikor számít mulasztásnak? Ezekre a kérdésekre keresek választ az alábbiakban.

A szó és csönd ellentéte nagy erővel jelenik meg az ismert evangéliumi történetben. Pilátus megkérdezi Jézustól: „Mi az igazság?” (Jn 18,38). Az Evangéliumban nincs benne, hogy Jézus válaszolt valamit a kérdésre. Jézus hallgatása működésbe hozhatja az értelmezők gondolkodását. Mondhatjuk: Pilátus nem törekedett az igazság megismerésére, ezért kérdésére nem kap szavakban kifejezett választ. Alapul véve, hogy a jó kérdésben benne rejlik a felelet, van, aki anagrammaszerűen átrendezi Pilátus latin nyelvű kérdésének betűit: *Quid est veritas?* A betűket átrendezve ezt kaphatjuk: *Vir, qui adest* (A férfi, aki itt áll). Jézus tehát nem szavaival felel, hanem jelenlétével: ő az igazság. Válasza összecseng tanításával, amit a János-evangéliumban olvasunk: „Én vagyok az út, az igazság és az élet” (Jn 14,6).¹

A bibliai történetet továbbgondolásaként értékelhetjük Dosztojevskij elbeszélését a szó és csönd ellentétéről. A *Karamazov testvérek* című regény egyik hőse, Karamazov Iván fivérével beszélgetve előadja poémáját, „A nagy inkvizítor” történetét. A poéma szerint Jézus a 16. században ellátogat a földre: Spanyolországba, Sevillába. Az emberek felismerik és köréje gyűlnek, Ő pedig föltámasztja egy édesanya halott gyermekét. A kilencvenéves Inkvizítor elfogatja a Mestert, és börtönbe veti. Iván, a mesélő külön kihangsúlyozza, hogy Jézus nem szólal meg az elbeszélés során. Az Inkvizítor ellenben beszél, sőt vádol. Előadása nem pusztán kétkedő, mint Pilátusé, hanem kifejezetten ördögi. Miután megkérdezi: „Te vagy az, te?”, nem vár feleletet. További kérdése — „Miért jöttél hát, hogy zavarj bennünket?” — az Evangélium azon részére emlékeztet, amikor az ördögötől megszállott beszél (Mt, 8,29). Démoni előadását nagy erővel el-

¹Ledán M. István:

Amikor a Vulgata mást mond 2. https://laudator.blog.hu/2011/10/22/amikor_a_vulgata_mast_mon_2 (2019.09.18.)

²Fjodor Mihajlovics
Dosztojevszkij:

A Karamazov testvérek, I.
Európa, Budapest,
1982, 365–391, 370.

³*Szent Imre herceg
legendája*. In: *Árpád-kori
legendák és intelmek*.

*Szentek a magyar
középkorból*, I.

(Szerk. Érszegi Géza.)

Osiris, Budapest,
1999, 56–64, 57–58.

Regénybeli megjelenését
lásd Harsányi Lajos:

Az elragadott herceg.

*Szent Imre herceg
életregénye*. Szent István

Társulat, Budapest,
1990, 80–84.

⁴Kosztolányi Dezső:
Nero, a véres költő.

[http://mek.oszk.hu/03200/
03254/03254.htm](http://mek.oszk.hu/03200/03254/03254.htm)
(2019.09.30.)

⁵Köszönet azoknak, akik
a regényre és annak
értelmezési lehetőségeire
felhívták a figyelmemet,
köztük Fried Istvánnak,
Olasz Sándornak.

A regényben megjelenő
különböző világértelme-
zésekről lásd Fried István:

*Márai Sándor. A huszadik
század koronatanúja*.

Szépművészeti Könyvek,
Budapest, 2018,
260–263.

⁶Márai Sándor:

*A gyertyák csonkig
égnek*. Helikon,

Budapest, 2005, 61.

lensúlyozza Krisztus csöndje. Váratlanul megcsókolja az Inkvizítort, mire az öregember megrökönyödve szabadon engedi Jézust.² Ivan előadása nyitva hagyja, hogy vajon nem a kilencven éves aggastyán lelkiismeret-furdalástól terhelt, örült képzelgéséről van-e szó. A poéma mindenestre érezteti, hogy vannak olyan igazságok, amelyeket nem a szavakkal lehet a legjobban kifejezni.

A magyar hagiográfia egyik korai alkotásában is szembeállítódik a szó és a csönd. Szent Imre legendájában olvasható, hogy István király váratlanul belép az imádkozó szerzetesek közé. Ők mind megtörik a csendet, köszöntvén a királyt, kivéve Mór szerzetest, aki imájába merül. A király ezután mindenféle bűnnel vádolja Mórt, ő azonban csöndben marad. A szavak itt is a világi hatalom oldalán állnak, a szent életű szerzetes attribútuma a csönd. Az uralkodó — István király — azonban ugyancsak szent ember, aki mindössze próbára akarta tenni Mórt. Miután megbizonyosodott a szerzetes éretnyes voltáról, kinevezte őt Pécs püspökévé.³

A szó és csönd, erőszak és szelídség ellentétere a modern magyar irodalomban is találunk hatásos példát. Kosztolányi Dezső *Nero, a véres költő* című regényében az örült császár áll szemben féltestvéreivel, Britannicusszal, a „hallgatás művészeivel”. (Britannicus édesfia az előző császárnak, Claudiusnak, ám az apa kitagadta a fiát. Így Claudius halála után Nero lehetett a birodalom ura.) Nero erőszakosan beszél, Britannicus hallgat. A császár őrjöng: „Minden az enyém — kiabált Nero, dühösen, magánkívül és dobogott. — Az is, ami nincs.” A szelíd Britannicus csak magában gondolja: „Nem, az az enyém. Ami nincs, az mind az enyém. A semmi nem a tied. Csak a minden.”⁴ Bár profánabb a megfogalmazás, de emlékeztet Jézus szavaira: „Az én országom nem ebből a világból való” (Jn 18,36).

A fenti párbeszédetek esetében a csöndes hős egyben ártatlan is, az olvasó a csöndes hős oldalára áll. Rejtélyesebb a helyzet Márai Sándor műve esetében. *A gyertyák csonkig égnék* című regényében is ott van a szó és csönd ellentéte.⁵ A regény E/3. narrátori bevezető után két régi barát párbeszédére épül, akik 40 év elteltével látják viszont egymást. A bevezetőből megismerjük, milyenek voltak a főszereplők ifjúkorukban. Henrik vagyonos ember; otthon van a világban. Konrádnak szerények az anyagi lehetőségei; a csendet és a zenét kedvelő ember, művészlélek. Mindkettőjük életében fontos szerepet játszik Krisztina. Bár lelkiállapotát tekintve Konrádhoz hasonlít — Henrikhez megy feleségül. Amikor sok év elteltével Henrik a hozzá tartó Konrád fogadására készül, néhány szót vált idős dajkájával a vendéglátásról. Beszélgetésükből kiderül, hogy Henrik csak a valóságot tudja egy homályos ügyről, mely a feleségét, Konrádot és őt érintette, de az igazat nem.

„— ... Talán ő, Konrád tudta. Most elveszem tőle — mondta nyugodtan.

— Mit? — kérdezte a dajka.

— Az igazat. Felelte röviden. Aztán elhallgatott.”⁶

A tábornok elhatározása egyszerre eszelős és erőszakos: nem megérteni akarja a barátját, hanem el akar venni tőle egy fontos szellemi kincset: az *igazságot*. Magatartása emlékeztet Pilátus kérdésére, amelyet Jézushoz intézett.

Amikor Henrik és Konrád vacsorázni és beszélgetni kezd, eleinte a vendégnek is van mondanivalója. Közlékeny, amikor a trópusokon eltöltött évei kerülnek szóba. A vihar kitörése a kettejük eszmecseréjében bekövetkező törést hangsúlyozza: a vacsora végén kialszik az elektromosság, a két beszélgető öregembernek csak két gyertya világít. A jelenet kísértetiességét növeli, hogy a beszélgetés jó része Krisztináról szól, Henrik halott feleségéről. Az asszony, akihez mindkét férfinak köze van, nyolc éve halott, testileg nincs jelen. Ám Konrád és Henrik között eleven maradt a Krisztinához fűződő, elrendezetlen ügyük nyugtalanító emléke: ennek az elrendezetlen ügynek a kísértetiességét festi alá a vihar.

Amikor a két barát múltjának tisztázatlan kérdése kerül elő, Henrikből ömlik a szó. Vádol, Konrád pedig szinte folyamatosan hallgat. Henrik még saját barátsága bizonygatása közben is agresszív: „S én megölök benned ma este valamit, s aztán visszaengedlek Londonba vagy a trópusokra, vagy a pokolba, s mindig a barátom maradsz.”⁷

⁷l. m. 115.

Henrik, a vendéglátó fölleveníti egy hajdani vadászat emlékét. Úgy tünteti fel magát, mintha mindent tudna. „Fél percig céloztál, ezt is tudom, óra nélkül is, másodpercre pontosan. Az ember mindent tud ilyen pillanatokban.”⁸ Henrik tudása valahogy nagyképűen nyomasztó. Ő mindent tudni vél, azt is, ami a háta mögött történt. Azt is, ami a másik lelkében lejátszódott. A Konrád legénylakásán lévő nagy ágy motívuma része Henrik érvrendszerének, amikor házasságtöréssel vádolja barátját és feleségét. Előadása alapján akár azt mondhatjuk, Henrik vádja megfelelhet a valóságnak, bár Konrád álláspontját nem ismertük meg. A történet értelmezésében azonban talán nem is a tényszerű valóság a fontos. Henrik a „beszélgetés” agresszív figurája: az ő oldalán állt vagyon, a világban való otthonosság, hozzá ment feleségül Krisztina. Mindezen felül ezen az éjszakán a szavakat is ő birtokolja. Konrádnak nem volt nagy vagyona, nem volt otthon a világban, Krisztina nem őhozza ment feleségül, és még az emlékeit, „az igazságot” is elveszik tőle.

Beszélgetésük éjszakáján ugyan Henrik oldalán állnak a szavak, a regény azonban hangsúlyozza, hogy ő sem volt mindig a szavak embere. Miután Konrád nem ölte meg a szerelme férjét, hanem kilépett az életükből, Krisztina és Henrik nem beszéltek többé egymással, egészen az asszony haláláig. Henrik azt várta, hogy a nő üzenjen neki, de ő maga nem kereste fel a feleségét.⁹ Amikor Henrik hosszú és erőszakos előadást zúdít Konrádra, több évtized csöndjének elzárt gondolatvilága szakad ki belőle. (Annyit megtudunk, hogy szokásává vált magában beszélni.) Amit Henrik nem tudott megszerezni, Krisztina szerelme, a vele való szeretetteljes élet. Férj és feleség ellentétét árnyalja, hogy az asszony utolsó szavával mégis a férjét hívta.

⁸l. m. 119.;

Fried szerint Henrik „cselekményrekonstrukciója kevésbé tényeken, mint inkább »megérzésen«, vadász-»tudáson« alapuló rekonstrukcióra épül”. Fried István: i. m. 263.

⁹Márai Sándor:

A gyertyák csonkig égnek, i. m. 157–159.

A szerepek felcserélődnek a történet során. A regény elejének csöndes Konrádja, aki nincs otthon a világban, később a trópusokra utazik, tehát övé a nagyvilág. A regény elejének világfiaskorú Henrikje élete utolsó évtizedeit a világtól elvonulva éli. Utolsó beszélgetésük alkalmával azonban ismét érvényesül, hogy Henrik oldalán áll a szó, Konrád jellemzője a csönd.

Ha az ember nem nyilvánul meg szavakkal, mozdulatai, testének beszéde sok mindent elárulhatnak arról, mi zajlik a lelkében. Miután Henrik gyilkossággal vádolja Konrádot, a megvádolt barát „rágyújt; keze nem reszket”.¹⁰ Később karjait összefonva ül, „mozdulat nélkül, merev és szabályos testtartással...”¹¹ A vendég csendjére ráerősít, hogy az arca sem látszik: „Hallgatsz ... nem látom a félhomályban arcodat...” — mondja neki Henrik.¹² Konrád magatartásának értékelésénél nemcsak azt kell szem előtt tartanunk, hogy katona, hanem azt is, hogy a trópusokról jött: saját magáról árulta el, hogy aki a trópusokon járt, az sajátos ember lesz: „túlságosan mereven viselkedik, hogy ne észleljék rajta szenvedélyét, egészen sima, korrekt és jól nevelt... De belül más van.”¹³ Konrád testbeszéde akkor változik, amikor megtudja, hogy Krisztina gyávának nevezte őt: „— Ezt mondta? — kérdi a vendég, s megmozdul; szoborszerű tartása megváltozik e pillanatban, torkát köszörüli.”¹⁴ A vendéget akkor hagyja el az önuralma, amikor a házigazda Krisztináról kezd beszélni. Hosszas bevezető előadás után hangzik el a kérdés: „...tudott Krisztina arról, hogy te akkor reggel, a vadászaton, meg akartál ölni engem?”¹⁵ „A vendég nem mozdul e kérdés hallatára. Tenyerében hajtott fejfelül, könyökét a karosszék támlájának illeszti.”¹⁶

Konrád válaszolna, Henrik azonban nem várja meg a feleletet, hanem újabb kérdést tesz fel. A kérdés az asszony érzésvilágát, Konrádhoz való viszonyát firtatja. Amikor Krisztina értesült arról, hogy Konrád elutazott, ez a szó hagyta el ajkát: „Gyáva volt.”¹⁷ Henrik arra kíváncsi, mit értett ezen Krisztina. Az első kérdés — tudott-e Krisztina a gyilkossági tervről — még akár megválaszolható is volna, amennyiben Konrád és Krisztina közösen tervezgették Henrik meggyilkolását. A második kérdés — mire gondolt Krisztina — azonban már sokkal inkább az asszony lelkének titka, a férfinak nem sok esélye van a válaszára.

Konrád egyik kérdésre sem felelt. Mi is feltehetünk egy kérdést: vajon Henrik kíváncsi arra, amit a másik ember gondol? Beszélgetésük kezdetén még őszinte érdeklődést mutat a kérdése: „Mondd el, mi van belül?”¹⁸ Konrád azonban kitérő választ ad. A vendéglátás későbbi szakaszában úgy tűnik, Henrik mintha csak azért kérdezne, hogy saját igazolását hallja. Az asszony lelkének titkát megtudhatná Krisztina naplójából, Konrád azonban elutasítja a felajánlott lehetőséget, hogy közösen elolvassák. Miután Henrik elégeti felesége írását, már közeleg a hajnal. A „gyertyák csonkig égtek”, a beszélgetés feszültsége is enyhül. A tábornok még valamire feleletet vár Konrádtól, kérdései azonban csupa eldöntendő kérdések az életük

¹⁰l. m. 122.

¹¹l. m. 136.

¹²l. m. 154.

¹³l. m. 69.

¹⁴l. m. 136.

¹⁵l. m. 165.

¹⁶l. m. 167.

¹⁷l. m. 136.;

A nő megvetése a gyilkosságból kimaradó férfival szemben előkerül Márai *Rómában történt valami* című kisregényben, persze más összefüggésben. (Márai Sándor: *Történelmi regények*, I. Helikon, Budapest, 2002.)

¹⁸Márai Sándor: *A gyertyák csonkig égnek*, i. m. 69.

¹⁹l. m. 177.

„értelméről”. Konrád válasza így hangzik: „Minek kérdezel? ... Tudod, hogy így van.”¹⁹ Válaszát beleegyezésnek is vehetjük, de ez a válasz erősíti azt a véleményt, hogy Henrik nem annyira a másik véleményére kíváncsi, inkább az önkifejezésre törekszik, saját öngazdálkodását keresi. Talán az olvasók közt is akadnak olyanok, akik inkább Henrik oldalára állnak, mert ő az, aki beszél.

Henrik túlzottan „rámenős” beszéde ellenérzést vált ki, de vajon lehet-e rokonszenves Konrád csöndje? A még ifjú Konrád életének alakulása kiválthatja az olvasó sajnálatát. Az öreg Konrád vajon miért nem védi magát? Mit rejt a csöndje? Talán úgy érzi, hogy eszelős vendéglátójával nincs értelme vitatkozni? Szerelmét, Krisztinát akarja védeni? Hallgatásba burkolt rejtélye hiányérzetet, zavaró benyomást kelt, mely erősen nyugtalanítja és továbbgondolkodásra készteti az olvasót. Krisztinával egyikük sem békült ki, egymástól sem kérnek bocsánatot a régi sérelmekért. Beszélgetésük során kibeszéletlen maradt valami lényeges dolog: nem állt helyre a barátság. Henrik talán viszszerenyi lelki békéjét önkifejezése után, legalábbis erre utal, hogy visszatéti a falra Krisztina képét, amit sok évig rejtve őrzött a dajka.

A regény szavakból áll, ám az emberi szó csökevényes voltára több ponton is történik utalás: Konrád szerint „Szavakon nem múlik semmi”.²⁰ A tábornok megállapítja: „Az ember végül mindig egész életével felel a legfontosabb kérdésekre.”²¹ A tábornok felesége megnyilatkozását jellemezve mondja: „...aki ilyen görcsösen mindent el akar mondani a másoknak, talán éppen azért beszél ilyen föltétlen őszinteséggel mindenről, hogy valamiről, ami fontos és lényeges, ne kényyszerüljön beszélni.”²² Konrád és Henrik beszélgetésének az elején ez inkább a vendégre jellemző, később talán inkább a házigazdára. Az egyetlen emberi lény, akivel a tábornok fenntartotta a szeretetteljes kapcsolatot, az ő öreg dajkája. A zárójelenetben a dajka keresztet rajzol az agg tábornok homlokára, majd megcsókolják egymást: „...mint minden emberi csók, ez is felelet, a maga torz és gyöngéd módján, egy kérdésre, melyet szavakkal nem lehet kimondani.”²³

Röviden utaljunk rá, hogy a hallgatás kifejezetten negatív magatartásként is föltűnhet egyes történetekben. A magyar költészetben nevezetes Babits Mihály Jónásról szóló elbeszélő költeménye a cinkos némaságról. A hallgatás furcsa, de szintén negatív fajtájával találkozunk Franz Werfel *A Musza Dagh negyven napja* című regényében. Az örmény népirtás áldozatainak emléket állító regény egyik mellékszereplője, Oskanjan csöndje gögös, a többiekétől elzárkózó hallgatás. Olyan életforma és szellemiség kísérője, mellyel Oskanjan másokat is elpusztít és magát is pusztulásba dönti.

Sokféle csönd létezik: a csönd lehet üres és ígéretes, néma és sokat mondó, őrzítő és békét adó. Lelki sebek gyógyításához, hitvalláshoz szükség van az emberi szóra. A Biblia szerint van „ideje a hallgatásnak és ideje a szólásnak.” (Préd 3,7). Attól, hogy hallgat a száj, a lelket még nyugtalaníthatják zavaros gondolatok. Kérni és hagyni kell,²⁴ hogy megtisztítson tőlük a Bölcsesség Lelke.

²³l. m. 179.; Fried István: i. m. 263.; Szó és csönd ábrázolására a kortárs irodalomból Buda Ferenc költészetében is találunk példát, lásd Mórocz Gábor: *Tanya-hazám*. (Részlet Buda Ferenc-kismonográfiából. Kézirat). Köszönet Mórocz Gábornak a kézirat elküldéséért és a jelen esszéhez nyújtott stilisztikai javaslatokért.

²⁴Köszönet a békéscsabai Szent Pachomius Zsolozsmás Közösségnek, melynek körében a csöndről és beszédéről is elméltünk.

Ami elhullt

*Ma péntek, de hol van az életünk?
Nem szégyen összeszedni, ami elhullt.
Földön keresni, ami tovatűnt.
Elúszik és napot szül fenn az újhold.*

*Nem emlékszem már, rövidül az élet.
Azokhoz járok, akik csak veszítnek.
Idegenben sértetlen hazaérek.
Az van hosszan, akinek szíve nincs meg.*

*Hinni sem hisz, ha rövidül a lélek.
Ha megsemmisül, majd eléri súlyát.
Öregkorban sokasodnak a tények.*

*Amiben hittél, véged, visszavonják.
Add át azoknak, akik itt maradnak.
Néma halaknak, locska madaraknak.*

Az égi pálya

*Ó bárcsak repülni tudnék hajóval,
léghajóval ahol még sose jártam,
oda, hol vigasztal az égi oldal
s nem éget itt lenn a földi világban.*

*Nem lenni vágyani, ez már égi pálya.
Méreg ma itt az ember némasága.
De az is kegyet kap, ki élve várhat.
Üres és keserű az öreg állat.*

*De nincsen hajóm, csak énekem van
és abban súly, sár, harag semmisége,
és a semmivel nem szállhat az égre*

*a költő, már egy kérdés is lehúzza:
egyhelyben kérdezni, jaj, ez az útja.
A cél mozog és mégis mozdulatlan.*

Egy percre óriás

*Ha kimásznék is holt gyermekkoromban
köröttem nem álló apám-anyámnak
odvából, hol életem nem tanultam,
nem lelném meg már apámat-anyámat.*

*Milyen sírás pótolja, hogy nem vagy ember?
Szerethetsz még, ha vágysz megsemmisülni?
Meválthatod magad a szerelemmel?
Világ után nem kell világi holmi.*

*Mért hagyod, hogy zsaroljanak a titkok?
Kínokkal együtt illik lélegezned?
Élet nélkül nincs mit hinned, tagadnod.*

*Eltelt idő, öreg gyötrelem, álom
talán békét vált majd meg a halálón,
Egy percre óriás mind, aki elmegy.*

Kigyógyulok

*Beléptél házamba, hol senki nem volt,
és minden a tiéd. Szárnyaidon
tudok repülni, életed az égbolt
életemnek, ég a limlom korom*

*bordáim között, nyugszom magamon.
Nincs mód kigyógyulnom a gyűlöletből,
csak ha téged szeretlek s a valón
túl is szeretsz, és ami idebent öl,*

*eltörölöd. Rég azt hittem, hamar elszáll
az a néhány együttes év. De látom,
örökké tart vigaszom és világom.*

*Nem vagyok isten-egyedül, s nem is fáj,
nem tud fájni semmi. Nyilván te tetted,
hogy nincs eleje s vége életemnek.*

HÁZ GERGELY
— TÓTH LUJZA

Varga Lászlóval

Varga László 1956-ban született Tapolcán. Tanulmányait a szegedi szemináriumban, majd a budapesti Központi Szemináriumban végezte. 1982-ben szentelték pappá Tapolcán a veszprémi egyházmegye szolgálatára. 1982-től 1987-ig Várpalotán volt káplán, majd 1993-ig Somogyásomsonban plébános. 1993-ban az egyházmegyék átszervezését követően az újonnan létrehozott kaposvári egyházmegye papja lett, és a kaposvári Szent Imre templom plébánosává nevezték ki. E mellett 2009-től a püspöki hivatal irodaigazgatója, 2013-tól az egyházmegye általános helynöke volt. Ferenc pápa 2017-ben nevezte ki kaposvári püspökké.

Aki megismeri püspök urat, annak hamar az a benyomása támadhat, hogy élete és munkássága az Eucharisziából források. Elmondaná, hogy az Oltáriszentségben jelen lévő Krisztus hogyan lett az élete szerkesztésének része?

Maga a szentségimádás eleinte teljesen távol állt tőlem. Elsőáldozó voltam, szentmisére jártam, részt vettem az egyház ünnepein, de a szentségimádás „műfaja” teljesen idegen volt számomra. Nem tudtam mit kezdeni sem gyerekkoromban, sem később azzal, hogy rengeteg imát elmondunk szentségimádási óra címén. Ezeknek az imáknak a legtöbbször olyan időben keletkezett, amely tartalmilag és formailag távol volt tőlem. A csendes szentségimádás meg még távolabb, mert mióta megtértem, mindig aktív voltam, állandóan közösségeket akartam szervezni, vagy egyházat építeni, vagy a rendszert megdönteni, valamit állandóan csinálnom kellett, hogy értelmesnek lássam az életemet.

A Jóisten azonban mindent előre előkészít, erről nekünk fogalmunk sincs, de Ő a kellő időpontban belép az életünkbe. Az én életemben ezek a pillanatok mindig akkor voltak, amikor a mindenhatóságomnak a végére értem, ezekben a helyzetekben tudott csak hatékonyan belépni Isten. Amikor már nem volt több dobásom, amikor megtörtem, amikor a céltudatos, kézben tartható, tervezhető életvitel nem működött. Így voltam a szentségimádással is (egyébként a Szentírással is): a csendes szentségimádás akkor lépett be az életembe, amikor egy évvel a szentelésem után részt vettem Kecskeméten egy papi lelki gyakorlaton. Bár nem innen szoktam datálni a csendes szentségimádással való találkozásomat, de valójában ezt már akkor előkészítette a Jóisten. Ma visszanezve már egyértelmű — akkor egyáltalán nem értettem, hogy mi történik velem.

Akkoriban pont a sok szervezés miatt kerültem holtpontra. Mindent szerveztem, szerettem volna megmutatni Várpalotán, hogy a káplán olyan misét mond, amire mindenki bejön a templomba. Tele is volt a templom, csak közben nem imádkoztam, és nem voltam csendben. Állandóan akcióztam, ezt ma valószínűleg kiégésnek mondanák. Üres volt minden. Sikeres volt a pasztoráció, de belül üres voltam. Eredménye hiába volt a munkámnak, mert belül semmi nem

volt. És az ebből való gyógyulásom és a Szentlélekben való megújulásom épp egy csendes lelkigyakorlaton történt meg, akkor megadtam magam.

Mit jelent az, hogy megadta magát?

Ott ültünk papok az Oltáriszentség előtt (1983-ban, a pünkösöd előtti pénteken), és senki nem csinált semmit, senki nem irányította. Csak annyi történt, hogy egy órán belül egy pap kitérdelt középre és nyilvánosan meggyónta a bűneit, és kérte az ott lévő húsz papot, hogy imádkozzanak érte. Majd nem sokkal ezután egy másik pap is ilyen módon közgyónást végzett annak dacára, hogy ezt senki nem kérte tőlük. Nagyon megrémültem, és érzékeltem, hogy itt valami egészen rendkívüli történik; mindez a kihelyezett Oltáriszentség előtt. Amikor a második is kitérdelt, na, akkor én elmenekültem. Vagy legalábbis szerettem volna, de a templom be volt zárva, így az oratóriumba mentem föl, gondoltam, alszom egyet, amíg ennek az egészségnek vége lesz. (Gyakorlatilag elbujdokoltam, hogy a karizmatikusok ne találjanak meg). És ekkor az Igén keresztül a Jóisten megint megtalált. Kinyitottam a Szentírásomat, hogy el tudjak aludni, de mélységesen felkavart, amit abban olvastam: A zsidókhoz írt levél tizenkettedik fejezetét kezdtem el olvasni: „Ezért mi is, akiket ekkora sereg hitvalló vesz körül, vessünk el minden terhet, különösen a csábító bűnt, és fussuk meg kitarással az előttünk lévő pályát” (Zsid 12,1). Annyira dühös lettem, alvásról szó sem lehetett már. Végül lementem, és ekkor tört be igazán a Szentlélek az életembe, mert olyan dolog történt, amire nem számítottam.

Én bulányista voltam, racionális teológián nevelkedtem, minden karizmatikus dolog gyanús volt a szememben. Ami nem kontrollálható a rációval és az ésszel, azzal én nem tudtam mit kezdeni. És ebben a helyzetben ott imádkozom a többi pappal csendben, és akkor egyszer csak énekelni kezdenek magyarul egy „Szent vagy, Uram” éneket, és a második versszakot — bár tudtam magyarul — nem tudtam magyarul énekelni, valami teljesen ismeretlen nyelven énekeltem. Azt hittem, hogy megbolondultam. Néztem jobbra, az is megbolondult, közben lelkesen énekelek valamit, amiről fogalmam sincs, hogy mi, és a másik is ugyanilyen lelkesen énekel. És nem tudtam abbaugyni, teljesen betöltött, és ez volt a pillanat, amikor megadtam magam, és kitérdeltem középre. Ilyet soha nem éltem még át! Ha ez nem történik, biztos, hogy nem teszem meg. Itt olyan történt, amit nem tudtam befolyásolni, kicsúszott az ellenőrzés a kezemből, és nem értettem. Ugyanakkor nem tudtam másra gondolni, csak hogy kitérdelek, és én is meggyónok. Ezért jöttem, beteg voltam: fizikailag nagyon beteg voltam, műtét előtt álltam; pszichésen beteg voltam, mert kiégttem, és el akartam hagyni a papságot, és lelkileg is beteg voltam, mert nem tudtam szeretni az ellenségeimet. Ez nekem kulcskérdés, az Evangélium közepe, hogy szeresd ellenségeidet. Mivel ez nem ment, gyűlöltem az ellenségeimet, úgy gondoltam, hogy nem lehetek pap, és ekkor lépett be Isten; ekkor már nem védekeztem, feltettem a kezem, és ez a ta-

pasztalet olyan erővel jött, ami teljesen megmagyarázhatatlan. Kitérdeltem nyilvánosan, és meggyóntam a tíz évnek a bűneit a katonaságtól a szentelés utáni egy évig, és azt is, hogy el akarok menni, beteg vagyok, imádkozzatok értem! Életemben először, amikor semmi nem volt irányítva, és nem volt szervezve. Akkor átéltem a Szentlélekben való újjászületést, meggyógyultam azonnal: a fekélyem megszűnt és lelkileg is újjászülettem — csak pap akartam lenni. Olyan erővel tapasztaltam meg a Szentlélek karizmáit, mint soha: gyógyulásokat, szabadulásokat, nyelvimát, prófécíát, mindent.

Egy csapásra eltűnt minden üresség?

Természetesen — ahogyan lenni szokott — amilyen radikálisan bulányista voltam, ekkor ugyanolyan radikálisan karizmatikus irányba fordultam. Otthagytam a Bokor Közösséget, beléptem a karizmatikus megújulásba. Ugyanazt a hibát követtem el, mint előtte, nem vigyáztam magamra: állandóan szolgáltam, éjjel-nappal. Ez kegyetlenül kikészítette a testemet, mindig mentem, nem volt olyan hívás, amit elutasítottam volna. Egyetlen kikötése volt a főnökömnek: „Reggel 7 órakor szentmise, amit te tartasz, azon kívül azt csinálsz, amit akarsz. (Meg persze vasárnap).” Ebbe persze újra belebetegedtem fizikailag, kiújult a fekélyem olyan mértékben, hogy már csak műteni lehetett. Erről persze hallani sem akartam, helyette minden karizmatikus gyógyítót felkerestem, hogy imádkozzanak értem, és a gyógyulásomért... és nem történt meg! Most már jól látszik, hogy ez is a Jóisten műve volt, de akkor természetesen nem így gondoltam. Ekkoriban talákoztam egy jezsuitával, aki meggyőzött, hogy vállaljam a műtétet, neki igent mondtam. Addig azért nem mentem el, mert a nélkülözhetetlenségi tudatom mindennél nagyobb volt: ha én nem leszek, akkor itt minden összeomlik, nem lesz elsőáldozás, nem lesz bérmálás — a főnököm a békemozgalom titkára volt, semmit nem csinált, csak misézett. Amikor végre rászántam magam, már a vizsgálatról sem akartak hazaengedni, végül másnap kivették a gyomrom kétharmadát. A műtét után megígérttem az orvosnak, hogy megtartom a rehabilitációs időt. Két hónapig otthon voltam a szüleimmél, és ezalatt kigyógyultam a nélkülözhetetlenségi tudatból is. A valódi műtét ez volt. Amikor visszamentem, láttam, hogy él az egyház, és nagyon boldog voltam, hogy Várpalotán nem omlott össze nélkülem semmi.

Korábban azt mondta, hogy nem innen szokta datálni a csendes szentségimádásra való rátalálását, ez csak előkészítés volt. Mi az, ami konkrétan ide vezette?

1986-ban kaptam először útlevelet nyugatra, addig azért rám eléggé vigyáztak az elvtársak, túl sok akciót hajtottam végre a katonaságtól kezdve. Az volt a tervem, hogy egy hónapra elmegyek nyugatra olyan helyekre, ahol világméretű közösségek vannak. Nem kiscsoportok, hanem világméretű közösségek. Az érdekelt, hogy hogyan szervezik ezeket, erre szántam ezt a hónapot, hogy megtudjam ezt a titkot. A Jóisten persze itt is vezetett. Ars, Lourdes, Taizé, Paray-le-Monial, majd Párizs. Mindenütt azt mondták, hogy a semmittevés a titok, a csendes szentségimádás, de ezt nem akartam elhinni. Sérültekkkel már kispap korom óta volt kapcsolatom, mond-

hatom, hogy végigkísérte az életemet a velük való kapcsolat. Ez volt az utazás egyik mozgatója, el akartam jutni a Bárkába, hogy megnézzem, hogyan csinálják. Aztán a Bárka közösségben Jean Vanier-nél az első találkozásunkkor mondta ki egy lány azt, ami mind a mai napig meghatározó számomra: *Fel kell ismerni, hogy a megtört ember és a megtört ostya ugyanaz a Krisztus.* Ez teljesen új volt, és nagyon eltalált. Innen már egyenesen hazajöttünk, és én elhatároztam, ha most azonnal nem térdelek le másnap, akkor biztos, hogy később sem fogok. Kíváncsi voltam, hogy működik-e Magyarországon is. És így kezdődött a szentségimádás 1986. szeptember 18-án.

Volt erre igény? Működött itt is?

Nem. Azt tudtam, hogy meg kell tennem. Minden hajnalban átmentem a templomba, hogy egyedül legyek. És vártam a csodát, de nem történt semmi. Életemben először csendben kellett lennem, le kellett csendesítenem a szívemet, a gondolataimat, és ez még hajnalban is nagyon nehéz volt. Meg kellett tanulnom jelen lenni annak, Aki jelen van. Állandóan szerveztem, a jelenlétvesztés állapotában voltam, nem ott voltam, ahol lennem kellett volna. Ilyenkor az ember a múlttal foglalkozik, vagy a jövőt tervezi. Ki kellett ebből lépnem, és azt a vágyat, ami odavitt, megőrizni. Csak azért tartottam ki, mert a lelkivezetőm azt mondta: „ez most nagyon jó, amit csinálsz, látszik a gyümölcse”. Én nem láttam, csak azt tudtam, hogy piszokul szenvedek nap mint nap egy órán keresztül fél évig. Minden nap letérdeltem, és kitettem az órát, mert ismertem annyira magamat, hogy ha lefaragom a hatvan percet, akkor szép lassan elhagyom majd az egészet. Ez volt a legnehezebb, megtartani az egy órát. Én mindig nyüzsögtem, szerveztem, és ehelyett ott ülni a semmiben az Úr előtt... Egy csomó dolgot kellett megfogadnom: nem mondom a rózsafüzért ez alatt az idő alatt, nem zsolozsmázom, nem készülök prédikációra, ez a legnehezebb, csak jelen lenni. Én nem voltam házas, nem tudtam, mit jelent a menyasszónynak jelen lenni, én csak azt tudtam, hogy valami nagyon szépet kell tennem Istenért, de *Ő többet akart: hogy legyek ott, és fogadjam be, és engedjem, hogy befogadjon.* És egészen váratlanul jött a fordulat a következő év márciusában. A szokásos módon mentem át a templomba, kitettem az Oltáriszentséget, letettem az órát magam mellé, és váratlanul béke lett. Nem volt többé harc. Olyan tapasztalat volt, amiről Ady ír: „Csendesen és váratlanul átölelt az Isten”. Semmi misztikus élményem nem volt soha. Egyszerűen mederbe került minden, mint a folyó medre. Alul béke van; a felszín lehet korbácsolni; ha szűkebb a meder, gyorsabban folyik a víz, ha szélesebb, akkor lassabban hömpölyög, de mindez a meder fenekén semmi változást nem okoz. Mindig biztos lehetek benne, hogy a folyó ebben a mederben egy irányba megy, és a tenger felé tart. Meglett a válasz, és ez azóta sem szűnt meg. Ezután már nem kellett többé kitenni az órát, betöltött Isten, és megtartott.

Ebben az évben kaptam a diszpozíciót Somogyásámszonba. Itt ugyanezt csináltam, folytattam minden nap, először egyedül, de eb-

ben a csendben megszólal Jézus, megtanuljuk egymás hangját, én megtanulom megérteni Őt, Ő meg úgy beszél, hogy értem. Ez teljesen a saját nyelvünk. Ahogy a gyerekeitek is mind teljesen másak, és mindenki az ő egyéni nyelvén tudtok szót érteni, különben vagy nem hallja meg, vagy nem csinálja meg — hiába beszéljük ugyanazt a nyelvet. És ez nagyon szép. Csak annyit értettem meg, hogy ne egyedül, hívjak másokat is. Így kezdődött a harmadik hétvégés csendes szentségimádás. Amíg Somogysámsonban voltam (1987 és 1993 között), minden hónap harmadik hétvégéjén kinyitottam a plébániát, és meghívtam embereket a következő módon: „Nem kaptok enni, csendbe kell lenni, nincs semmi, csak az Oltáriszentség”.

Kik lehetett híóni ilyen alkalmakra? Nem is létezett ekkor csendes szentségimádás?

Elmentem közösségekhez a Dunántúlon és Pesten, és elmondtam nekik az ötletemet. A csendes szentségimádást szerintem én kezdtem Magyarországon. Aztán elkezdtem erről mindenhol beszélni, és megfertőztem a Kárpát-medencét. Nem volt bennem semmi bizonytalanság, mert ezt az ígét kaptam: „Olyan, mint a víz partjára ültetett fa, amely kellő időben gyümölcsöt terem, és levelei nem hervadnak. Siker koronázza minden tettét” (Zsolt 1,3). Biztos voltam abban, hogy ez fog működni, egyáltalán nem aggódtam, hogy ténylegesen mi lesz. Így jött el a legelső ilyen hétvége 1987 szeptemberében, ahová négyen jöttek el, így együtt öten voltunk. Akkor éltem át először, hogy a közös csendes imának mekkora ereje van.

Engem mindig a tapasztalat érdekel, hogy az, amit tanultam a teológiában, vagy olvastam a Szentírásban, az hol kapcsolódik a valósághoz, hol tudom integrálni a hétköznapi életbe. És engem állandóan ebbe az irányba vezetett a Jóisten, mindig ilyen tapasztalatokat adott.

Hogy kell elképzelni egy ilyen hétvégét?

Azt határoztuk el, hogy kiválasztunk három imaszándékot, amiért mindegyikünk böjtöl, tehát nem eszünk, csendben vagyunk, és az Úr elé visszük a szándékainkat. Ebből a háromból egy személyes volt, a többiben pedig közösen megegyeztünk. Nekem volt két nagy problémám akkoriban. Az egyik, hogy nem tudtam rávenni a szócsénypusztaiakat, hogy gyónjanak és áldozzanak, ami engem nagyon frusztrált. Ott voltak a misén, végignézték, amit csinállok, és hazamentek; pedig már több mint egy hónapja oda jártam. Így ez lett az egyik imaszándékom, a másik pedig a zsitvai egyházközség, akik meg egyszerűen nem tudtak odaérni a misére. Rendszeresen úgy kezdtem a misét, hogy alig volt pár ember, majd szép lassan szál-lingóztak, de mindig azok jöttek a legkésőbb, akik legbelül ültek (a padok a két falhoz voltak tolva). Miközben én mondtam a szentmisét meg a prédikációt, megjött az egyik legelső ember, mindenki felállt, kijöttek, szívélyesen üdvözölték egymást, majd beültek; és ez így ment minden vasárnap. Próbáltam minden módon kérni őket, de a helyzet egyre rosszabb lett.

Tehát ez volt az én két imaszándékom, amiért közösen böjtöltünk és imádkoztunk az első ilyen csendes napon (szombaton). Másnap

mentem ki Zsitvára misézni, és bent ült mindenki a helyén, de ez akkor nem is esett le, teljesen el is felejtettem az előző napot. Csak délután döböntem rá, amikor Szócsénybe mentem misézni, és az emberek a fal mellett álltak a napon, és nem értettem, miért. Mondtam nekik, hogy jöjjenek be, de ők mondták, hogy gyónni akarnak. És még ekkor sem értettem, csak elkezdtem gyorsan a gyóntatást. A felénél tarthattam, amikor egyszer csak elkezdtem sírni, és rádöböntem, hogy ledőltek a falak, és akkor azonnal eszembe jutott Zsitva, hogy ott is mindenki ott volt. *Ekkor a szellemi harcnak egy olyan részét fedeztem föl, amiről korábban sosem tudtam.*

Ezek az alkalmakon szokott elmélkedést, előadást tartani?

Nem, soha. Én csak a helyet biztosítottam, vettem matracokat, meg hálózásokot, így később már volt, hogy ötvenen is elértünk egy ilyen csendes napon. Csak csend volt és szentségimádás. Én gyónásra sem buzdítottam senkit, mégis mindenki gyónni akart, ez volt a csoda. Tudtam, ha találkoznak Vele, akkor minden megy majd magától, csak ennek a lehetőségét kellett biztosítanom, imádkoztam értük, és aztán szinte mindig végiggyóntattam ezeket a napokat.

Amikor később átkerültem Kaposvárra, nem volt kérdés, hogy ezt folytatnom kell. Emlékszem, hogy augusztus 1-ével helyeztek át, és augusztus 4-én már volt egy kis kápolnám a kórus szintjén, amit egy raktárból alakítottam ki. Bevittem az Oltáriszentséget egy tabernáculumban, letettem egy szőnyeget és néhány térdeplőt, majd elkezdtem oda járni, és nem értették, hogy mi történik. A pap templomba jár?! Megkérdezték, hogy munkaidőn kívül miért járok én templomba? Aki megkérdezte, azt mindig felvittem, és ezt mondtam neki: „Egy feltétellel lehetsz itt: nem imádkozol hangosan, nem éneksz hangosan, és nem zavarod a másikat. Próbálg meg jelen lenni, próbálg meg csendben lenni! Aztán, ha jól megy, gyere vissza!” Így kezdődött a szentségimádás a Szent Imre templomban. Aki jönni akart, annak adtam kulcsot, és meghagytam, hogy lehet másolni másnak is, csak a feltételt be kell tartani, hogy teljesen csendben maradjanak, és próbáljanak jelen lenni. Amikor aztán valaki beletörte a kulcsot a zárba, kiderült, hogy hetvenvalahányan járnak föl, mert már annyi kulcsot másoltattak. Ekkor kérték, hogy nyissam ki a templomot, de én ennek egy darabig még ellenálltam, mígnem a Jóisten megint közbelépett. Egy csendes szentségimádáson azt kaptam, hogy üljek be gyóntatni, azt kérte Jézus: „Szolgáltasd ki magad nekem, ülj be a templomba, és ne adj időpontot, hadd jöjjenek!” Mert korábban mindig a plébánián gyóntattam, mindig időpontra jöttek hozzám; és ekkor minden az én kezemben volt, én irányítottam a dolgokat. Úgyhogy először mondtam is Jézusnak, hogy ez nem túl jó ötlet. De végül megadtam magam, ez pontosan akkor volt, mikor nyaggattak, hogy nyissam ki a templomot. Ekkor elmentem Balás püspök úrhoz, mondtam neki, hogy egész napos szentségimádást szeretnék szervezni, ő pedig mondta, hogy rendben van, egyetlen feltétel, hogy mindig legyen ott valaki. Két hirdetés után tele lett az összes óra a héten, és akkor

tudtam, hogy ez nem az én ötletem. Beültem gyóntatni (1998. január 4-én nyitottuk ki a templomot), és mondtam Jézusnak, ha ez a Te ötleted, akkor küldjél gyónót, én nem mondom meg senkinek, hogy itt vagyok. Így szépen délután fél kettőkor belopóztam a templomba, láttam, hogy vagy húszan térdelnek a padokban, és én észrevétlenül ültem be a gyóntatószékbe, nem kapcsoltam fel a villanyt sem. És mondtam: „Uram, Te jössz!” Abban a pillanatban bejött egy férfi, akit soha nem láttam, és azt mondta, imádkozzam szabaduláért, mert gyötri az ördög. Utána rögtön jött egy asszony, őt sem láttam még soha, és így tovább egész délután: csak olyanok jöttek, akik nem jártak oda, és továbbra sem volt felkapcsolva a villany, nem volt kiírva semmi, én csak ültem a sarokban csendben, az emberek meg jöttek. Fél hatkor kezdtem könyörögni Jézusnak, hogy álljon le, mert rögtön bepisilek. Ezután újabb ajánlatot tettem: „Ha holnap is megcsinálod, akkor megadom magam”. Másnap ugyanígy minden jelzés nélkül ültem be a gyóntatóba, és ugyanaz történt, mint előző nap, a következő nap már kiírtam, hogy ott vagyok... És ez ment nagyon sokáig, hetente sok órát gyóntattunk, később jöttek káplánok, ők is beálltak. Meggyőződéseim, hogy ami a Szent Imre templomban történt, az mind a csendes szentségimádásból fakadt, ami már 1993. augusztus 4-én elkezdődött. Tudtam, hogy Jézus azt csinálja meg, amire ott szükség van. Az én pasztorális tervem annyi volt, hogy át kell adnom magam teljesen, a többit majd Ő véghezviszi.

Amikor a csendes szentségimádást elkezdtem, utána semmilyen karizmatikus dologra nem mentem el, mondhatjuk, hogy remete-ségben voltam. És most visszatekintve ez mentett meg, amikor jött a rendszerváltás. Ha engem az egy városban ér, biztos, hogy elkapott volna a gépszíj. A faluba eljöttek, de én nem mentem sehova. Döbbenetes, hogy most is mindent előkészít, nekem csak meg kell különböztetnem, hogy Tőle jön, vagy valaki mástól. És ha igen, akkor rábólintok, és megyünk.

Hogyan tudja megkülönböztetni, hogy az „ötletek” Jézustól vagy a gonosztól valók?

Csendben. Ha bizonytalan vagyok, akkor másokat is megkérdezek, akik ugyanezen az úton járnak. Így fogadtam be Jóskát. Már ment a csendes szentségimádás, a második csendes nap után kaptam egy levelet Jóskától, egy béna barátomtól. És nekem nem esett le, hogy be kell őt fogadnom, pedig ezt már korábban Rómában is megkaptam a karizmatikus konferencián, hogy osszam meg az életem a szegényekkel. Én állandóan Ipolytölgyesre akartam menni, így kerültem Somogyásmonba... Miután elkerültem Várpalatárról, ő egyedül maradt, és kérte, hogy szerezzek neki helyet egy szociális otthonban. Eszembe nem jutott, hogy befogadjam, pedig annyira kézenfekvő volt. Miután mindent elintéztem neki, hazamentem, letérdeltem, és csak azt hallottam: „Miért nem fogadod be?” — egyből elkezdtem örülni és félni. Tudtam, hogy Jézus az, általában ezt a két érzést váltják ki belőlem az ötletei. Nagyon örülök, és elkezdek félni, hogy ez örültség. Ebben az esetben könnyű dolgom volt, mert engedelmes-

séget fogadtam, így elmentem a püspökhöz, és elhatároztam, hogy ha azt mondja igen, akkor befogadom, ha azt, hogy nem, akkor semmi közöm hozzá. Elmondtam mindent Szendi József püspöknek azal a bizonyossággal, hogy kihajít az ötletemmel a püspökségről. Ekkor kértem egyébként engedélyt a szentségimádásra is, és hogy befogadhassam Jóskát, és másokat is a plébániára. Ő felállt, odajött, és azt mondta: „Ez a jövő egyháza, mindenben támogatlak”, és átölelt, pedig mindig fel akart függeszteni. Így kezdődött.

Mióta püspök vagyok, azóta is ugyanez a helyzet: a legfontosabb idő, amikor ketten vagyunk, enélkül nem bírnám; így meg egészen vidáman megy, pedig sokkal nehezebb, mint korábban volt. De ez az egész nem az enyém, az egyházmegye sem az enyém, az egyház sem, az emberek sem, ez mind az Övé. Nekem csak meg kell találnom a helyemet, hogy jól álljak hozzá.

Kispap koromban voltam kisegítő díszletes a Thália Színházban, abból éltem, mert engem minden évben kirúgtak. (Aztán visszavettek, olyan is volt, hogy én hagytam ott, majd visszamentem.) Tehát ott tanultam meg, hogy hogyan kell jól hozzányúlni valamihez. Emlékszem, hogy egy óriási oszlopot kellett bevinni kettőnknek, ami ránézésre lehetetlen feladat volt, de megmutatták, hogyan kell megfogni, éppen csak egy kicsit megbillenteni, és valóban be lehetett vinni. Azóta már tudom, hogy az egyházhoz is így kell nyúlni, nem kell megszakadni. Ha jó szögben, jó helyen állsz, akkor nem lehet gond, mert Jézus tartja a másik oldalon. Nem én nyomom, viszem, én csak asszisztálok.

Miért hiányzik ma a húsz-negyvenéves korosztály a szentmiséről, pedig korábban éppen a korosztály járt a csendes napokra?

Egy biztos: mindenkiben ugyanaz a Szentlélek működik, ugyanaz, mint azokban, akik jöttek régebben a csendes napokra. Persze akkor, amikor intenzíven fiatalokkal foglalkoztam, még ugyanazt a nyelvet beszéltem, mint ők. Azt gondolom, hogy most is értik, amit mondok, csak hatalmasat változott minden, és nagyon sok idő kellene hozzá, hogy megértsük, mi az, amire válaszolnunk kell, hogy mik az ő kérdéseik. Mivel a Szentlélek ugyanaz, én nem vakoknak beszélek színekről, értik, csak másképp kell megtalálni a hangot.

Az egyik döbbenetes tapasztalatom a változásokról: amikor 1993-ban ide kerültem, és elkezdtem tanítani a gimnáziumban, még körülbelül öt évig, ha a múltból beszéltem, vagy tanúságot tettem a diktatúrában megélt tapasztalataimról, a fiatalok értették. Megdöbbenve látom, hogy 2000 után ez már unalmas, semmit nem jelent nekik. Ott nekem kellett váltanom, mert ha benne maradok ebben, akkor nem jutok el hozzájuk. Amit én a fiataloktól tanultam kollégiumi igazgatóként és hittanárként, az a személyes. Az egészen személyes törődés, amihez bizony idő kell, hogy megnyíljon, hogy meghallja, amit át akarok adni. Illetve a zene, tömegben csak a zene, mindig szól a zene.

Nem áll ez ellentmondásban a csendes szentégimádással?

Azt gondolom, hogy több nyelven kell beszélünk. Abban a szerencsében részesültem, hogy a Jóisten megtanított több nyelven is. Hozzám nagyon közel áll a karizmatikus hangos dicsőítés, meg a gi-

táros zene, emellett nagyon szeretem a népénekeket és a kórusműveket, és nagyon szeretem a csendet. Mindig azon a nyelven szeretnék beszélni, amire szükség van. Soha nem szabad „vagy-vagy”-ra állítani, ez a nehéz az egyházunkban, hogy a liturgiában mindent „vagy-vagy”-ra állítunk: vagy a tradicionális, vagy a modern; pedig ez a kettő kiegészíti egymást. Vagy modern zene, vagy csend, vagy gregorián, pedig ezek mind kiegészítik egymást. Mindegyik eszköz, egyik sem önmagában abszolút érték, eszköz ahhoz, hogy közelebb vigyen Jézushoz. Épp ezért, akit a komoly zenével lehet összehozni Jézussal, vele ezen a nyelven kell beszélni, és aki csak a gitáros zenével tud mit kezdeni, annak azt kell nyújtani. Nem a zene a csúcs, a szent zene sem csúcs nekem, ha nem a Szentre mutat. Ha oda mutat, akkor szent zene, önmagában nem fogja a szentet közel hozni, csak ha össze tudom kapcsolni, és ha csend kapcsol össze, akkor csendben kell maradni. De nincs fix recept! Élet van! Én hiába tudok bármit, hogyha éhes az, akivel beszélnem kell, akkor először azon kell törnöm a fejemet, hogy honnét szerzek ételt, mert akármilyen szépeket tudok mondani, nem fogja érteni, mert korog a gyomra. Aki meg jól él, annak nem kell ételt hordani, hogy egyél először.

Mi jelent a legtöbbet Önnek a szentségimádásban?

A legnagyobb ajándéka kettőnk kapcsolatának ebben a csendes jelenlétben a belső szabadság. Isten végtelenül szabad, és bele kell menni ebbe a szabadságba, hogy együtt tudjunk működni. Amíg nem engedjük el a dolgokat, addig csak azon az ösvényen engedem működni, amit én kijelölök, máshol nem. Persze Ő ott is hajlandó, mert szabad, de ennél Ő sokkal többet kínál a csendes szentségimádásban. Nekem kell mindig felnőni az Ő szeretetének a gazdagságához, nem Őt beleszorítanom a konvenciókba: „Csak az Ige, csak a szentségimádás, csak a liturgia, csak a szegények...” Ő minden, és azt várja, hogy szabadok legyünk a kapcsolatban, egyre szabadabbak, hogy csak Tőle függjünk. És működik. Akkor Ő teret kap és elvégzi azt, amire szükségünk van. Igaz, amit Jézus mond, hogy „Atyám szüntelenül munkálkodik” (Jn 5,17), csak ne álljak az útjába! Ne akarjak Istent játszani, püspökként se. *Az egyház nagyon szép! Tele van sebekkel, tele van bűnökkel, de nagyon szép, mert Krisztus teste.* Ha valakire szeretettel nézek, az szép lesz a szememben. Sosem felejttem el ezzel kapcsolatban az élményemet már itt Kaposváron. Volt egy idős, derékszögben meghajlott néni, aki szocialista volt, a nyakában hordta a jelvényt, ide járt a fiával a Szent Imre templomba. Ő minden hónapban bejött a gyónatószékre, nem gyónni akart, csak minden alkalommal megkérdezte, hogy plébános úr, ugye milyen szép a fiam? Annyira szeretem! A fia sérült volt, az arcára rá volt írva, igazán nem volt szép; annak, aki nem szeretettel nézett rá. Azt gondolom, hogy a mennyei Atya is így néz ránk, és ha mi is így nézünk az egyházra, akkor látjuk a szépségét. Ezt ti is tudjátok, nektek gyerekeitek vannak, mindegyiknek van árnyéka... De mivel szeretitek őket, látjátok a szépségüket, és minden elfogultság nélkül látjátok, mert tényleg azok!

Ha tudnánk, hogy a bűn nem maradandó, alig foglalkoznánk vele, csak annyit, amennyit kell, hogy meg tudjuk bánni, vagy meg tudjuk bocsátani. De mi akkora jelentőséget tulajdonítunk a bűnnek, a gonoszságnak, hogy fölnagyítjuk, így erőt kap, mi adjuk neki az erőt, mert mondjuk. Ha ugyanennyit foglalkoznánk a széppel, a szeretettel, a jósággal, az kapna erőt, és nem tudna felnőni a gaz; mi éltejük, azzal, hogy mindig erről beszélünk. A csendben nem szoktam a bűnökkel foglalkozni, Jézus attól megszabadított, nem téma.

Mi a jelentősége az áldozásnak a szentségimádáshoz képest?

A szentségimádás egy speciális katolikus szakzsargon, ami nem a legjobb kifejezés, mert csak a bennfentesek értik. A szemlélődés jobb. Ha szemlélődést mondok, akkor azok is értik, akik nem katolikusok. Ez a Mária és Márta története: Mária ott ül Jézus lábainál, és szemléli, ez a jobbik rész, amikor be akarom fogadni a másikat, egyáltalán semmi mást nem akarok, csak szemlélni őt és befogadni, és ez kölcsönös. A szentáldozás számomra Isten megrendítő alázata, mert elmegy a végsőig, hogy egyesülhessen velünk, ez még több, mint a szentségimádás, mert a szentáldozásban egyesülök vele. A végtelen Isten kiüresíti magát teljesen egy kis ostyába, egy halott anyagba beletestesül, hogy aztán az enyém lehessen. Ez a szeretetnek a törvénye, mert aki szeret, az egyesülni akar azzal, akit szeret, ez istenképességünkől fakad. És Ő, a Szeretet, egyesülni akar a szeretett emberrel, és megoldotta, minden korban, minden körülmények között. Úgy, hogy a teste a testünk lett, a lény a lényünk lett, ez több, mint amikor magamhoz veszem az igében, magamhoz veszem a lelki élményben; ez teljesen az önmagát kiüresítő alázata és szeretete. És példát ad, hogy mi is hasonlóan cselekedjünk: ahogy ő odaadja magát szeretet-eledelként, ugyanúgy szeretet-eledelként ki akar minket osztani a világ számára. Mert az egyház nem önmagáért van, az egyház a viláért van; só, kovász, hegyre épült város...

Mire van ehhez szükség a mi résziünkről?

Arra, hogy elfogadjuk a küldetésünket. Kiválasztott egy közösséget, egy népet, egy egyházat, azért, hogy ez a közösség elvigye azt az örömhírt, miszerint elérkezett az Isten szeretet-uralma közénk. Mi, akik ennek az egyháznak a tagjai vagyunk, és tudjuk, mi történik a szentáldozásban, tudjuk, hogy hogyan találkozhatunk vele a szentségimádásban, erről nekünk tanúságot kell tennünk mások felé. Minél jobban betölt bennünket, vagy átformál bennünket ez a kapcsolat — akár úgy, hogy magamhoz veszem a szentáldozásban —, annál inkább hatással van ránk; mindig az erősebb asszimilál, ez törvényszerűség. Ha megadom magam, átformál, csak addig nem, amíg én erősködöm, de Ő addig adja magát szeretetből ajándékként, míg végül megadom magam. Az Ő szeretete túlrad, Ő teljesen határtalan, és biztosak lehetünk benne, hogy az Ő szereteté az utolsó szó, nem a miénk, és ez egyben hatalmas remény is. Mert bármit is csinálunk, volt Húsvét, így a feltámadás az utolsó szó, és az Eucharisztia ugyanígy működik, mert az a feltámadt Krisztus. De ami ez-

zel kapcsolatban igazán izgalmas, az a hit: hogy merünk-e hinni? Szerintem gyakran nem. Merünk-e hinni abban, hogy Isten jelen van minden történetben? Merünk-e hinni abban, hogy mindenhol működik, még ott is, ahol mi nem engedjük meg neki, mert szerintünk nem illik. Merünk-e hinni abban, hogy Isten bennünk is működik, sőt ebben az egyházban is, amelyik így néz ki... Isten nem fintorog, és nem vág grimaszokat, hogy hogyan néz ki az ő menyasszonya, ő szerelmes; a baj csak az, hogy az egyháza nem szerelmes belé.

Tapasztalatai szerint az ökumenikus párbeszéd során az Eucharisztia lehet-e az egység forrása, vagy inkább elválaszt?

Én hiszem azt, hogy eljön az az idő, amikor ebben is egyek leszünk. Csak ehhez meg kell adnunk magunkat a szeretetnek, és hinnünk kell abban, hogy Isten ezt elvégzi; ahogyan hiszem azt, hogy az Eucharisztia valóban az Ő teste, valóban Ő maga. Ezt Ő elvégzi. Hogy hogyan? Hogy van-e remény? A múlt évszázad összes pápája, akik elindították és végigcsinálták a zsinati folyamatot, mind-mind felismerték az idők jeleit, hogy ezt csak együtt lehet, egységben. És azt gondolom, hogy a történelem változásai, a népek mozgása, a klímaváltozás, az idők jelei rá fognak vezetni bennünket arra, hogy csak együtt vívhatjuk meg ezt a szellemi harcot, mert sokkal nagyobb ez a harc, mint amit a politikusok érzékeltetnek arról, hogy mi a harc és ki az ellenség. Itt egy kontinentális ellenség van, akit Jézus a hazugság fejedelmének és gyilkosnak nevez, aki a megosztottságot fenntartja, profi módon a különböző gyülekezetek és vallások között is. Amint egyre közelebb kerülünk Istenhez, rá fogunk jönni, hogy csak együtt vívhatjuk meg ezt a harcot, nem a különböző népcsoportokkal vagy más párton lévőkkel. A szellemi harcunkat, amit Jézus végül már győzelemre vitt, hisz Ő kijelentette: „most vetik ki e világ fejedelmét” (Jn 12,3), illetve, hogy „Láttam a sátánt: mint villám bukott le az égből (Lk 10,18)”. Mi ebben nem hiszünk, azért, mert elbűvöl bennünket a gonosz összes műve, és annak adunk teret. Ha hinnénk abban, amit Jézus elvégzett, és most is elvégez, akkor szemünk látára történnének a csodák. Ha nem a hit oldaláról nézzük, akkor az ember nem Isten gyermeke, biológiai, kémiai, szociológiai, pszichológiai tényezők összessége, csak a hit számára nyílik meg a valóság. Jézus azért jött, hogy felébressze a hitet Isten irántunk való szeretetében, és ez működik, lehetetlen megtörni.

Ez a nézőpontváltás nagyon fontos, mert ha merek hinni Istenben, akkor ki merem engedni a kezemből az irányítást, mert bízni fogok benne. Ezzel másokban is — például ti a gyerekeitekben — azt a bizalmat erősítitek, hogy érdemes bízni Istenben. A Szentlélek mindenkiben működik, abban is, aki nem megy templomba.

KÉKI PETRA

Otthonommá lettél

„Aki eszi az én testemet és issza az én véretem,
az bennem marad és én őbenne” (Jn 6,56).

1977-ben született, 2001 óta a magyarszéki kármelita kolostor szerzetese.

¹Jn 6,60.

²Jn 6,68.

³Ter 3,9.

Uram, Jézus Krisztus, az élő Istennek Fia, kérlek, küldd el nekem Szent Lelkedet, hogy fényed átjárjon, s ha keveset is, valamit meg tudjak érteni Szent Igéből, hiszen ezek emberi ésszel föl nem érhető szavak. Testet enni és vért inni, valakivel kölcsönösen egymásban lenni — „kemény beszéd, ki hallgathatja?”¹ Ugyanakkor „kihez mennénk? Az örök élet igéi nálad vannak.”²

Mennyire vágyódhatsz a teremtés eredeti állapotának helyreállítására: arra a bizalmas szeretetre, intimitásra, amely kezdetben volt közted és köztünk. „Hol vagy?” — kérdezed mindjárt a bűnbeesés után az embert.³ Nem a számonkérés szava ez, hanem a féltő aggodalomé — hiányzunk Neked. Azóta is, mindig, valahányszor elrejtőzünk szegyenünkben. S ahogyan ott, akkor bőrruhát készítettél, hogy betakard szegyenünket, úgy gondoskodsz rólunk azóta is oltalmazó kezeddel. Ahogyan ott, akkor utánunk jöttél a fák közé, úgy mindmáig értünk nyúlász, hogy megmaradjon a kapcsolat Isten és ember között.

Az Eucharisztia misztériumába egy karácsonyi misén vezetted be igazán, amikor feltárult előttem önkéntes kiszolgáltatottságod. Egy egyszerű, istállóból lett kis kápolnában négy kép, mely mint a négy evangélium rajzolja meg arcodat, Istenem.

Az első, amin a tekintetem megakadt, maga a jászol és a benne fekvő csecsemő. Kedves, megszokott jelenet. Ám lent, az igazi istállómban, ahol a juhaink és a tehenünk van, minden más: nem mehetek le szép tiszta ruhában, nem szól a gregorián és nem égnek a gyertyák. Por van, széna és trágyaszag, az állatok egy pillanat alatt megindulnak és sodornak mindent. Biztosan vigyázott Rád az Atya, biztosan óvott, védett — ahogy tudott — a Szűzanya és Szent József, de azért egy istálló egyáltalán nem biztonságos hely egy újszülöttnak. Miért így, ilyen törekenyen jöttél köznénk? Hogyan adhattad a kezünkbe magad? Bármilyen megtörténhetett volna. Úgy bánsz velünk, mint ahogy mi a karunkba veszünk egy csecsemőt.⁴ Nem mindegy, hogyan fogom meg, hisz oly törekeny, ha nem vigyázok rá, bele is halhat. Te már itt példát adtál a sebezhetőségre, a bizalomra. „Isten mindent odaad. Ez a megtestesülés titka. Ez az Eucharisztia titka is. Megtestesülés és Eucharisztia két kifejezés, amely Isten mérhetetlen, önfeláldozó szeretetét tükrözi. És így az áldozat a keresztben, és az áldozat az asztalnál ugyanaz az áldozat, egy tökéletes isteni önátadás, amely időben és térben az egész emberiségnek szól.”⁵

⁵Henry J. M. Nouwen:
Lángoló szívvel.

Sarutlan Kármelita
Nővérek, Pécs, 2000, 67.

Kettőt lépek a kápolnában a jászoltól, és ott az ambó, ahol az egyház megteríti az Ige asztalát. Minden nap. Ám még ha nem is vehetnék részt

minden nap a szentmisén, kezemben lehet a teljes Szentírás. Van kicsi és nagy, ilyen és olyan fordítás, birtokolhatjuk már okostelefonon vagy más digitális tárolón, akár a szent nyelveken is, szótárral és kommentárokkal együtt. Túl természetesnek tartom, Uram, pedig nem az. Nemcsak azért, mert pár száz éve a szentjeink még álmodni sem mertek erről, hanem mert ismét ránk bízad magad. Nem csupán felszentelt papjaidra. Úgy magyarázom, ahogy akarom, s ha elferdítem, nem csap le rám villám az égből, hogy helyesbítsek, mert Te nem így értetted. Én pedig oly sokszor fölháborodom, ha valaki másként adja tovább a szavaimat, mint ahogy szántam. Ha visszaélek Szent Igéddel, csendben szenvedsz. Szó nélkül. És ismét vállalod önküresítésed következményeit.

⁶Mt 26,53.

Följebb emelve a fejem, tekintetem már az oltáron jár: rajta a feszület, a megváltás misztériuma. Megrázó látni, hogy odaszegeztünk egy fához... Hol van az a tizenkét légiónyi angyal,⁶ aki védelmedre kelhetett volna? Miért nem kérted? Miért hagytad magad megint? Hiszen hagytad. Megengedted, hogy eláruljunk, megtagadjunk, megostorozzunk, hogy Rád tegyük a kereszt terhét, végül rászegezzünk. Az emberi kegyetlenség borzalmának és az isteni szeretet örültségének találkozásából, összeölekezéséből szüled újja az embert. Mi a pokolra taszítunk, s te válaszul a mennybe emelsz.

S még mindig van tovább, mert ott van az oltáron a kenyér és a bor... Kolostorunk alapításától a nővérek — kis megszakításokkal — majd nyolcvan éven át sütötték az ostyát. Előkészítettük neked a kenyeret. Kitörölhetetlenül megjelölt bennünket ez a szolgálat. Mennyi imádságunk, mennyi kisebb-nagyobb áldozatunk kísérte a patenáig, sőt, egészen a szentáldozásig ezeket a partikulákat!

Sokan meglepődnek, amikor elmeséljük az ostya készítésének folyamatát. Nem gondolták, hogy ennyi munka van mögötte. Nem nyersanyagokat viszünk az oltárra. Az Ószövetségben az égből aláhullott mannát csak össze kellett szedni. Az Újszövetségben már sokkal inkább számítás ránk is, a mi együttműködésünkre. A missziós munkában, az örömhír terjesztésében is, és az új manna előkészítésében is. A munka hozzátartozik az emberségünkhöz, nélküle — lépten-nyomon látjuk társadalmunkban — elveszítjük emberi méltóságunkat. Megilletődött szívvel köszönök Neked minden megbízatást, és azt, hogy elfogadod áldozatul a mi fáradságunkat, amelyekkel a tiédhez kapcsolódhatunk. Kérlek, ne engedd, hogy bármit elfelejtsek abból, amit e munka során tanítottál nekem!

Mindenekelőtt át kellett szítálni a lisztet, hogy majd szent testedet semmi tisztátalan ne illesse, hogy valóban csak tiszta kenyér kerüljön ki a kezeink közül. Add, Uram, hogy ugyanezzel a figyelemmel, gondossággal szítálgal át mindent, ami a lelkemet éri. Küldd el Szentlelked világosságát, hogy jól lássam, minek kell fönnmaradnia a rostán, s kikerülnie a szívemből, hogy a kellő időben majd át tudj változtatni önmagaddá!

Azután egy nővér megkeverte a tészát. Kora hajnalban ezzel kezdődtek a napok, olykor még félálomban, kényszerítve az éberséget. Hiszen a liszt és a víz arányán múlt, hogy milyen lesz a sütés. A túl híg

tészta törékennyé tette az ostyalapokat, a túl sűrű pedig sokszor leragadt a sütőlapra. Életem arányai ugyanilyen fontosak: nem hígíthatom föl az Evangélium tanítását a világ dolgaival, ám ha szó szerint és szűk látókörűen bánok a kinyilatkoztatás szavaival, beleragadok a törvény betűibe, s ez ugyanúgy akadályozhat lelkem készségében.

Az is fontos, hogy a tészta egyenletesen legyen eldolgozva, ne maradjanak benne kis lisztcsomók, rögök. Ehhez türelem kell, ugyanúgy, mint a lelki életben. Ha túl gyorsan akarok eljutni a tökéletességre, akaratlanul is kihagyhatok lépéseket, maradhatnak bennem feldolgozatlanságok, amikkel később még több probléma lesz. Türelem, türelem — tanítják a nagy lelki mestereink.

A sütés hozza a legnagyobb átalakulást, ez a folyamat leglátványosabb része. A tészta sistereg, szinte sikít a forró lapok között, ám mire a gép körbe fordul, a nyers tészta helyett kész ostyalapot vehetünk ki a gépből. Keresztes Szent János atyánk égő fahasábhöz hasonlítja a lelkét, melyet a tűz ugyanúgy átalakít, mint a sütőlapok a nyers tésztát. Bár átmennék én is ezen az „édes égetésen”! A sütés után az ostya megszárad, azután lehet áztatni. Magas páratartalmú helyiségben magába szívja a vizet, hogy rugalmasabbá váljon, és törés, recsegés nélkül ki lehessen vágni belőle a partikulákat. A tűz után ismét a víznek van alávetve... Ha sokat ázik, érdes lesz a felülete, ha keveset, recés lesz a széle, könnyen morzsálódik. Ismét a helyes arányok — végig egyensúlyoznunk kell az életünk során. Szeretnék rugalmas lenni a kezeid között, Istenem, hogy levághass rólam minden fölöslegest.

A nedves ostyának aztán újra száradnia kell. Lelki életünk áldott sivatagai! Többnyire nem szoktuk szeretni ezeket, pedig ez a mi időnk. A kegyelmi szakaszokban Te dédelgetsz minket szereteted érzékelhető kincseivel, ilyenkor azonban mi tudunk megajándékozni Téged a hűségünkkel és bizonyítani a szeretetünket. Kítartani akkor is, amikor nehéz — a Szűzanya példája vezessen (ebben is) mindig.

A folyamat vége felé közeledünk: jön a nagy válogatás. Melyek azok az ostyák, amelyek épek, szépek, „méltók” arra, hogy Szent Teddév váljanak? Nem lehet görbe, nem lehet hiányos, sérült vagy olajfoltos. Tégy, Uram, alkalmassá, hogy oltárodra kerüljön a lelkem, hogy engem is átváltoztathass, hogy velem is eggyé válj!

Hosszú a kenyér útja, sok munka volt vele, de minden gondosságunk, fáradságunk és imánk mellett sem több mint liszt és víz. Ennyit tehetünk: elvégezhetjük az előkészületeket. A kenyér még csak kenyér, a bor még csak bor. Az emberi lélek csak emberi lélek. Előkészíthetjük, hogy alkalmassá, és amennyire lehet, méltóvá váljon az átlényegülésre, de szentté tenni csak Te tudod, Uram.

Nem elég, hogy a búza és a szőlő teljes átalakuláson menjen át: még a kenyér is megtöretik, és a bor is kiöntetik. Így adod önmagad. Egyetlen változás, egyetlen megtérés, egy megtöretés nekem sem elég. Újabb sivatagok és újabb éjszakák jönnek, s Te újra meg újra várod az igenjeimet, hogy beleálljak szent akaratod teljesítésébe. Törj meg bátran, Uram, és ossz szét a többieknek. Szeretném követni Erzsé-

⁷Tisztaszívűek.
Szent életutak a 70 éves
pécsi Kármel történetéből.
Sarutlan Kármelita
Nővérek, Magyarszék,
2006, 55.

bet anyát, régi nagy perjelnőnket: „Elhatároztam, hogy enni engedem magam. A lelkek rabszolgájává akarok lenni.”⁷

Az átlényegüléshez az egyházra is szükség van: az egyház akaratát kifejező pap akaratára. Én hiába állnék a kenyér és a bor fölött. Hiába hívnám a Szentlelket, és mondanám ki az alapítás szavait, soha nem válnának Szent Testeddé és Véreddé. S ha az egész közösségünk, vagy egy zsúfolásig tömött templom a legmélyebb imával kérné is, ha nem lenne köztünk pap, nem szállnál alá. Ám legyen a pap bármilyen egyszerű, szegény, beteg vagy bűnös, Te engedelmeskedsz neki... Te, Isten, egy embernek. A legteljesebb kiszolgáltatottság! Lelkem „átváltoztatásához” pedig az én akaratomat várod. Hiába akarják mások, hogy szent legyek, ha én nem kérem, nem vágyom rá, hogy szentté tegyél. S ha kérem, megteszed. Tudom.

Amikor a pap kimondja az ostya és a bor fölött az alapítás szavait, „eltűnik” a kenyér és a bor lényege. Azt látom, de többé nem az. A paténa, ami tart, és a kehely, mely magába öleli Szent Véredet, csak azért szükségesek, hogy helyet adjanak a jelenlétednek. Szelíden tartanak, de ezek a megszentelt tárgyak bármilyen gyönyörűek és bármilyen értékesek is, csupán silány foglalatok ANNAK, AKI OTT VAN. Hirtelen megfordul az értékrend: mit ért addig az a falatnyi kenyér és az a néhány csepp bor? S mennyit a finoman megmunkált arany paténa és a drágakövekkel ékesített kehely? Összehasonlíthatatlan különbség! Ám elhangzik szolgád szájából néhány szó, és onnantól mit érnek Szent Testedhez és Véredhez képest a világ legdrágább kincsei?! Silány anyagok, ember alkotta tárgyak... Az Ige megtestesülésének, a kenyér és a bor átlényegülésének, az emberi lélek átistenülésének pillanatát egyedül Te értheted. „Miképpen lehet ez? A Magasságbeli ereje...”⁸ Válasz is, nem is. Csak leborulni lehet a szó hallatán. „Ecce” — Íme, itt vagyok.

⁸Lk 1,34–35.

Amikor jelenléteddel találkozom, hirtelen én is egészen jelen leszek. Hol voltam addig? Szerteszét, a felületen, a világban. Lelkem összeszedi magát (vagy inkább Te engem), és kiderül, hogy a létezés, a valóság nem az, aminek gondoltam. Csupán felszín volt a VAN-hoz, a „vagyok, aki vagyok”-hoz képest.⁹ Velel találkozva rádöbbenek, Uram, hogy a létezés nem ott zajlik, ahol én élek. Hívj haza, Uram, lelkem templomának legbelső lakásába, hogy lelkem „teljesen feloldódjon és megsemmisüljön Benned”.¹⁰

⁹Kiv 3,14.

¹⁰Vö. Avilai Szent Terézia:
Önéletrajz. Sarutlan
Kármelita Nővérek –
Jel Kiadó, Budapest,
2012, 345.

Vajon mennyire hiszünk mi, az egyház tagjai, valóságos jelenlétedben? Telvek a napok, a hetek, az évek, megszokott rendszerességgel veszünk részt a liturgián, ismerjük a szertartást, tudjuk, mi következik, még a hangsúlyokat is, ahogyan a pap az alapítás szavait vagy az eucharisztikus imádság szavait kimondja. De valóban hisszük-e a megrendülésig, hogy ott, az oltáron történik valami?

Az ÁVH börtöneibe zárt és a Gulágra száműzött rabok is pontosan tudták, hogy ha valami csoda folytán akár csak az eucharisztikus jelenléted közelébe kerülhettek, az az Életet jelentette számukra a földi pokolban. Én nap, mint nap belekényelmesedve isteni jelenléted tudatába, félve mondom: irigylem azokat a rabokat! Szent irigységgel

irigylem a hitüket, hogy az életüket kockáztatták egyetlen szentáldozásért, egyetlen szentmiséért.

¹¹Vö. Lk 24,28–29.

Hányszor megtörténik, hogy Te elmégy mellettem, és én észre sem veszem, hogy annyira várod a szavam: Maradj velem, Uram!¹¹ Vajon ha sor kerülne rá, kockáztatnám-e az életemet egyetlen szentmiséért? Vajon gyalognék-e érte hosszú kilométereket, ahogy tették egykor nagyanyáink a tanyákról?

Amikor gyermekként tisztán, ártatlanul, őszinte hittel vártam az elsőáldozást, olyan világos volt, hogy mi történik. Éreztem, hogy valami nagy csodának lettem részese. Kis Szent Teréz gyönyörűen ír erről: „Ó, milyen édes volt a lelkemnek Jézus első csókja!... Ez a szeretet csókja volt, éreztem, hogy szeretnek, s én is ezt mondtam: »Szeretlek, neked adom magam mindörökre«. Nem voltak kérések, küzdelmek, áldozatok, Jézus és a szegény kis Teréz már régóta nézték és értették egymást... Ezen a napon pedig nem volt tekintet, csak eggyé-olvasás, nem ketten voltak már, Teréz eltűnt, mint ahogy a vízcsepp elvész az óceánban. Jézus maradt meg egyedül, az Úr, a Király.”¹²

¹²Lisieux-i Szent Teréz:
Önéletrajz. Sarutlan
Kármelita Nővérek,
Magyarszék, 2015, 118.

Aztán belenőttem a hitbe, beletanultam, rutinos kereszténnyé váltam. A csoda néha megszürkülni, megkopni látszik. Mi lesz ilyenkor a találkozással? Nem Te változtál. Én nőttem fel. Talán túl nagyra. Olyan nagyra, hogy nem mindig sikerül észrevennem, hogy Te, végtelenül hatalmas Istenem, velem vagy, s bennem maradsz.

A megtestesülésben tetet és vért kaptál Máriától, az embertől. Test lettél a testéből és vér a véreből. Amint a teremtéstörténetben mondja Ádám Éváról: „Ez most már csont a csontomból és hús a húsbomból.”¹³ Ugyanígy Mária, az új Éva mondhatja ezt Fiáról. Emberré lettél: soha föl nem fogható, át nem érthető misztérium.

¹³Ter 2,23.

Megállhattál volna itt. Közénk jöttél, velünk éltél, tanítottál, gyógyítottál. Megmutattad nekünk az Atyát. A Szentháromságot magadba fogadó, bensőséges szeretetét. Mégsem tudtál itt megállni, mert a megváltás a Te örült szeretetedből fakadó szükségszerűség. Bele „kellett” hálnod a szeretetbe, hogy megmutasd, mi a valódi szeretet. Az utolsó vacsorán megérkezted a véghez, és hírül adtál egy új kezdetet. Az új és örök szövetség a Te véreddel kötött. Mert Te nem valamit adsz nekünk. Nem csupán jeleket és csodákat, hanem Önmagadat. Mily kevés kell a mindenhez! Mi sokszor azt hisszük, a szeretet kifejezéséhez sokat kell adnunk: sok ajándékot, sok időt, sok figyelmet, sok áldozatot, sok pénzt, sok kedves gesztust. Pedig nem kell sok — csak önmagunk, mert azzal mindent odaadunk. Ám sajnos mi gyakran úgy akarunk szeretni, hogy közben megtartjuk magunkat. Ragaszkodunk magunkhoz.

A Te szereteted nem ilyen. Te csak Önmagadat adod. Az életedet. „Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mint ha valaki életét adja barátaiért.”¹⁴ Hogy merlek magamhoz venni, amikor a vérfolyásos aszszony ruhád szegélyét is alig merthe érinteni? Hogyan lehetsz közösségben, s még inkább egységben a bűnössel? Méltatlanságom tudatában olykor könnyebb volna elmenekülnöm, vagy egyszerűen nem

¹⁴Jn 15,13.

beállni az áldozók sorába, hiszen akármennyire is vágyom Rád, mégis érzem nyomorúságomat. Mégsem tehetem: a Szeretet vonzása „kényszerít”, hogy magamba zárjalak, hogy Magadba zárhass.

„Ne arra törekedjél, hogy engem tarts magadba zárva, hanem arra, hogy magadat zárd Énbélem!”¹⁵ Oly sokszor hálát adtam már ezért a tanításért, amit Szent Terézia anyáknak adottál, s ma újra megköszönöm. A testem befogad Téged az Eucharisziában, s ezzel, ahogy Szent Pál írja, templomoddá, élő tabernákulumoddá teszel.¹⁶ Ez csak azért lehetséges, mert miután szolgálai alakot öltöttél,¹⁷ még kisebbé tetted magad. A testi valóság ez: Te vagy a kicsi és én vagyok a nagy. Az ontológiai valóság azonban fordított: „parányi szolgálád vagyok csupán”.

Zakeus által mutattad meg, hogy Téged valóban nem zavar, hogy bűnös embernél szállsz meg. Ez csak minket irritál, akik túl nagy jelentőséget tulajdonítunk az érdemeknek. Mi azt mondjuk: „nem vagyok méltó” — és igaz is, vagy rosszabb esetben: „ő nem méltó”. Az igazság az, hogy egyikünk sem az, hogy Téged befogadjon, Te azonban nem törődsz a méltósággal. Még a Magadéval sem.

Lelkünk a Te lakásod, legyünk bármilyen bűnösök. Ha nem élnél bennünk, nem maradhatnánk a létben. De van egy másik egyesülés is közöttünk: amikor akaratom a Tiéddel azonossá válik, amikor elutasítok mindent, ami nem Te vagy és nem Hozzád köt, a Szeretet révén válunk eggyé. Testemmé és Véremmé válsz, s én a Tieddé a világ számára. Milyen helyet adok Neked, Uram? Hogyan érzed magad nálam?

Rajtunk áll, hogy milyen templomba fogadjuk, és őrizzük a legszentebbet. Ideje ránézni erre a menedékre: Mekkora? Van-e benne hely bőven, akár másoknak is? Rendezett-e, gondozott-e? Vagy már omlik itt-ott a vakolat? Nem szorul-e takarításra, restaurálásra? Kell-e bővíteni, újjáépíteni, esetleg újraszentelni? Nem tudom magam szentté tenni, csak Te tudsz megszentelni, de hogy milyenné építem a lelkem templomát, az nagyrészt rajtam áll.

Amennyire csak képes vagyok, megtisztítom szívemet a bűnbánatban, a testemet a böjtben és az aszkézisben, és beleremegve az istenfélelembe odalépek Isten szolgája elé: Krisztus teste és vére. Amen. Az egyesülés nem mindig mámoros, nem mindig kísérik nagy érzelmek. Szent Tested ostya-ízű, Szent Véred bor-ízű. Mégsem szabad, hogy csupán a test érzékeivel fogadjalak. A hitben tudom, mi történik. Amikor megadatik a kegyelem, hogy lelkem érzékeivel is fel fogjam egy töredékét az egyesülés valóságának, egyetlen gondolatom marad csupán: „Enyém a kedvesem és én az övé!”¹⁸

Mi kell ehhez a találkozáshoz? Egész lényem. Nem adhatok Neked magamból csupán töredékeket, amikor Te mindent nekünk adottál!

Jó Uram, látod, elfogynak már a szavaim, hogy helyet adjanak a csendnek. Leborulok előtted és szívem minden képességével Rád figyelek. Maradjunk együtt: Te bennem, én Benned. Amen.

¹⁵Avilai Szent Terézia

Összes Művei, III. kötet:

Isteni Kegyelemek.

Sarutlan Kármelita

Rendtartomány, Budapest,

1928, 477.

¹⁶1Kor 3,16–17.

¹⁷Fil 2,7.

¹⁸Én 2,16.

SZENTMISE ÉS SZENTSÉGIMÁDÁS

Az Eucharisztia mint szentség elsősorban és mindenekelőtt az Eucharisztia megünneplését jelenti a szentmiseáldozatban, amelyhez hozzátartozik a szentáldozás.¹ „Aki élni akar, annak van hol élnie, van miből élnie.”² A szentáldozás révén erősödik a Krisztussal való egységünk és életközösségünk. Jézus, az Élet kenyere táplálja és tökéletesíti a kegyelmi életünket. Erről a „mennyeből alászállott kenyérről” írja Szent Ágoston: „En az erősek eledele vagyok, növekedj és eszel majd belőlem. Nem te változtatsz azonban engem magadba, mint tested eledelét, hanem te változol majd belém.”³ Napjainkban az eucharisztikus lelkesítés másik fontos jele és eszköze a szentmisén kívüli szentségimádás. Egyre több templomban újra megjelent a közös szentségimádás, sőt új formák is kialakulóban vannak.⁴ A fiatalok között is népszerű az olyan közös imádság, amely a díszes monstanciában kihelyezett Oltáriszentség előtt történik. A katolikus világifjúsági találkozók fontos eleme lett a fiatalok éjszakai szentségimádása.

A budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszusra (2020) készülve nagyon sok templomban létrehozták a „szentségimádás iskolája” elnevezésű képzést, amely az Istennek tetsző imádságra és szentségimádásra akarja megtanítani a katolikus keresztényeket. Úgy tűnik, hogy a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus (rövidítve: NEK) Általános Titkársága is ezt tartja a legfontosabbnak a felkészülés során. Ennek konkrét jele, hogy a felkészülés során minden esztendőben, Úrnapiához és Krisztus király ünnepéhez kapcsolódva, országos és világméretű szentségimádási akciót hirdetett meg a NEK Titkársága.⁵ Nem feledkezhetünk meg azonban arról, hogy az eucharisztikus kongresszusokat szabályozó vatikáni dokumentum⁶ nem ezt tartja a legfontosabbnak a felkészülés folyamatában. A dokumentum 111. pontja arra figyelmeztet, hogy az előkészület során főként három dologra kell törekedni: 1) Prédikációkat, katekéziseket, előadásokat és konferenciákat kell tartani az Eucharisziáról; 2) Törekedni kell arra, hogy a felkészülés éveiben a hívek buzgóbban és tevékenyebben vegyenek részt az Eucharisztia megünneplésében; 3) Arról sem szabad megfeledkezni, hogy az Eucharisztia a diakónia, a hitből fakadó szeretetszolgálat forrása. A következőkben a szentségimádás történetéből kiindulva, főként a legújabb tanítóhivatali megnyilatkozások elemzésével szeretnénk rámutatni a szentmise és a szentség-

imádás benső, lényegi, elválaszthatatlan kapcsolatára.

A szentségimádás története

Jézus szentségi, de valóságos jelenlétéből következik, hogy az Eucharisziában jelenlévő Krisztusnak kijár a tiszteletnek az a formája, amit imádnak szoktunk mondani, hiszen Őbenne, aki testi valóságában nekünk ajándékozta magát, egyben az Isten Fiával találkozunk.⁷ „A Katolikus Egyház ezt a latría-tiszteletet nemcsak a misékben, de azok ünneplésén kívül is megvallotta és megvallja, amikor az átváltoztatott Szentostyákat odafigyeléssel őrzi, azokat a hívek ünnepélyes tiszteletére kihelyezi, körmenetben körbeborozza, a jelen lévő nagyszámú nép örömére.”⁸

Már Szent Ágoston is azt írja, hogy „senki sem eszi ezt a testet anélkül, hogy előbb ne imádná; és bünt követnénk el, ha nem imádnánk.”⁹ Jeruzsálemi Szent Kúrillosz műsztagógikus katekézisében szintén arról tanúskodik, hogy a szentáldozáshoz az első évszázadokban hozzátartozott a hitvallás és az imádás lelkülete.¹⁰ Már a szentmiséhez is hozzátartozik a szentségimádás. „Az imádás egyszerűen az áldozás személyes aspektusa.”¹¹ Sőt azt is mondhatjuk, hogy a szentségimádás a hitvallás egyik legmagasabb foka, annak beteljesülése.¹² Ennek látható jele, hogy minden szentmisében, a szentmise legszentebb pillanataiban, amikor a megdicsőült Krisztus Isten igéje és a Szentlélek által megjelenik az oltáron, letérdelünk. A miséző pap háromszor hajt térdet a szentmisében: A Szentostya felmutatása után, a kehely felmutatása után és áldozás előtt. A II. Vatikáni zsinat utáni liturgikus reform előtt a hívek térdelve fogadták a szentáldozást. Az 1970-ben kiadott *Missale Romanum* ezt a gyakorlatot változtatta meg, és úgy rendelkezett, hogy a hívek állva fogadják az Úr testét, és körmenetben vonuljanak az áldoztatás helyére. A Miskolc 3. kiadása (2008) ismét lehetővé teszi, hogy a püspöki konferenciák döntése és a helyi körülmények szerint térdelve is fogadni lehessen az Eucharisziát.

Piero Marini, a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszusok Pápai Bizottságának elnöke szerint arra kellene törekednünk, hogy az imádás lelkületével ünnepljük az Eucharisziát, a szentségimádás pedig liturgikus ünneplés keretében valósuljon meg.¹³ „A szentségimádás nem egyéb, mint az eucharisztikus ünneplés természetszerű fejleménye (...). A szentmisén kívüli szentségimádás folytatja és elmélyíti azt, ami a liturgikus ünneplésben történt.”¹⁴ A szentségimádás az Eu-

charizmtia megünneplésének kiterjesztése, de nem csak liturgikus értelemben, vagyis nem csak a szentmiséhez kapcsolódó szentségimádásban. Az Eucharisztia tisztelete nem korlátozható csak a szentmisére.¹⁵

Kétségtelen tény, hogy az első keresztény évezredben nem volt szokásban az Oltáriszentség imádása szentmisen kívül. Az Eucharisziát csak azért őrizték, hogy azt el tudják vinni a betegeknek is.¹⁶ Tertullianusnál találunk arra is utalást, hogy a hívek közül voltak olyanok, akik hazavitték az eucharisztikus kenyeret, és azt minden más előtt titokban magukhoz vették.¹⁷ Ez a szokás csak úgy érthető, hogy a korai egyház tudatában volt annak, hogy Krisztus Urunk a szentmise végeztével is jelen van a kenyér és bor színeiben. A középkorban ezt egyre inkább fontosnak tartották.¹⁸ Megjelent a szentmisében az Úrfelmutatás, és kialakultak a hitből fakadó tiszteletadásnak különböző formái (térdelés, tömjénezés stb.). Bevezették a monstancia (szentségmutató) használatát, a misén kívüli szentségimádást és a szentségi körmeneteket. Gyakran énekelték a gregorián antifónát: „*Adoremus in aeternum sanctissimum sacramentum*”. Ugyanakkor viszont a hívek egyre ritkábban járultak szentáldozáshoz. Annyira méltatlannak tartották magukat a szentáldozásra, hogy 1215-ben a IV. Lateráni zsinaton kötelezően elő kellett írni: évente legalább egyszer, a húsvéti időben szentáldozáshoz kell járulni.¹⁹ A Clunybani élő szerzetesekről (1000 körül) jegyezték fel, hogy amikor szentáldozáshoz járultak, lehúzták a cipőjüket.

IV. Orbán pápa 1264-ben az Eucharisztia tiszteletének növelésére egy külön ünnepet vezetett be (*Corpus Domini/Úrnap*). A *Transiturus de mundo* kezdetű bullájában patetikus hangnemben hangsúlyozza az adoratio fontosságát: „Ó, legméltóságosabb Szentség, imádandó, tisztelendő, megbecsülendő Szentség, amelyet dicsőítenünk, szeretnünk és ölelnünk kell, nagy dicsőretekkel kell magasztalnunk, a legnagyobb ujjongással kell ünnepeelnünk, minden erőnkkel tisztelnünk kell, áhítattal kell hódolnunk előtte, és őszinte lélekkel kell őriznünk.”²⁰ Csak a 13. századtól vált általánossá a gondolat, hogy az Oltáriszentséget, illetve a szentségi Jézust imádni kell. A középkori eucharisztikus lelkeség jellegzetes tükröződése az „*Adoro te devote*” és az „*Ave verum corpus natum*” kezdetű himnusz.²¹

Főként a reformációt követően erősödött meg a szentségimádás szokása. Például az egész egyházban elterjedt a negyven órás szentségimádás szokása az Údvözítő negyvenórás sírban nyugalásának emlékére, amit 1534-ban Milánóban Zaccaria Szent Antal kezdeményezett. Konfraternitások jöttek létre az Oltáriszentség tisztele-

tének előmozdítására.²² Szent Pierre Eymard (1811–1868) szerzetesrendet alapított az Oltáriszentség tiszteletének előmozdítására. 1881-ben Lille-ben megrendezték az első Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszust. Hasznosnak bizonyult ez a törekvés, mert így beléivódott a katolikus hívek lelkeségébe Jézus eucharisztikus jelenlétének tudata, a megmaradó szentség hite. Ahogyan az ószövetségi vallásosságban fontos volt az a meggyőződés, hogy a szövetség Istenével a jeruzsálemi templomban lehet találkozni, úgy a katolikus lelkeség egyre jobban elmélyítette azt a gondolatot, hogy a feltámadt Jézus jelenléte az egyházban, kiváltképpen az eucharisztikus színek alatt való jelenlétben mutatkozik meg.

Az Eucharisziában jelenlévő Krisztus szentmisen kívüli imádása a nyugati egyház egyik kiemelt liturgikus gyakorlata.²³ Ez nem azt jelenti, hogy a keletiek nem tisztelnék, sőt nem imádnák a benne köztünk jelen lévő Jézus Krisztust, hanem csak más kifejezési formát adnak neki, mint nyugaton.²⁴ A keleti egyház gyakorlata állandóan figyelmeztet bennünket, hogy az eucharisztikus lelkeség elsősorban a szentmisében és a szentáldozásban nyilvánul meg.

A II. Vatikáni zsinat után

A II. Vatikáni zsinat liturgikus konstitúciójában nem találkozunk a szentségimádás kérdésével. Ennek oka nyilvánvalóan az, hogy az adoráció nem tartozik az alapvetően fontos liturgikus cselekmények közé. A zsinati okmányokban mindössze kétszer szerepel az *adoratio* szó a papi szolgálatról és életről szóló határozatban.²⁵

A zsinat után kezdett háttérbe szorulni a szentségimádás, mert egyesek túlzottan azt hangsúlyozták, hogy a szentmise és a szentáldozás fontosabb, mint a megmaradó Eucharisztia és annak imádása, hiszen Jézus azt mondta: „vegyétek és egyétek”. Főként Nyugat-Európában vannak olyan helyi egyházak, egyházközségek, ahol szintén teljesen kihalt az Eucharisztia imádása. VI. Pál pápa a *Mysterium fidei* című körlevelében (1965) figyelmeztetett ennek a gondolkodásnak a veszélyeire, és összefoglalta a szentségimádással kapcsolatos katolikus tanítást.²⁶ Hangsúlyozta, hogy a szentáldozás és a szentségimádás nem egymás mellett állnak, főleg nem egymással szemben, hanem elválaszthatatlanul összetartoznak. Meg kell találnunk az egyensúlyt az Eucharisztia ünneplése és az imádó tisztelete között. Szent VI. Pál pápa világosan rámutatott a szentségimádás különböző céljaira: „A legméltóságosabb Oltáriszentség látogatása lelkünk hálájának bizonyossága, szeretetünk záloga, és imádási kötelességünk teljesítése Krisztus Urunk iránt”.²⁷ Ám a szentségimádásnak vannak egyéb céljai is. Az Eucha-

risztia által Krisztus közöttünk van, „neveli erkölcsünket, táplálja erényeinket, vigasztalja a szomorkodókat, erősíti a gyengéket, és mindenkit a maga követésére serkent, aki csak elébe járul, hogy így mindenki az ő példája nyomán tudjon szelíd és aláztos szívű lenni, és ne a magát keresse, hanem azt, ami Istené”.²⁸ „Ebből következik, hogy a szent Eucharisztia tisztelete nagyon elősegíti, hogy a lélek a szociális szeretet gyakorlására induljon.”²⁹

Szent II. János Pál pápa az Eucharisztiaéről szóló enciklikájában (*Ecclesia de Eucharistia*, 2003) úgy beszél a szentségimádásról, mint „az életszentség kimeríthetetlen forrásáról”. „Az Eucharisztia szentmisén kívüli tiszteletének fölbecsülhetetlen értéke van az Egyház életében.”³⁰ A pápa szerint a szentek példája és a szentéletű katolikusok hitbéli tapasztalata a szentségimádás jelentőségére tanít bennünket.³¹ Liguori Szent Alfonz szerint: „A szentségek után az összes ájtatosságok közül a szentségi Jézus imádása a legkedvesebb Istennek és a leghasznosabb számunkra”.³²

Hangsúlyozza azonban, hogy „ez a tisztelet szorosan kapcsolódik az eucharisztikus áldozat ünnepléséhez. Krisztus jelenléte a szentmise után megőrzött színek alatt — ami mindaddig valóságos, amíg a kenyér és a bor színe megmarad — az áldozat bemutatásából ered, és a szentségi, illetve lelki egyesülésre irányul”.³³ Az Eucharisztia tiszteletének elsődleges formája tehát a szentmise. Minden más áhítatgyakorlat másodlagos, akár ezt előkészítik, akár kiterjesztik és elmélyítik.

A szent pápa saját példájával és az egyik (1980. évi) papoknak írt nagycsütörtöki levelében is hangsúlyozta a szentségimádás jelentőségét és néhány fontos vonatkozását.³⁴ Arra figyelmeztet bennünket, hogy az Eucharisztiaiban nem csak egyszerűen Istent imádjuk: „Az Eucharisztia imádása nem annyira egy megközelíthetetlen természetfeletti imádása, sokkal inkább az isteni leereszkedés imádása”.³⁵ Egészen új szempont, amire nemigen szoktunk gondolni: az eucharisztikus imádás olyan esemény, melyben az általános és a szolgálati papság találkoznak. Ha a szentmisében mindenekelőtt a két hivatás szembenállása fejeződik ki, akkor az imádásban az egymásba kapcsolódás válik láthatóvá: „ebben a szentségben valamennyien befogadók vagyunk”. A pápa nagyon erősen hangsúlyozza a Krisztussal való bizalmas viszonyt, mint az eucharisztikus lelkiség közép-pontját.³⁶ Ezzel függ össze a pápai levél másik szempontja: a szentségimádás a lelkiismeret erősítésének iskolája is. „Krisztus eljön a szívembe és meglátogatja testvéreink lelkiismeretét.”³⁷

Az elmúlt évszázadokban a szentségimádás főként a valóságos jelenlét megvallására szolgált, és arra, hogy imádási kötelezettségünket meg-

adjuk a szentségi Jézusnak. *A mai szentségimádásokban már egyéb szempontok kerülnek előtérbe.* Nagyon sokszor a szentségkítételnek, illetve a szentségimádásnak egyszerűen csak az a célja, hogy a szentségi Jézus jelenléte segítsen bennünket abban, hogy az egyéni és közösségi imádság előtt *jobban tudjuk tudatosítani Isten jelenlétét és közelségét.* A szentségimádást azonban nem szabad csak úgy felfognunk, mint imádkozást Isten különleges jelenlétében. Igaz, hogy az Eucharisztiaiban az Isten Fiát imádjuk, de azt a Fiút, aki értünk emberekért, a mi üdvösségünkért emberré lett, szenvedett, meghalt és feltámadt, aki most az Atya jobbán ül és közbenjár értünk. Krisztus jelenléte az Eucharisztiaiban nem a húsvét előtti Krisztusé, hanem a meghalt és feltámadt Üdvözítőé, vagyis eszkatológikus jelenlét. A kereszténynek tudnia kell — mondja Karl Rahner —, hogy Isten jelen van mindenütt, de aki leterdél az Eucharisztia előtt, az a szentségi színek alatt jelenlévő Jézus Krisztust, megváltásunk misztériumát imádja, vele találkozik.³⁸ Az egyház szándéka szerint a szentségimádás arra teszi képesé a keresztény embert, hogy teljesebben részesedjen a húsvéti titokban, és hálás lélekkel mondjon köszönetet annak, aki embersége által isteni életét folyamatosan árasztja testének tagjaiba.³⁹ Arról nem szabad megfeledkeznünk, hogy az Eucharisztiaiban a megdicsőült Krisztus azért maradt közöttünk, hogy nekünk ajándékozza magát: a mi imádatunk „nem neki ad valamit”, hanem mi fogadjuk őt magunkba fenntartás nélkül.⁴⁰

Újabb szempontok

A II. Vatikáni zsinat utáni tanítóhivatali megnyilatkozások főként azt tanítják, hogy a szentségimádásoknak egységben kell maradni a szentmisével, amely keresztény életünk forrása és csúcsa.⁴¹ Erre emlékeztet bennünket a 2020-as budapesti NEK alapdokumentuma is.⁴² Már a dokumentum szerkezetével is. A szentségimádásról szóló tanítás nem egy önálló fejezetben található, hanem az Eucharisztia ünneplését, a szentmise részeit magyarázó rész után, egy alfejezetben.⁴³ Amikor az Eucharisztiaiban jelenlévő Krisztust imádjuk, nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy ez a jelenlét az eucharisztikus áldozatból származik. Az egyház az Eucharisztiaiban megünnepli Krisztus húsvéti misztériumát, és az Ő szentségi jelenléte tulajdonképpen az ünneplés „meghosszabbítása”, amely lehetővé teszi a vele való találkozást, és a megváltás kegyelmében való részesedést.⁴⁴ Azt kell mondanunk, hogy a harmadik keresztény évezred feladata az, hogy megtalálja a helyes egyensúlyt és harmóniát az Eucharisztia ünneplése, a szentmiseáldozat és az Eucharisztia szentmisén kívüli tisztelete között.

Az Oltáriszentség szentmisén kívüli tiszteletét szabályozó szertartáskönyv hangsúlyozza, hogy „az Oltáriszentségnek a szentmiseáldozatban történő ünneplése az igazi eredete és célja annak a tiszteletnek, mellyel az Eucharisziát a szentmisén kívül is körülvesszük”.⁴⁵ A papoktól azt kéri: „ügyeljünk arra, hogy az ilyen szentségimádás alkalmával a legméltóságosabb Oltáriszentségnek a szentmisével való kapcsolata világosan kitűnjék”.⁴⁶ A szentmisén kívüli szentségimádás folytatja és elmélyíti azt, ami a liturgikus ünneplésben történt — erre emlékezett benünket XVI. Benedek pápa is —, „ugyanis csak az imádásban érlelődhet az igaz és mély összeszedettség. És éppen az Úrral való személyes találkozás e tetteben érlelődik a szociális küldetés is, melyet az Eucharisztia magában foglal, és ami le akarja bontani a falakat nemcsak köztünk és az Úr között, hanem és elsősorban azokat a falakat, amelyek a többiektől választanak el minket.”⁴⁷

Az imádás és a méltó szentáldozás szempontja már a Trentói zsinat 13. ülésének határozataiban is összefonódnak, de egységük különösen az „*Eucharisticum mysterium*” (1967) kezdetű kongregációs utasításban lett megfogalmazva. „Amikor a hívők az Oltáriszentségben jelenlévő Krisztust imádják, emlékezzenek arra, hogy ez az isteni jelenlét az áldozatból ered, és a szentségi és egyben lelki áldozás felé irányul”.⁴⁸ A szentségimádó lelkelet ki kell egészíteni a Jézussal a szentmisében egyesülni akaró áldozat bemutató lelkelettel.

A szentmise és a szentségimádás elválaszthatatlan kapcsolatát szem előtt tartva még a szentségkitételnél is kerülnünk el mindent, „ami elhomályosítaná Krisztus kívánságát, aki az Oltáriszentséget elsősorban azért rendelte, hogy nekünk táplálékunk, orvosságunk és vigaszunk legyen”.⁴⁹ Ezért a Ritus Kongregáció dokumentuma azt ajánlja, hogy „a kelyhet vagy a szentségmutatót tegyék a szembemiséző oltárra”.⁵⁰ Ezáltal is lehet jelezni, hogy a szentségimádás ideális helye ugyanaz az oltár, amelyen ünnepeltük az Eucharisziát. Mert mind a mai napig — gyakorlati okokból kifolyólag (például láthatóság) — a szentségkitételnél és a szentségimádásnál papjaink a monstanciát a régi főoltár trónusára szokták elhelyezni. Az újfajta szemléletmód a magyarázata annak a szokásnak és egyházi előírásnak, hogy szentségimádást — a rendkívüli eseteket leszámítva — csak olyan templomban vagy kápolnában lehet tartani, ahol rendszeresen van szentmise.⁵¹

„A szeretet szentsége” kezdetű posztszinodális dokumentum is az eucharisztikus áhítat különböző formái között ajánlja Isten népének mind a személyes, mind a közösségi szentségimádást.⁵² A szinódus kijelenti, hogy az Eucharisziával kapcsolatos különböző „áhítat-formákat” „megfele-

lően modernizálva” ma is érdemes gyakorolni. Hangsúlyozza, hogy az Eucharisztia tiszteletének hagyományos formáit is közösségben végezzük. Üdvös dolog az egyéni szentségimádás is, de soha ne feledkezzünk meg arról, hogy „a személyes kapcsolat, melyet egy-egy hívő ápol az Eucharisziában jelenlévő Jézussal, mindig az egyházi közösség egészére utalja őt, táplálva benne annak tudatát, hogy Krisztus testéhez tartozik”.⁵³ Jézus szándéka és Szent Pál apostol tanítása szerint az Eucharisztia az a szentség, amely a Krisztusban hívők lelki egységének jele és erősítő eszköze. Ezért nyilvánvaló, hogy az Eucharisztia szentmisén kívüli tiszteletében (szentségimádás) is fontos a közösségi jelleg. A szentmise, a szentáldozás és a szentségimádás nemcsak az egyes keresztény ember Jézussal való egységét akarja tökéletesíteni, hanem építi az egyháznak, Krisztus testének az egységét.

DOLHAI LAJOS

¹„*L'eucaristia è un' azione!*” Ezt hangsúlyozta Piero Marini érsek a 2017. november 8-i esztergomi előadásában (*Az eucharisztikus kongresszusok és az eucharisztikus teológia felismerései*). Lásd: <https://www.iec2020.hu/hu/konferenciak>.

²Ágoston: *Tract. in Joh. XXVI*,13.

³Úó: *Vallomások*, VII.10.16.

⁴Vö. Jacques Perrier: *L'adoration eucharistique: archaïsme, actualité, opportunité?* La Maison Dieu 225 (2000), 9–18.

⁵Az utolsó felkészülési évben, 2019. november 23-án (Krisztus Király ünnepe előtti nap) és 2020. június 13-án (Úrnap előtti nap) lesz ilyen világméretű szentségi imádás.

⁶Vö. *Rituale De sacra communione et cultu mysterii eucharistici extra Missam* (1973). Magyar fordítás in: *Bűnbánat és Oltáriszentség*. MKPK Kiadványa, Budapest, 1976, 223–302.

⁷DH 1656; KEK 1378.

⁸VI. Pál: *Mysterium fidei*. AAS 57 (1965), 753–774. Magyar fordítás: *VI. Pál pápa Mysterium fidei kezdetű enciklikája*. Magyar Kurír – Ecclesia, Budapest, 2018, 57.

⁹*Ennarationes in Psalmos*, 98,9. Vö. *Zsoltármagyarázatok*, V. kötet. Jel Kiadó, Budapest, 2018.

¹⁰„Miután részesültél Krisztus testében, járulj vérenek kelyhéhez. Kezedet ne nyútsd magasba, ellenkezőleg, hajolj meg, és hódolattal, térdet hajtvá mondd az »Ámen«-t”. *Kereszttség utáni katekézisek* 5,22. In: *Jeruzsálemi Szent Kírilloz művei*. Szent István Társulat, Budapest, 2006, 353.

¹¹Joseph Ratzinger: *Isten közel van hozzánk. Eucharisztia: az élet középpontja*. Szent István Társulat, Budapest, 2015, 92.

¹²Franz Courth: *Zur Theologie der eucharistischen Anbetung*. ThGL 71 (1981), 64–64.

¹³Lásd: <https://www.iec2020.hu/hu/konferenciak>

¹⁴XVI. Benedek: *A szeretet szentsége*, 66.

¹⁵Vö. Concepción Gonzales: *La adoración eucarística. Apuntes para una teología litúrgica*. Paulinas, Madrid, 1990, 83.

¹⁶Vö. Otto Nussbaum: *Die Aufbewahrung der Eucharistie*. Hanstein, Bonn, 1979, 26–31.

¹⁷*Feleségemhez II*, 5, 2.

¹⁸Vö. Gary Macy: *L'Eucaristia in occidente dal 1000 al 1300*. In: *Eucharistia. Enciclopedia dell'Eucaristia*. (Szerk. Maurice Brouard.) EDB, Bologna, 2004, 195–215.; Peter Browe: *Die Verehrung der Eucharistie im Mittelalter*. Huber, München, 1933, 25–40.

¹⁹DH 812.

²⁰*Transiturus de mundo*, 7. Magyar fordítása in: *Pápai megnyilatkozások az Eucharisztiairól*. Szent István Társulat, Budapest, 2019, 13.

²¹Vö. *Hozsanna* énekeskönyv, 314. és 137. számú ének.

²²François Marxer: *L'Eucaristia nell XVII secolo. Il modello tridentino*. In: *Eucharistia. Enciclopedia dell'Eucaristia*, 239–269.

²³Lásd részletes történetét: Nóda Mózes: *Élő liturgia. A II. Vatikáni zsinatot megelőző liturgikus megújulás és hatása az erdélyi egyházmegye liturgikus életére*. Szent István Társulat – Verbum, Budapest – Kolozsvár, 2012, 85–112.

²⁴Vö. Ivancsó István: *A szentségimádás a magyar görög katolikus egyházban*. Athanasiana 46 (2018), 96–119.

²⁵PO 2; PO 18.

²⁶VI. Pál: *Mysterium fidei*, 57–70.

²⁷Uo. 67.

²⁸Uo. 68.

²⁹Uo. 70.

³⁰II. János Pál: *Ecclesia de Eucharistia*, 25.

³¹Vö. Szabó Ferenc: *Hitünk szent titka. Dienes Valéria az Eucharisztia erőterében*. JTMR – Távlatok, Budapest, 2019.

³²*Látogatások az Oltáriszentségnél és a Boldogságos Szűznel*. Bevezetés: *Opere ascetiche*, Avellino, 2000:295.

³³II. János Pál: *Ecclesia de Eucharistia*, 25.

³⁴Vö. *Dominicae cenae* levél a legszentebb Eucharisztia titkáról és tiszteletéről (1980.02.24).

³⁵7. sz. utolsó előtti bekezdés.

³⁶4. sz. második bekezdés

³⁷6. sz. második bekezdés.

³⁸Karl Rahner: *Schriften zur Theologie*, 16. kötet. Benziger, Einsiedeln, 1962, 304.

³⁹*Eucharisticum mysterium*, 50.

⁴⁰Alszeghy Zoltán: *Szentségimádás? In: Eucharisztikus emlékkönyv 1938–1988*. (Szerk. Benkő Antal.) Prugg Verlag, Eisenstadt, 1988, 92.

⁴¹Lásd Piero Marini: *Celebrazione e pietà eucaristica* című előadása, 2012. február 17. <http://www.congressieucaristici.va/content/dam/congressieucaristici/STUDI/.2012.pdf>

⁴²„Minden forrásom belőled fakad”. *Az Eucharisztia a keresztény élet és az egyház küldetésének forrása*. (Szerk. NEK Teológiai Bizottsága.) Szent István Társulat, Budapest, 2019.

⁴³Vö. 5.2. *Az Eucharisztia tisztelete a szentmisén kívül*, 46–51.

⁴⁴Vö. *Rituale Romanum*, n.4: EV 4/2514.

⁴⁵Oltáriszentség tisztelete a szentmisén kívül, 2.

⁴⁶Oltáriszentség tisztelete a szentmisén kívül, 82.

⁴⁷XVI. Benedek: *A szeretet szentsége*, 66.

⁴⁸*Eucharisticum mysterium*, 50.

⁴⁹Oltáriszentség tisztelete a szentmisén kívül, 82.

⁵⁰*Eucharisticum mysterium*, 62.

⁵¹CIC 941.§. 1. kánon.

⁵²XVI. Benedek: *A szeretet szentsége*, 67.

⁵³Uo. 68.

A VIGILIA KIADÓ AJÁNLATA

JOHANNES HARTL

A titok vonzásában

Lépünk ki vallási komfortzónánkból

Szokatlan a könyv felszólítása: „Lépünk ki a komfortzónánkból!” Istennel és az egyházzal kapcsolatban is megvannak saját „komfortzónáink” — a hívőknek főleg a vasárnapi szentmise, a nem hívőknek az a (hamis) biztonságérzet, hogy senki se háborgatja őket földi életükben. Ez a könyv kalandra hívja mindkettőjüket. Elsősorban azokat szólítja meg, akiknek ismeretlen a világ legnagyobb titka: Isten. S hogy megértsék, az ő nyelvükön szól, kerülve a számukra idegen, sőt talán elidegenítő vallási szókincset — hátha így sikerül ráirányítani tekintetüket a világ végtelenbe nyíló távlataira és az abban fölsejlő Szent Titokra. De izgalmas fölfedezést kínál a hívőknek is, segíti őket, hogy újra és mélyebben gondolják végig hitüket. Bárki veszi kézbe ezt a könyvet, újszerű, izgalmas élmények sorozatának néz elébe.

Ara: 2900 Ft

MADARASSY WALTER ÉS AZ 1938-BAN TARTOTT XXXIV. NEMZETKÖZI EUCHARISZTIKUS KONGRESSZUS

A Budapesten 1938. május 25–29. között tartott XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus eseményeire a mai napig emlékezetes, impozáns külsőségek között került sor.¹ Eleinte úgy látszott, hogy a német katolikusok is részt vehetnek a rendezvényen. Mivel azonban XI. Piusz pápa 1937-ben kiadott enciklikájában bírálta a nemzetiszocializmus egyház- és vallásellenes intézkedéseit, Hitler megtiltotta a német állampolgárok részvételét a budapesti eucharisztikus kongresszuson. A tilalom az 1938. márciusi Anschluss után természetesen az osztrákokra is kiterjedt.² Az eseményen, a magyar klérus mellett, külföldről így is 14 bíboros, 48 érsek és 197 püspök vett részt.³ A Vatikánt pápai legátusként Eugenio Pacelli bíboros (a későbbi XII. Piusz pápa) képviselte.⁴ Bár a kongresszus — jellegénél fogva — kifejezetten katolikus jellegű volt, sikerült azt nemzeti eseménnyé emelni, amihez hozzájárult, hogy az Eucharisztikus Kongresszushoz kapcsolódóan nyitották meg Budapesten az 1938-as Szent István-évet. Az alapos szervezőmunka meghozta gyümölcsét: a többnapos egyházi rendezvénysorozatban hívők százai részt vettek — minden szervezési probléma nélkül. Még a Magyarországgal kifejezetten ellenséges érzületű államok — Románia, Csehszlovákia — diplomatái is elismerően szóltak az eseményről. A rendezvénysorozatot semmilyen, hazai keresztény felekezetek közötti ellentét nem zavarta meg.⁵

A kongresszus jelképéül szolgáló jelvény tervezésére 1937-ben kiírt pályázatot Madarassy Walter (1909–1994) nyerte meg.⁶ A művész eredetileg Machovits néven született, de művészként már a Madarassyra magyarosított családnévén lett ismert. 1923-ban az Iparrajziskolában, 1924–1928-ban a budapesti Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskolában kezdte tanulmányait. Ezt követően 1928–1932 és 1934–1936 között a Magyar Képzőművészeti Főiskola díszítőszobrász szakán tanult, mesterei Fülöp Elemér, Mátray Lajos, Simay Imre, Reményi József és Szentgyörgyi István voltak.⁷ Első éremmegbízását 1928-ban kapta, 1930-tól kiállító művész. 1932–34-ben római ösztöndíjas,⁸ majd 1938-ban tanulmányúton járt Olaszországban. Főként éremművészként és kispasztikusként tett szert hírnévre, élete során több mint ötszáz érmet és plakettet készített.

A művész stílusa az 1930-as években a római iskola letisztult, modern törekvéseit⁹ követte. A kongresszusra tervezett jelvényen az Eucha-

risztiára, azaz az Oltáriszentségre utaló áldozati kehely és a Krisztus testét jelképező ostyá látható, háttérben a Lánchíddal, alatta a Dunát jelképező stilizált hullámvonallal. Az ostyán a Krisztus-monogram, az egybecsúsztatott XP látható. A kehely peremén váltakozó görög A és Ω betűk ugyancsak Krisztusra utalnak.¹⁰ Félkörben fönt az XXXIV. CONGRESS EVCHARISTIC INTERNAT, alul a BUDAPEST 1938 felirat olvasható.

Madarassy alkotása a budapesti Eucharisztikus Kongresszus hivatalos jelképe volt, amelyet a válás- és közoktatási miniszter 1937. június 21-én kelt 1.600/1937. VKM rendelete jogszabályi védelemben részesített. Így a jelvényt vagy annak bármely változatát csak a kongresszus Előkészítő Bizottsága engedélyével lehetett elkészíteni és forgalmazni.¹¹ (A jelvények nagy részén ezért szerepel a hátoldalon a TÖRV. VED. felirat.) A 30, illetve 22 milliméter átmérőjű méretben gyártott jelvények különböző anyagból és kivitelben készültek. Több változatban a budapesti Ludvig cég jelzése látható. Érdekesség, hogy a zománcozott kivitelű, kék színű jelvények némelyikén a kehely fölötti ostyán a XP helyett az IHS felirat látható (utóbbi rövidítés szintén Jézusra vonatkozik). Az egyszerű bronzjelvényből 839.565, az áttört kivitelűből 33.925, a zománcosból 69.700 példánykelt el.¹²

A jelvényt forgalmazták 42×135 milliméteres méretű kartonpapír-lapra rögzítve is. Ennek közepén a Madarassy tervezte 30 milliméteres jelvény volt

rögzítve, míg fölötté a jelvény azonos méretű, arany színű dombornyomásos képe. A papírcsík alsó részén latin szöveg: *Corpus Domini / nostri Jesu Christi / custodiat animam / tuam in vitam / aeternam. Amen.*¹³

A kongresszusra kétoldalas emlékérmét is kiadtak. Az 55 milliméter átmérőjű, bronzból vert érmek a Magyar Királyi Állami Pénzverdében készültek, a Kongresszus Előkészítő Bizottsága megrendelésére.¹⁴ Az előlap megegyezik az Eucharisztikus Kongresszus jelvényén látható ábrázolással. A hátoldalon a Szent Jobb képe látható. A körirat Szent István halála kilencszázadik évfordulójára utal: *NONVM CENTENARIVM S. STEPHANI REGIS HVNGARIAE* 1938. (A Szent István halála 900. évfordulójára meghirdetett szentévet 1938. május 30-án, az Országház előtti téren, Horthy Miklós kormányzó, Pacelli bíboros és Serédi Jusztinián hercegprímás jelenlétében tartott szentmise keretében nyitották meg.¹⁵ Az érmét tehát az 1938-as kettős szent év tiszteletére adták ki.) Készült néhány 102 milliméteres átmérőjű érme is.¹⁶ Nagyobb példányszámban gyártottak 20 milliméteres, láncra akasztható kétoldalas érmet is,¹⁷ bronz és ezüstmű színváltozatban, fülül füllel, benne kis karikával. A 20 milliméteres kis érmeknek van egyoldalas — csak az Eucharisztikus Kongresszus jelképét ábrázoló — fül nélküli, jelvényként viselhető változata, a hátoldalára forrasztott tüvel.

Különlegességnek mondható, hogy a jelvénynek készült egyedi, bronzlemezből préselt, 70,5 milliméteres átmérőjű, gépkocsi hűtőrácsára szerelhető változata is. A rögzíthetőség céljából a jelvényt kétoldalt egy-egy, középen kilyukasztott kis füllel látták el (a fülekkal együtt 80 milliméter a legnagyobb átmérő). Érdekesség, hogy amíg a jelvények felirata pontosan megegyezett az érme előlapjával, a gépjárműre szerelhető változatnak módosult a szövege is: a felső sorban lévő *XXXIV. CONGRESS EVCHARISTIC INTERNAT* szöveg alá félkörívben az *AVTO TOVRING SERVICE* felirat került. A gépkocsi hűtőrács-jelvény módosított feliratának elrendezése harmonikus, az utólagos betoldás nem bontotta meg az eredeti körirat esztétikus megjelenését. A módosított szöveg műszaki segítségnyújtásra utal. Feltehetőleg a Budapestre gépkocsival érkezőknek nyújthattak önkéntesek segítségét, akik ezzel a kis táblával jelölhették közreműködő jellegüket. Arra vonatkozóan nincs adat, hogy a művész személyesen maga közreműködött-e a különleges változat kialakításában¹⁸

A fenti autós hűtőrács-jelvény nem szerepel az Eucharisztikus Kongresszus emlékalbumában, pedig a kiadvány még a jelvények eladási példányszámáról is részletesen tudósított. Az albumban egy fél mondat ugyanakkor említi, hogy a „Gépkocsi Osztály a külföldről autókkal érkezők kényelméről gondoskodik”.¹⁹ Valószínűleg ennek az osztálynak a tevékenységéhez kötődhetett a hűtőrács-jelvény, amelyről nem szól a Madarassy Walter éremművészeti munkásságát 1932-től 1963-ig feldolgozó tanulmány sem.²⁰ A különleges alkotás alacsony példányszámban készülhetett, mivel

gyűjtői körökben is meglehetősen ritkán fordul elő. A Darabanth Aukciós ház árverésén 2014. május 31-én szerepelt egy példánya.²¹

Hasonló ritkaság az a 90 milliméter átmérőjű préselt bronz lemezjelvény, amelynek képi ábrázolása megegyezik a fenti hűtőrács-jelvényen látható kongresszusi szimbólummal: Lánchíd, kehely és ostya. A kehely alatt a *MADARASSY* felirat utal a tervező művészre. A jelvény körirata: *A HIVATALOS KERESKEDELMI SZÉRV — CSERKÉSBOLT*. Alul a *MUNKATÁRS* felirat, amely elé utólag sorszámot véstek. A Darabanth Aukciós ház 2019. április–májusi árverésén a 137. SZ. *MUNKATÁRS* feliratú jelvény szerepelt.²² A felirat szerint, cserkészbolti eladók jelvénye volt. Semmilyen katalógusban vagy leírásban nem szerepel.

Az Eucharisztikus Kongresszus jelvényének és érmének sikere révén, Madarassyt 1939-ben a rangos Ferenc József képzőművészeti díjjal tüntette ki a Székesfőváros.²³

A rendezők szerettek volna az Eucharisztikus Kongresszusnak maradandó emléket állítani. A Szent István-bazilika főhomlokzatára kerülő 320x210 centiméteres, mészkből faragott domborműve elkészítésével Madarassy Walteret bízták meg.²⁴ Az 1940-ben felavatott²⁵ relief esetében a megrendelők a portrészzerű megjelenítésre helyezték a fő hangsúlyt. Balról jobbra Szendy Károly polgármester, Horthy Miklósné, Eugenio Pacelli bíboros, Mihalovics Zsigmond prélat, az előkészítő főbizottság ügyvezető igazgatója, Serédi Jusztinián hercegprímás és Bangha Béla jezsuita páter alakját faragta kőbe a művész. (Mivel Horthy Miklós kormányzó református vallású volt, a fővédnöki tisztséget a római katolikus felesége, Purgly Magdolna vállalta el.) A közép-pontban természetesen Pacelli áldoztató alakja áll, de mellette jól érvényesül a többi szereplő is. A dombormű felirata: *A Budapesti Eucharisztikus Világkongresszus emlékére 1938*. Az alkotást 1949-ben befalazták. Talán a domborművön ábrázolt egyházi méltóságok, esetleg Horthy felesége, vagy csupán a téma nem tetszett valakinek. A domborművet takaró két piszkosfekete kőlapot 1998. április 22-én távolították el, majd megtörtént Madarassy alkotásának szakszerű restaurálása.²⁶ A relief alatt ismét aranyozott, felvésett betűk hirdetik a hajdani nagyszabású egyházi esemény emlékét.

Madarassy 1935–1944 között tagja volt a főleg római iskolásokat tömörítő *8 festő, 8 szobrász* csoportosulásnak. Rendszeresen részt vett a művész-csoportnak a Nemzeti Szalonban tartott tárlatain. Az 1941. április 3-tól 20-ig nyitva tartó kiállításon az *Eucharisztikus Kongresszus emlékrelieffje* címmel, bronzban 600 pengőért lehetett megrendelni az alkotást.²⁷ (Méretet nem közölt a katalógus, de az ár-ból ítélve kicsinyített másolatról lehetett szó.)

A budapesti XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus tizedik évfordulójáról az 1947–48-ban tartott Boldogasszony éve ünnepeinek keretében emlékeztek meg, az Actio Catholica szervezésében. A jubileumi megemlékezés, amelyet 1948. május 18-tól kilencnapos lelki felkészülés előzött meg, május 27-től május 30-ig tartott.²⁸ A két rendezvény között jól érezhető volt a különbség. Amíg 1938-ban a legteljesebb kormányzati támogatás mellett zajlottak az események, addig 1948-ban az állami szervek nem titkolt ellenszenvet vetettek körül a rendezvényt. Külföldi zárandokokat nem engedtek beutazni az országba, még a Vatikán sem képviselhetette magát.²⁹ Az 1948-ban megrendezett évfordulós ünnepség szegényes anyagi hátterét össze sem lehetett hasonlítani a tíz évvel korábban tartott világkongresszus óriási állami támogatásával.

Noha új emlékérem nem készülhetett, mégis sikerült megörökíteni a XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus tizedik évfordulóját. Madarassy Walter 1938-ra tervezett érmének készült egy, 57 milliméter átmérőjű, ezüstszürke fémből vert változata, amelynek a Szent Jobbot ábrázoló hátoldala megegyezik a tíz évvel korábbi érem hátlapjával. Az előlap képi ábrázolása is azonos az 1938-as éremével. Egyetlen — ám jelentős — szövegszerű módosítás látható az előlap alsó részén: a *BVDAPESZ 1938* felirat helyett, félkörívben az *1938 BVDAPESZ 1948* szöveg utal az évfordulóra. A betűtípus pontosan ugyanaz, mint az 1938-as. A módosított felirat elrendezése harmonikus, az utólagos évszám-betoldás nem bontotta meg az érem esztétikus megjelenését.

A Budapesten 1938. május 25–29. között megtartott XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus jelképe máig eggyé forrt Madarassy Walter nevével.

PROHÁSZKA LÁSZLÓ

¹Gergely Jenő: *Eucharisztikus világkongresszus Budapest / 1938*. Kossuth, Budapest, 1988, 173.

²Doromy Károly: *Világkongresszus Budapesten — ötven év táolatából*, II. rész. Vigilia, 1988. szeptember, 68.

³Szántó Konrád: *A katolikus egyház története*, II. kötet. Ecclesia, Budapest, 1985, 592.

⁴Gergely Jenő: *Magyar-szentszéki diplomáciai kapcsolatok (1920–1990)*. In Zombory István (szerk.): *Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolata 1920–2000*. Szent István Társulat – Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2001, 69.

⁵Csiky Balázs: *Jubileumi esztendő és katolikus megújulás a Horthy-korszakban*. In Bánkúti Gábor – Varga Szabolcs – Vértesi László: *A 20. század egyház- és társadalomtörténetének metszéspontjai*. Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola Pécsi Egyháztörténeti Intézet, Pécs, 2012, 143.

⁶Szatmári Gizella: *Madarassy Walter*. Képzőművészeti, Budapest, 1990, 18.

⁷Wehner Tibor: *Modern magyar szobrászat 1945–2010*. Corvina, Budapest, 2010, 185.

⁸P. Szűcs Julianna: *A „római iskola”*. Corvina, Budapest, 1987, 124.

⁹Lásd uo.

¹⁰Diós István (főszerk.): *Magyar Katolikus Lexikon*. Szent István Társulat, Budapest, 1993–2013. I. kötet 1. és VII. kötet 497–498.

¹¹*Magyarországi Rendeletek Tára 1937*. Magyar Kir. Belügyminisztérium, Budapest, 1938, 474.

¹²*A XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus emlékkönyve*. Szent István Társulat, Budapest, 1938, 51.

¹³Pannonhalmi Főapátsági Múzeum numizmatikai gyűjteményében, ltsz. nélkül.

¹⁴*A XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus emlékkönyve*, i. m. 52.

¹⁵Gergely Jenő: *A katolikus egyház története Magyarországon 1919–1945*. Pannonica, Budapest, 1999, 234–235.

¹⁶Ennek egy bronzból öntött példányát 1992-ben láthatta kiállításon a nagyközönség [Szatmári Gizella (szerk.): *Csúcs Ferenc, Ispánki József, Madarassy Walter szobrászművészek kiállítása a Vigadó Galériában*. Kiállítási katalógus. Budapest, 1992. 260. sz.]

¹⁷Soós Gyula: *Madarassy Walter éremművészete*. Numizmatikai Közöny, 1963–1964. év 83.

¹⁸Ifj. Madarassy Walter közlése a szerzőnek 2018-ban.

¹⁹*A XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus emlékkönyve*, i. m. 52.

²⁰Soós Gyula: i. m.

²¹<https://www.mutargy.com/penz-erem-plakett/-madarassy-walter-1909-1994-1938-34-eucharisztikus-vilagkongresszus-auto-tura-szolgaltatas-budapest-1938-cu-plakett-70-80mm-t-2-hungary-1938-34th-international-eucharist-congress-auto-touring-service-budapest-1938-cu-plaque-sign-walter> (2019.02.11.)

²²<https://www.darabanth.com/en/major-auction/-31/categories~Numismatics/Faleristics-medals-orders-badges~12834/7E1930-1940-A-Hivatalos-Kereskedelmi-Szerv-Cserkeszbolt-nagymeretu-Br-lemezjelveny-az-Eucha~II1947024/> (2019.04.23.)

²³Erdei Gyöngyi: *Műpártoló Budapest*. Városháza, Budapest, 2003, 205–206.

²⁴Szatmári Gizella: i. m. 18.

²⁵*A Szent István-év és az eucharisztikus kongresszus emléke. Két dombormű a Bazilika homlokzatán*. Újság, 1940. augusztus 11.; *A Szent István év és az eucharisztikus kongresszus megörökítése*. Pesti Hírlap, 1940. augusztus 20.

²⁶Sz. J.: *Újra látható értékeink. Szent István-bazilika*. Új Ember, 1998. május 24.

²⁷*8 festő, 8 szobrász kiállításának katalógusa*. Nemzeti Szalon Művészeti Egyesület, Budapest, 1941, 105/a. sz.

²⁸Gergely Jenő: *Eucharisztikus világkongresszus Budapesten / 1938*, i. m. 173.

²⁹Mészáros István: *Boldogasszony Éve 1947/48*. Ecclesia, Budapest, 1994, 155.

KÖNYVEK AZ EUCHARISZTIÁRÓL

Kevesebb mint egy év múlva kezdődik Budapesten az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus (NEK), amely hitünknek és örömünknek a nagy tanúságtétele lesz. Ennek az örömnök a forrása nem más, mint a köztünk élő Isten, az Eucharisziában velünk maradt Úr Krisztus. Az Eucharisziába vetett hitünket és az Eucharisziából mint Isten tápláló és gyógyító szentségéből forrászó örömlünket alapozza meg és mélyíti el ez a négy kiadvány, amely a felkészülésünket segíti.

A Budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus Teológiai Bizottsága (szerk.): *„Minden forrásom belőled fakad”*. Az Eucharisztia a keresztény élet és az egyház küldetésének forrása

A Budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus Teológiai Bizottsága által megjelentetett kötet hasznos eszköz a 2020-as eseményre történő felkészüléshez, és fontos segítséget nyújt a közelgő kongresszus teológiai szempontjainak mélyebb megértéséhez.

A kilenc pontból álló dokumentumban a kötet szerzői először bemutatják a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszusok történetét és a következő találkozóknak otthont adó magyar katolikus egyháznak az értékeit.

A dokumentum második pontjában a Kongresszus mottóját: „Minden forrásom belőled fakad” (Zsolt 87,7), ahhoz a bibliai evidenciához köti a Bizottság, hogy Isten minden élet forrása. A 87. zsolttárból vett idézet az Újszövetség fényében titokzatos utalás az Eucharisziára is. Ez a mottó program és feladat is egyszerre, hogy az Eucharisziát mint a keresztény élet formálóját és az evangelizáció forrását mutassuk be.

A dokumentum harmadik pontja történelmi tálatban vizsgálja az Eucharisztia szentségét: az Úr vacsorájától az ősegyház kenyértörési ünnepén át, az egyházatyák értelmezésén keresztül olvashatunk a középkori teológia, majd a reformáció és a Trentói zsinat idevonatkozó szempontjairól. A szentmiseáldozat nem a keresztáldozat megismétlése, nem is megújítása, hanem megjelenítése. A szerzők a II. Vatikáni zsinat eucharisztikus szemléletének újszerűségét azzal is hangsúlyozzák, hogy a teológiatörténeti fejezetből kiemelve a zsinati tanításnak önálló pontot szenteltek.

A szentmise két fő részének, az Ige- és az Eucharisztia liturgiájának menetét mutatja be a dokumentum ötödik pontja. Mindkettőben szerepel egy előkészítő rész, majd a „csúcspont”, és a csúcspontot követő válaszuk. Hogy hitünk

mind szóban, mind pedig tettekben kifejezésre jusszon, a szóbeli válaszuk után mindig cselekvés következik. Ez mindenekelőtt azt jelenti, hogy az Eucharisziának túl kell nyúlnia a templom terén, mégpedig az emberek és a világ szolgálatának sokféle formájában. Itt kapott helyet az Eucharisztia szentmisén kívüli tisztelete, hiszen ahogy XVI. Benedek pápa tanítja: „A szentmisén kívüli szentségimádás folytatja és elmélyíti azt, ami a liturgikus ünneplésben történt”. A hatodik pont felvillantja az Eucharisztia ünneplésének kozmikus távlatait, amiből megértjük, hogy „a teremtettség az Oltárszentségben találja meg legnagyobb felmagasztalását” (LS 236). A hetedik pont az eucharisztikus élet és az életszentség összefüggését mutatja be. Csak az életszentség és az egész szív imádásnak közegében tud az eucharisztikus ünneplés élő lenni; csak akkor, ha áthat minket az Úr jelenléte.

A dokumentum végül az eucharisztikus élet és a misszió összefüggésére világít rá. Az Eucharisztia ünneplése alapvetően közösségre gyűjt össze minket, hogy a liturgia végén küldetésre, misszióra hívjon minket, ami mindig az Úrral átélt találkozásból meríti erejét. Krisztus rajtunk keresztül akarja ábrázolni a szeretetét. Az utolsó fejezet Máriaéknak mint eucharisztikus aszsonyúnak lett szentelve, akiben az eucharisztikus élet mintáját találjuk meg és szemlélhetjük. (Szent István Társulat, Budapest, 2019)

Várnai Jakab OFM (szerk.): *Az Eucharisztia. Konferenciakötet*

A kötet a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola által 2018. március 17-én rendezett tudományos konferencián elhangzott előadások szerkesztett szövegeit tartalmazza. A konferenciakötet egyrészt tanúskodik arról a lüktető áramlásról, amely éltet minket a Krisztus által ránk hagyott szentségi jelben. Másrészt nyolc szerző más-más szemszögből nyújtott teológiai fejtegetése egy csodás mozaik is, amely az Eucharisztia titkát hozza közelebb az olvasókhoz.

Szatmári Györgyi öt evangéliumi lakoma-elbeszélést elemez írásában („Aki ebből eszik...” [Jn 6,50–51]. Az eledel motívuma a Negyedik Evangéliumban): a kánaeni menyegzőt (Jn 2,1–12), az ötezer ember megvendégelését (Jn 6), a betániai vacsora történetét (Jn 12,1–11), a végsőkig való szeretet lakomáját, vagyis az utolsó vacsorát (Jn 13) és az új napra virradó étkezést (Jn 21). Ezeket vizsgálva kifejti, hogy az öt említett jános lakoma-elbeszélésben jelen vannak az utalások a zsidó pászka ünnepre, a pusztai vándorlásra, a sínai szövetségkötésre.

A szövetség, az ünnep Jézus személyes pászkájában teljeseedik be. Ezek az elbeszélések egyúttal Jézus önátadásának és közösségteremtő erejének példázatai is. A János evangéliumában szereplő lakomák és étkezések elbeszéléseinek elemzéséből érkezünk el a tanulmány fókuszpontjához, Jézushoz mint „eledel”-hez. „En vagyok a mennyből alászállott élő kenyér. Aki e kenyérből eszik, örökké él” (Jn 6,51). Jézus kettős értelemben ajándékozik: kenyeret oszt szét és jelenlétével ajándékozik meg. Perendy László Antiokhiai Szent Ignác levelei alapján a liturgikus összefüggések fontosságát a közösség egysége szempontjából hangsúlyozza. Szmirnai Szent Polikárp vértanú aktájában számos olyan elemet találunk, amelyben az Eucharisziával állítják párhuzamba a mártírhalált, a vértanú hálalmát mond, felszáll az áldozati tömjén füstjéhez hasonlóan a Krisztusért haldokló mártír imája. Karthágói Szent Ciprián Eucharisziáról szóló levele alapján a szerző tanulmányában kiemeli az egyház meggyőződését: Krisztus (a bor) vagy a nép (a víz) nélkül nem jöhet létre az áldozat; az Úr egyesül népével az Eucharisziában.

Lukács László *Az egyház: eucharisztikus kommunió* című tanulmányában a kommunió-ekklézológia történetét mutatja be. Vázolja az apostoli kor, az egyházatyák kora, a középkor, a II. Vatikáni zsinat és az azt követően kibontakozó eucharisztikus ekklézológia szempontjait az Eucharisziáról. Napjaink eucharisztikus kommunió-ekklézológiája a kezdetekben VI. Pál tanítása nyomán, később Szent II. János Pál több levelében, beszédében bontakozott ki, majd XVI. Benedek idején vált karakteressé.

A teológiatörténet első „hogyan”-ja („hogyan áldozat a szentmise?”) a skolasztikában merült fel, hiszen a katolikus teológia első évezrede adott-nak vette, hogy a szentmise bemutatása áldozat. Deák Hedvig *Ajándék vagy áldozat? Szempontok az eucharisztikus áldozat fogalmához* című tanulmánya Robert Daly és Maurice de la Taille jezsuita szerzetesek tanítását vizsgálja az Eucharisziáról mint áldozatról. Hangsúlyozza, hogy az egyház mindmáig nem definiálta, miben áll ennek az áldozatnak a valósága. Daly és mások munkássága nyomán kialakult az áldozat hagyományos fogalmának olyan újraértelmezése, amely azt teljesen elszakítja a kultusztól, és az ajándék-jelleget hangsúlyozza. Maurice de la Taille az áldozatnak olyan bemutatásában lehet segítségünkre, amely az ajándék szempontját is érvényesíti. Így a tanulmányt végigolvasva megnyugtató, hogy nem kell választani a címbe szereplő ajándék vagy áldozat között, hiszen „az áldozat és az ajándék egyetlen egészet képez”.

Bagyinszki Ágoston *A Logosz önközlése az egyház Eucharisziájában* című írásában arra hív meg minket, hogy észrevegyük az Ige misztériumának

és a szentség misztériumának összefonódását. Szent Ágostont idézi, aki szerint az Ige „hallható szentség” (*sacramentum audibile*), a szentség pedig „látható ige” (*verbum visibile*).

A biblikus, patrisztikus és szisztematikus teológiai tanulmányok után három írás az Eucharisztia gyakorlati megközelítésével foglalkozik. Gérecz Imre *Részeseadás az Eucharisziában* című tanulmányában evangéliumi szövegű nagyböjti kommunió-antifónákat elemez, utat mutatva az Eucharisztia liturgiájának forrásaihoz. Nobilis Mária *Eucharisziát ünneplő közösség a környezeti válság korában* című írása arra az aktuális kérdésre keresi a választ, hogy az Eucharisztia miként alakítja a hívő közösségnek a teremtett világhoz való viszonyát: az Eucharisztia arra hív minket, hogy az egész teremtett világ őrei legyünk, mert megköveteli, hogy a teremtményekre úgy tekintsünk, ahogyan Isten tekint rájuk. Végül Versegi Beáta-Mária *Eucharisztikus tapasztalat — Eucharisztikus élet* című tanulmánya abból indul ki, hogy a Teremtő és a teremtménye, az ember is kommunikációban létezik, sőt az ember a párbeszédben személyesül meg. A szentmisét olyan történésnek mutatja be, amelyben Isten kommunikál velünk. Emberi képességeink (emlékezet, értelem és akarat) segítik a lelki tapasztalatok gyümölcsöző beépülését a személyes életünkbe. A szerző az olvasót arra hívja, hogy ezeket a sajátosan emberi képességeket hasznosítsa lelki életében. (*L'Harmattan — Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola, Budapest, 2019*)

Versegi Beáta-Mária: *Élet-Forrás. Az eucharisztikus élet lelkisége és gyakorlata*

Beáta nővér könyve arra vállalkozik, hogy bemutassa, konkrét keresztény és emberi tapasztalatunk hogyan áll kapcsolatban az Eucharisziával. A könyv nemcsak egyszer elolvasandó írás, hanem napi használatú „imakönyv”, amely segíti megmutatni, hol, hogyan, fedezhetjük fel Isten jelenlétét, és hogyan tudjon összekapcsolni a templomi életet a templomon kívüli élettel.

A könyv olvasása nem igényel különösebb filozófiai és teológiai előképzettséget, csak nyitott, nyugtalan, kereső szívet. Három nagy fejezete: I. *Párbeszédre hangolva*, II. *Ajándék lehet-e az áldozat?*, III. *Úton a közösségvállalás felé*. Mindhárom fejezetben alapvető emberi tapasztalatainkból indul ki a szerző, ami garantálja az életbeágyazottságot és a konkrét élethelyzeteket, amelyekben saját átélte tapasztalatainkat fedezhetjük fel. Valódi mozaikok (emberség-mozaikok) ezek, emberségünk összetett valóságának apró darabkái, amelyeken keresztül megmutatkozik valami az egész képből.

Az első fejezetben a szentmise bevezető szertartásait és az Ige liturgiáját, a második részben

az Eucharisztia liturgiáját, a harmadikban pedig a szentáldozás szertartását és az elbocsátást segíti átgondolni a szerző. Az egyes fejezetek mindig az *Életre váltható gyakorlatok* résszel fejeződnek be, amelyek abban segíthetnek, hogy a szentmise kegyelmeit magunkkal vihessük a templomon kívüli életünkbe is.

Az olvasás befejezése című fejezet abban segít, hogy tudatosan lépjünk vissza a hétköznapi világába: ezzel szolgálva azt a célt, hogy életté váltsuk az olvasottakat, és eucharisztikus életet éljünk. (*Magyar Kurír — Új Ember*, Budapest, 2019)

Pápai megnyilatkozások az Eucharisziáról (Pápai dokumentumok 1264–2007)

A szöveggyűjtemény IV. Orbán pápa *Transiturus de hoc mundo* kezdetű, az Úrnapja ünnepét elrendelő bullájával kezdődik és XVI. Benedek pápa *Sacramentum caritatis* kezdetű szinódus utáni buzdításával zárul. A két pápai tanítást az Eucharisziáról szóló számos más pápai megnyilatkozás kapcsolja össze, igazolva a katolikus egyház tanító módszerét, a dogmafejlődést, a nyelvezetben történő

előrelépéseket, a tartalmi és a teológiai gazdagodásunkat az Eucharisztia misztériumával kapcsolatosan. Örvendetes, hogy most egyetlen kötetben érhető el az egyház eucharisztikus hitének tanítóhivatali megfogalmazásai. (Szerk. Diós István; *Szent István Társulat*, Budapest 2019)

A bemutatott kötetek kettős célt tűztek ki maguk elé. Egyrészt tanúskodni kívánnak arról a lüktető áramlásról, amely életet minket a Krisztus által ránk hagyott szentségi jelben. Másrészt az Eucharisztia teológiai megértésében és megélésében is segítséget kívánnak nyújtani. Minderre úgy vállalkoznak, hogy más-más szemszögből nyújtják az Eucharisziáról szóló teológiai kifejtéseiket.

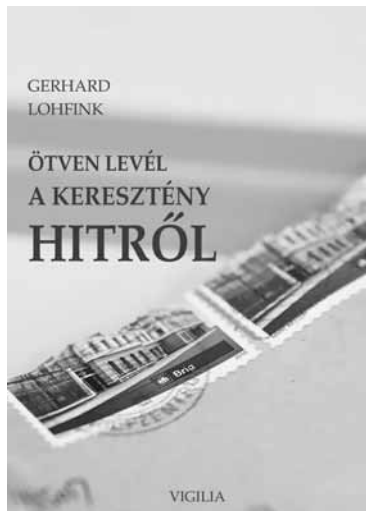
Ez a négy könyv így kiváló hozzájárulás a 2020-as Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszusra való előkészülethez: segítségükkel az olvasókban megújulhat a krisztusi önátadás szent jelének vonzása, és elmélyülhet e szent misztérium, az Eucharisztia megértése.

NÉMETH NORBERT

A VIGILIA KIADÓ ÚJDONSÁGA

GERHARD LOHFINK

Ötven levél a keresztény hitről

Az ismert teológus 50 levélben fejt ki a hit alapvető témáit egy olyan házaspárnak, akik számára ez a világ ismeretlen. A levelek fokról-fokra vezetnek be az egyháztól távol állókat a hitbe, szellemesen és könnyen érthetően magyarázva el az alapvető keresztény fogalmakat. Ennek során számos olyan kérdésre, ellenvetésre is választ kapunk, amelyek joggal merülhetnek föl a hittel, a Bibliával, a szentségekkel, a keresztény élettel kapcsolatban.

A szituáció kitalált, a levelek címzettjei nem léteznek a valóságban. A kerettörténet szerint a nem hívő házaspárt meghökkeníti, hogy egy szép napon kilenc éves kislányuk azzal áll elő, hogy szeretne elsóáldozó lenni a barátnőjével együtt. A szülők tanácstalanok, így a szerzőhöz fordulnak kérdéseikkel.

A könyvet haszonnal forgathatják azok, akik szeretnék megismerni az egyház hitét és életét, de azok számára is érdekes olvasmány, akik benne élnek a hit világában, de szívesen végiggondolják újra – vagy éppen először – azt, amit magától értetődően éltek eddig. Ára: 2.900 Ft

Megvásárolható vagy megrendelhető:

1052 Budapest, Piarista köz 1. Honlap: www.vigilia.hu

Telefon: 36-1-486-4443 E-mail: vigilia@vigilia.hu

GREGORY COLLINS OSB: KRISZTUS KINYILVÁNULT MISZTÉRIUMA II. Elmélkedés a liturgikus évben megjelenő misztériumokról

Miután Gregory Collins, ír származású egykori jeruzsálemi bencés apát és az ortodox teológia szakértője, művének első kötetében azt fejtette ki, miként tárul fel a megváltás misztériuma a Szentírásban, a szentségekben és a személyes imádságban, a hozzá szervesen kapcsolódó második kötetben a liturgikus év ünnepeit elemzi ugyanebből a szempontból. Elmélkedésének vezérfonalát ezúttal egy, a glenstali bencés monostorban őrzött orosz ortodox ikon adja. A képmellékletben egészében és részleteiben nagyítva is bemutatott táblakép 27 kisebb ikonból áll, amelyek Krisztusnak a liturgikus évben megjelenő misztériumait ábrázolják, középpontjukban a húsvétal. A hetedik fejezet — amely, az előző kötet számozását folytatva, ebben a könyvben az első — a *felmagasztalás*, a nyolcadik a *passió*, a kilencedik a *kinyilvánulás*: részben a karácsonyi ünnepkör, részben a Színeváltozás misztériumairól szól. Úgy épül fel tehát az ünnepek tárgyalása, hogy megfordítja Jézus életének az evangéliumokban elbeszélte időrendjét — ugyanakkor éppen ezáltal marad hűséges hozzá. Miként az evangéliumokról tudjuk, hogy a Feltámadás után íródtak, s a húsvéti esemény egésze nélkül az afelé tartó, abban tetőpontra jutó történet korábbi eseményeit sem jegyezték volna le, az egyházi évnék is lényegi jellemvonása, hogy minden ünnep létjogosultságát és legmélyebb tartalmát az ünnepek Ünnepe, a húsvét adja.

Ha a kötet fő gondolati ívét keressük, megállapíthatjuk, hogy minden forrása a köré a húsvétközponitú lelkeség köré rendeződik, amelynek helyreállítását a II. Vatikáni zsinat kezdeményezte. Akárcsak az ikonnak, a szövegnek is a Filippilevél 2. fejezetének krisztológiai összefoglalása a legfőbb szervezőelve: Isten alászáll Krisztusban, majd fölemelkedésével bennünket is fölemel. Előszavában a szerző megosztja velünk a címadással kapcsolatos töprengését. Nagypéntek atmoszférájában a könyv címe az is lehetne: „*Alászálló pályán Istennel Krisztusban*”, húsvét fényében pedig: „*Felfelé ívelő pályán Krisztussal a Szentlélekben*”. E két mozzanat egyetlen ívet alkot: Krisztus *értünk* megnyilvánuló misztériumának ívét.

Collins teológiai mondanivalójának egyik leggyedibb részletét ennek „mélypontjánál”, Krisztus alvilágra szállása, a *descensus ad inferos* kapcsán fejt ki (7. fejezet), amikor a fordulatot életű, személyes útján is „poklokot megjárt” ortodox teoló-

gus, Szergej Bulgakov (1871–1944) gondolataiból idéz: az ő értelmezésében az alvilág mélységeibe történő alászállás — amelynek titka iránt különös teológiai érdeklődést ébresztettek a 20. század tragédiái — Isten *kenotikus türelméről* beszél. Nagy-szombat csöndje nyilatkoztatja ki, hogy a megváltás műve nem annyira diadalmas bevonulás a holtak országába, s nem csupán az első szövetség válszöttjainak kivezetése onnét (mint ezt a korábbi hagyomány olykor egyoldalúan hangsúlyozta), hanem az Ige *kenosiszának* legvégző mozzanata. Isten egyetemes üdvözítő akarata nem veszélyezteti az ember szabadságát, de magára sem hagyja: szüntelenül vonzza s vár rá, átélve érte a legmélyebb sötétséget is. Igazi, örökérvényű győzelme e türelmes vonzerőben áll, ezért övé az utolsó szó a pusztán illuzórikus létű gonosszal szemben. (A zárófejezetben részletesebb kifejtés is szól Bulgakov kenotikus szentháromságtanáról.)

Az Úr ünnepeit követő tizedik fejezet a Mária-ünnepeket veszi sorra. Kiváltképpen itt mutatkozik meg az ökumenizmus iránti elkötelezettség, amely nélkül ma aligha lehetünk hiteles keresztények. Collins tisztánlátásában, pontos szóhasználatában megnyilvánuló tisztelettel tekint a protestáns felekezetek Máriához fűződő viszonyára — teljes katolikus hittel, mégsem azt keresve, ami elválaszt, hanem ami termékeny párbeszéd tárgya lehet. „Bencés szerzetes vagyok, s ezért a Máriához fűződő viszonyom a Mária-ünnepek liturgikus világában gyökerezik” — írja, s ez a mondat jól megvilágítja a kötet egészére jellemző attitűdjét. Miközben a bencés identitás biztos talaján áll — s annak egész hagyománytörténetéből „régit és újat hoz elő” (Mt 13,52), hiszen szemléletmódját Szent Benedek Regulája mellett leginkább Odo Casel misztériumteológiája határozza meg —, bőven merít a keleti és nyugati keresztény szerzetesség- és liturgiátörténet legkiemelkedőbb műveiből. Hozzászoktatja az olvasót, hogy néhány oldalnyi szövegrészekben belül találkozzék a Szentírás, a latin és a bizánci liturgia, az egyházatyák, a nagy középkori teológusok és a II. Vatikáni zsinat dokumentumainak idézeteivel. Nem öncélú gyűjtemény ez: ahogyan Krisztus „az emberek hosszú történelmét önmagában összefoglalta” (Szent Irenaeus), az Ő misztériumáról — s ezzel együtt szükségképpen a *recapitulatió*ról, a mindent újra egybefoglalás titkáról — szóló könyv erről beszél még módszerével is, ahogyan forrásaival bánik, ahogyan részletekre is az Egészre irányuló figyelemmel tekint, s e szemléletmódját kínálja fel az olvasó számára.

A terjedelmes hivatkozás- és jegyzetanyag nem a főszöveg lapjain, hanem a kötet végén kapott he-

lyet. A fejezetek anélkül is zökkenőmentesen olvashatók, hogy az olvasó minduntalan hátralapozna, az elmélyültebb érdeklődés azonban gazdag háttéranyagra — inkább kitekintésekre, mintsem magyarázó jegyzetekre — találhat ebben a részben.

„Krisztus misztériumai a mi misztériumaink is egyben. Azért kaptuk őket Istentől, hogy megvilágítsák az utunkat, megnyissák a szemünket, s új látásmódot adjanak nekünk. Megérintik s meggyógyítják életünk minden egyes pillanatát” (111.). Collins művének egyik legfőbb erénye, hogy átfogó krisztológiai szemlélete mindvégig szem előtt tartja ennek igazságát. Elmélkedése segítségünkre lehet, hogy a liturgikus évet át- meg átélve „olyan szeretetteli tekintetet alakítsunk ki magunkban, amely révén Krisztus fénye elárasztja és átalakítja a szívünket” (7.). (Ford. Görföl Tibor; *Sarutlan Kármelita Nővérek*, Magyarország, 2018)

BALÁZS JEROMOS

DIÓSI DÁVID — MARTON JÓZSEF (SZERK.): CATHOLICE REFORMARE A katolikus egyház a fejedelemség korában

1716-ban tértek vissza a katolikusok Gyulafehérvárra, az ősi püspöki rezidenciára. Ennek 300. évfordulóján rendezték azt a konferenciát, melynek anyaga most kötetben is megjelent. A kötetben tizenegy tanulmány kapott helyet, magyarországi és erdélyi kutatók munkái. A konferencia nem csupán ünnepi megemlékezés, hiszen több mint érdekes kutatói kérdés, hogy Erdélyben vajon miként alakult, alakulhatott a katolicizmus sorsa, elvégre a térség történetében katolikus szempontból éppen az a másfél évszázad maradt ki, amelyben megszületett a trienti elvek alapján újjászervezett kora újkori katolikus egyház.

A könyvnek van néhány sajátossága. Bevallottan „Gyulafehérvár-központú”, ezért került első helyre Kovács András művészettörténész írása a székesegyházról (a szöveg jóval több, mint a kora újkori püspöki katedrális művészettörténeti értelmezése: bizonyítja, hogy a kövek története legalább annyit elmesél egy korról, mint egyes emberek sorsa). A szerkesztők azt sem rejtik véka alá, hogy a tanulmányok jelentős része a Báthory-korszakkal és a 17–18. század fordulójának eseményeivel foglalkozik, tehát nem a hosszú folyamatok megragadása volt az elsődleges szempont. De hát mi más lehet tenni, ha a források ezekből az évtizedekből maradtak fenn értékelhető mennyiségben?

A kötet elején Mailáth Gusztáv Károly gyulafehérvári püspök 1916-ban kelt püspöki körlevelét olvashatjuk, amelyet az egyházmegye újjá-

szervezésének 200. évfordulójára készített. Fontos gondolatokat tartalmaz, újbóli megjelenítése tisztelgés a nagy előd előtt, egyben fontos adaléka a téma ma még kutatásra váró recepciójának. Száz évvel később olvasva mindenesetre megdöbbenő, hogy saját koráról — nagy háború, erdélyi hadműveletek, belső problémák — a főpásztor egy szót sem szól e körlevelében.

A hazai katolikus művelődés egyik kulcskérdésével, a könyvnyomtatás kezdeteivel foglalkozik Bánfi Szilvia és V. Ecsedy Judit tanulmánya. Komoly művelődéstörténeti újdonság, hogy már 1526 előtt működött Szebenben egy katolikus nyomda, azaz a könyvnyomtatás nem a reformáció hozadéka volt a Kárpát-medencében. Az éles felekezeti és kulturális határ ellen érvel a protestánsként ismert kolozsvári nyomda katolikus nyomtatványokat vállaló üzletpolitikája is, mely egyben jelzi a „kincses város” szellemi pezsgését. A dolgozat második fele a csíksomlyói ferences nyomda 1676 utáni működését tárgyalja, ahol — immár barokk újdonságként — előszeretettel jelentettek meg iskolai tankönyveket, és ez továbbvisz bennünket a 18. századi katolikus virágzás korába.

Marton József a püspöki tisztség felől tekintette át az erdélyi katolicizmus kora újkori történetét (*Választott püspökök és vikáriusok az Erdélyi Fejedelemség idején*). A klasszikus szakirodalomra támaszkodó írásban több fontos megállapítás szerepel, például az, hogy 1541 után Izabellának és János Zsigmondnak a katolikus egyházi javakból kellett megalkotnia az uralkodói birtokállományt. Ez legalább annyira hozzájárult a sajátos erdélyi helyzethez, mint a reformáció konkrét eseménytörténete. A birtokvesztést kimondó 1557. évi országgyűlési törvény után az erdélyi rendek egyöntetűen érdekeltek voltak a helyzet fenntartásában. Ezen érdeemben nem változtatott a katolikus Báthoryak uralma sem, hiszen politikai és egyházkormányzati okokból még a pápaság sem támogatta egy szuverén erdélyi katolikus egyház létrejöttét.

A püspökök világával, azon belül a csanádi egyházmegye főpásztoráival foglalkozik Martin Roos írása (*A csanádi egyházmegye püspökei a török hódoltság idejében [1529–1716]*). A hagyományos módszertanon alapuló tanulmányból a kora újkori csanádi püspökök életéről olvashatunk. A szöveg igazolja azt a várákozást, hogy bántóan hiányzik egy olyan magyarországi főpapi adatbázis, amely egységben lenne képes bemutatni e csoport társadalmi hátterét, művelődési viszonyait és karrierállomásait. Be kell látnunk, hogy a tárgyalat prelatások csupán életük egy bizonyos szakaszában töltötték be az egyes tisztségeket, és külön csanádi, váradi stb. püspökökről lehetetlen érdemlegesen beszélni.

Lakatos Attila és Balla Tünde (*A nagyváradi püspökség szervezetének és intézményeinek felbomlása a*

16. század közepén) a nagyváradi egyházmegye átalakulásának folyamatát tekintette át. Gyulafehérvárral ellentétben Várad a Magyar Királyság egyik legjelesebb katolikus szakrális központjának számított, így esete az iskolapéldája annak, ahogy oszmán megszállás nélkül, egy döntően magyar etnikumú világban rendeleti úton leépült a katolikus infrastruktúra.

Miként Kruppa Tamás tanulmányából (*A katolikus megújulás ügye Erdélyben a Báthory-korszakban [1580–1605]*) kiderül, körülbelül 2000 katolikus élt az 1560-as években Nagyváradon, akiknek a szeme előtt történt Szent László síremlékének kirablása. Kruppa világosan bemutatja, hogy a kora újkori katolikus megújulás témáját nem lehet „belülről”, etnikai és államhatárok közé szorítva megírni, hiszen például, akárcsak Erdély kapcsán, megkerülhetetlen a jezsuita rend szerepének vizsgálata, a korabeli oktatási-nevelési elképzelések, valamint a lengyel és a német egyházi-művelődési viszonyok ismerete.

Tusor Péter és Fazekas István tanulmánya (17–18. századi ferences misszionáriusok a Felvidéken és Erdélyben [Részletek Galla Ferenc monográfiájából]) egyszerre tisztelgés és nagy elődtől mint a nagyívű áttekintése a kora újkori erdélyi ferences törekvéseknek. A műfaj nem egyszerű, és érdemes lett volna eltérő kurziválással elválasztani Galla szövegeit a szerzőkétől. Ezzel együtt egyet kell értenünk a leírtakkal, hogy hiába jelent meg a jeles klerikus kézírata több mint tíz éve, fontos, hogy minél több helyen hozzáférhető legyen kutatásainak eredményei. A ferencesekkel kapcsolatban ugyanis máig rengeteg tévhit él a közgondolkodásban, és a szerepük a Tridentinum elterjesztésében ugyanúgy nélkülözhetetlen volt, mint a megújulás megenyhédebb változtatást képviselő jezsuitáké.

Mihalik Béla Vilmos írása (*A szentszék és az erdélyi katolikus restauráció ügye. Illyés András erdélyi püspök kinevezése [1696]*) a felszabadító háborúk világába vezet el bennünket, gondolamenetében és érvelésében sok minden visszaköszön a korábbi tanulmányok anyagából. Erdély visszafoglalása után ugyanis kulminálódott az összes addigi probléma, és ezekre együtt kellett volna megfelelő választ találni, nehogy az egyházi reformok rögtön elhaljanak. Az eredeti vatikáni iratanyagot megmozgató tanulmányból kiderül, hogy bár Illyés András kinevezése során minden fél konstruktívan állt a dologhoz, ám a nyugodt szervezőmunka feltételei egészen a Rákóczi-szabadságharc végéig hiányoztak Erdélyben.

A 18. századi újjáéledés legfőbb forrásain keresztül láthatjuk az erdélyi katolikus mindennapokat Tóth Tamás írásában (*Mártonffy Györgytől Mártonffy Józsefig. Az erdélyi egyházmegye a Vatikánban őrzött püspöki processzusok tükrében [1713–1799]*).

A tanulmány első felében az erdélyi püspöki kinevezések 18. századi gyakorlatának letisztult magyarázatát olvashatjuk, majd következnek a püspöki kinevezések konkrét esetei, végül pedig a processzusok, azaz a püspökjelöltek alkalmasságát firtató vizsgálat jegyzőkönyveiből találunk plasztikus leírásokat az erdélyi egyházmegye állapotáról. E tanulmány minden egyháztörténeti stúdiumot folytató számára komoly tanulságokkal szolgál forráskezelés és kánonjog tekintetében.

Ferenczi Sándor (*Az egyházmegye számbavétele háromszáz évvel ezelőtt*) írásában Mártonffy püspök 1717-ben készült egyházlátogatási jegyzőkönyvének adja rövid kivonatát. A jegyzőkönyvi adatok jól kiegészítik a püspöki processzusok makroszintű elemzését és jellemzését. Az 1717-ben készült forrás nagyon pontosan mutatja be, hogy milyen állapotban élte meg a felszabadulást az erdélyi katolikus társadalom, és honnan kellett elkezdenni a gyarapodást.

A magyar katolikus történetírás nem igazán tud mit kezdeni a görögkatolikusok múltjával, erre példa Szirtes Zsófiának a kötet végén szereplő kitűnő tanulmánya az erdélyi „görögök” problémájáról (*A románok vallási uniója Rabutin főparancsnok szemével. Nagyszegi, Sztójka és a protestáns elit 1701-ben*). Bár a téma igazi szakértőjének kell lenni a cím azonnali helyes dekódolásához, ám az írás valóban erről szól. Az egykori Erdélyi Fejedelemségben élő számtalan ortodox lakos, a római katolikus egyházi klérus és a szintén katolikus Habsburg adminisztráció a frusztrált protestáns nemesi társadalommal együtt különleges konstellációt alkotott, s ebben kellett volna Jean Louis Rabutin erdélyi katonai főparancsnoknak felismerni és kezelni a különböző unionista törekvéseket, ám minden igyekezet ellenére végül mindenki vesztesen került ki ezekből a vallási uniók törekvésekből.

Összességében elmondhatjuk, hogy a kötet kitűnő seregszemléje a kora újkori erdélyi katolicizmussal kapcsolatlos tudományos eredményeknek, és miközben összegzi az eddigi ismereteket, megfogalmazza a következő évek feladatait is. (*Szent István Társulat – Verbum, Budapest – Kolozsvár, 2018*)

VARGA SZABOLCS

GARA NATHALIE – GARA LÁSZLÓ: SAINT-BONIFACE ÉS LAKÓI

Frank Rosenfeld Rigából származott, Bernard Bloch a lengyelországi Siedlicéből, Tibor Veres Magyarországról, Szombathelyről... és a többiek is mind-mind máshonnan... valahonnan Európából. Ami közös bennük, szeretnének boldogulni, szeretnének valahogy túl lenni az elkövetkező hó-

napokon, vagy talán éveken. Azt, hogy itt a túlélésükről, és a szó szoros értelmében vett életben maradásukról van szó, még nem tudják. Csak az előérzet munkál. Már túl vagyunk a kristályéjszakán, de a megsemmisítő táborokról még csak bizonytalan hírek érkeznek. 1942-t írunk, egy dél-franciaországi település, Saint-Boniface a helyszín. Franciaországnak ezt a részét, ahová ez a falu is tartozik, a Vichy-kormány irányítja, élén a Hitlerrel kollaboráló Pétain marsallal.

Akik jönnek, mind más-más stratégiát dolgoznak ki az elkövetkező időkre. A megmosolyogtató ideák és az adott helyzetben reálisnak látszó tervek között elmosódnak a határok. Van, aki eltűnni szeretne, van, aki csak jó franciának látszani. Fontos, hogy ne látszódjék rajtuk, hogy minél kevesebben tudják róluk, hogy ők zsidók. Zsidóságuknak más körülmények között nem lenne túl nagy jelentősége, mint ahogy annak sem, hogy — más szempontból nézve — lengyel, magyar vagy spanyol származású. Ők már évek óta Franciaországban élnek, bár akcentussal, de beszélik a nyelvet, többé-kevésbé ismerik a francia kultúrát, ha úgy tetszik, integrálódtak.

A helybeliek próbálnak alkalmazkodni a nehéz időkhöz. Úgy vélik, a menekültek is jelentenek bizonyos lehetőségeket. Ha a turisták elmaradtak, a panziót az „új vendégek” előtt is meg lehet nyitni. No persze, csak azok számára, akik fizetni is tudnak. Az ellátásuk ugyan nehézségekkel jár, a krumplihoz alig lehet hozzájutni, de specialitásként ott van a csalánleves. Hermelinné asszony és az ő Hársfája él a lehetőséggel.

Robert Auzance, a rendőr úgy látja, a szolgálati előmenetele szempontjából kedvező, ha végzálja a zsidókat. Fentről ezt várják el tőle, de amúgy is kedvére van a dolog. Azzal, hogy a bagatell indokkal kezdeményezett eljárásának tragikus következménye lehet, nem törődik.

Gara László és Nathalie Gara *Saint-Boniface és lakói* című könyve egyszerre regény és társadalomrajz. Nincsenek hősei, csak szereplői, a teljes cselekmény könnyű követhetősége szempontjából talán kicsit sokan is. Elő-előlépnek, eltűnnek, majd újra megjelennek. Ha központi alakot kell keresnünk, akkor a panziót üzemeltető Hermelinnét tekinthetjük annak. A történetfűzér 1942. május 16-án kezdődik, és félévvel később, november közepén fejeződik be, akkor, amikor az első német katonák feltűnnek a faluban.

Gara László nevét inkább csak azok ismerik, akik a magyar-francia kulturális kapcsolatok iránt érdeklődnek. Műfordítóként, újságíróként, szervezőként azon dolgozott, hogy a 20. századi magyar irodalom minél több francia olvasóhoz eljusson. Ez a könyv — amely a teljes életmű szempontjából némileg kivételesnek számít — Gara és

lengyel-zsidó származású felesége, Nathalie „négykezes” közös munkája. A háttérben a két szerző saját tapasztalatai állnak, 1940 után ők is kénytelenek az úgynevezett „szabad zónába” menekülni. Gara később partizánként a francia ellenállásban is részt vett.

A *Saint-Boniface lakói* (*Saint-Boniface et ses juifs* címmel) 1946-ban jelent meg a párizsi Édition du Bateau Ivre kiadónál, amelyet abban az időben a szombathelyi születésű Adorján Andor vezetett. A könyv később még két francia, két angol és egy dán nyelvű kiadásban is napvilágot látott. A magyar fordítást maga Gara készítette el, de az csak 72 évvel az első francia kiadás után jelenhetett meg. A regényt az MTA Bölcsészettudományi Intézete adta ki. A könyv nagy értéke a Tüskés Anna által írt utószó, amely Gara László teljes életpályáját bemutatja. (Ford. Gara László, sajtó alá rend. és utószó Tüskés Anna; *MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet*, Budapest, 2018)

ORBÁN RÓBERT

FALCSIK MARI: AZ IGAZI IDŐ

Az *igazi idő* egy évtizednyi verstermést összegez. Egy évtized alatt jelentős változások mennek végbe egy ember életében. Nagyobb időtávok történéseinek hatása pedig fokozottan jelentkezik egy olyan jellegű, elsősorban személyességből építkező lírában, mint amilyen Falcsik Marié is. A személyességnek köszönhetően sok történetet elmesélő, narratív vers található a kötetben. E versek lírai alapanyagát jellemzően a hétköznapi mozzanatait, hangulatait nyújtják, melyek valamilyen módon — egy asszociáció, egy metafora, egy történetelem révén — túl is mutatnak a mindennapiságon. Az intim hangvételnek köszönhetően az egyes szám első személyű lírai én az egész kötetben keresztül erős jelenlétet mutat.

Mint a kötet címe utal rá, az idő, pontosabban, az idő felfogásának többfélesége át- és átszövi a kötet verseit. Az idő a versekben nemcsak a telő életidőként, hanem a megélt, személyes idő formájában is jelen van. A kettő más-más módon nyilvánul meg, még csak nem is ugyanazon jelenségnek mutatkoznak, kapcsolatuk inkább véletlenszerűnek tűnik, nem pedig ok-okozati összefüggéseken nyugvó ténynek.

A nyitó *Ág a szembe* ciklus sok helyütt szagot, soráthajlásokkal tarkított verseiben az emberi érintkezésekre helyeződik a hangsúly. Sokak számára ismerős, valós budapesti helyszínek elevenednek meg, melyekhez a különböző találkozások, beszélgetések emléke kötődik — a budai rakpart, a Szilágyi Dezső tér, a budapesti könyvhét helyszínei. Ezek az emberi kapcsolatok,

találkozások is a mulandósággal való összefüggésükben válhatnak e versek témáivá. A ciklus címadó verse is a mulandóság tudatát, illetve az embernek a saját halandóságához fűződő viszonyát metaforizálja, méghozzá olyan ágként, amely egy folyón, eleinte a távolban kanyarog, de egyre közelebb kerül, és amint eléri az embert, nem gyógyuló sebeket okoz. A pillanatok egyszerűsége csak visszatekintve, az elmúlás tükrében válik nyilvánvalóvá.

A második, *Anyaghatár* címet viselő ciklus az előzőnél kissé elvontabb, bölcséleti hangvételű verseket tartalmaz, amelyek azonban ugyanazon a személyes élményanyagon nyugszanak. A költészetnek az időhöz kötött örök filozófiai alapproblémái fogalmazódnak újra ezekben a szövegekben — és kevésbé szublimált, elemelt formában számos későbbiben is —: mit kezdhet az ember a halandóság tudatával, azzal, hogy a halálról való tudás egy feldolgozhatatlan gondolati anomália, hogy nemcsak a másik halála révén találkozunk vele az ember, hanem egyszer magunk is megtapasztaljuk. Az ilyen jellegű versek maguktól értetődően hordozzák az anyagi lét utánra vonatkozó apóriákat is, hiszen materiális és szellemi létezésünk kapcsolata sem magától értetődő, ahogy erre a ciklus címe is reflektál. A halálból az élő csak a test kémiai felbomlását érzékelheti, de ezen kívül semmi más nem egyértelmű számára: „az anyag nyilván tudja mi a dolga / a truváj az hogy a tudat tud róla / de kémia vagy nem csak kémia? / ha valamit *ezt* kéne tudnia”. Az anyagi és nem anyagi közti összefüggésekre való rákérdezésnek fontos része a túlvilág létéről vagy nemlétéről folyó elmélkedés is, amely szintén olyan téma, amely csupán a kérdésfeltevést enged meg. Az időt a gondolkodó halandó úgy éli meg, mint egy olyan csapdát, amiből senkinek nincs módja szabadulni, ebben a mozzanatban minden ember sorsa előre meg van írva: „csak aki ne szorult volna az időcsapdába / olyan állat nincsen kisfiam”.

Az *Időm* ciklusban a személyes idő kerül előtérbe, amely a test és a tudat változástörténetében ragadható meg. A gyermekkor, felnőtté válás és kamaszkor emlékei, valamint ezekhez kapcsolódóan a nőiség megélése, a test öregedésének tapasztalatai uralják ezt a ciklust. A test változásai először növekedésként, majd lassú romlasként értelmeződnek. A testi változással összhangban az öntudatra ébredés, a személyiséget formáló első emlékek is tematizálódnak e versekben. A *Keleti* turné ciklus visszaemlékező szövegeiben nagyobb hangsúllyal jelennek meg helyek, házak, utazás, hangulatok, néhol a múltba visszavágódás érzésével vegyesen, de mindig sajátos atmoszférát árasztva.

A *Család-nóta* ciklusban a szülőkhöz fűződő kapcsolat kerül mélységében kifejtésre, de a származásból fakadó, örökölt mentalitásbeli vonásokra való ráismerés éppen úgy jelen van, mint a humor, például *Anyám esete az apróval* című életképben. A nagyszülők halálának elbeszélése külön négypillérű kompozíciót kapott, melyben legálább olyan hangsúly helyeződik arra, hogy életükben milyen emberek voltak. Az apa elvesztésének traumája olyan megrendítően testközelű élmény, amely egyszerre távolítja el a szeretett személytől a lírai alanyt testi, de hozzá közel szellemi értelemben. Így függ össze szervesen az előzővel a kötetzáró *Tapasztalat* ciklus, mely végül ismét elvontabb módon, filozófiai síkon gondolkodik a halálról, lepárolva az átélt veszteségekből levonható tanulságokat. A halál jelenségével először másokien keresztül találkozunk, hiszen „a távolabbi halála / a halandóság tanulása / a közelielie: / a saját halálé”. A veszteségek feldolgozásának végül a saját magunk halálával szembeni elfogadással kell zárulnia, ezzel az egzisztenciális tapasztalattal gazdagodva aztán a záró darabban megverselthez hasonlóan egyszerű, mindennapi élmények is elnyerik az értéküket, mint egy kávé melletti őszinte beszélgetés. (*Jelenkor*, Budapest, 2019)

TANOS MÁRTON

JÁSZ ATTILA: BELSŐ ANGYAL

Nem szeretem az olyan írásokat, amelynek írója szabadkozik amiatt, hogy miért volt nehéz vagy épp könnyű létrehozni írását. Most mégis így teszek, de mentségemül szolgál, hogy magyarázkodásom sokkal inkább szól a kötetről, mint rólam.

Nem tudtam sokáig mit kezdeni a *Belső angyallal*. Miután megvettem, rögtön belelapoztam a villamoson, aztán néhány strófa elolvasása után inkább becsúszttam táskámba a könyvet. Otthon, munka után, sok más egyéb kötelezettség közé beszorítva ismét elővettem, ezúttal már ceruzával, de nem jutottam sokkal előrébb. Végül egy hétvégén elutaztam Budapestről egy olyan helyre, ahol szálláshelyemül egy jurta szolgált, gyenge egyenárammal, kemencével, éjszaka bögő szarvasokkal. Kiültem a ház előtti rozoga székre, és ismét nekifutottam a kötetnek. A versek pedig, mintha teafiltert áztattam volna forró ízbe, a saját közegükben kioldódtak végre.

Azt már tudtam, hogy a könyveknek saját idejük van, így léteznek őszi könyvek vagy épp nyári olvasmányok, reggeli versek, és esti, elhálváshoz használt pár oldalak. Jász Attila legújabb verseskötete megmutatta, hogy a könyveknek tereik is vannak, amelyek rezonálnak a körülöttük lé-

vóvel. A *Belső angyal* saját, finom fénye nem tud érvényesülni a fényszennyezett város harsányságában.

A fény — az angyal mellett — központi motívum. „Mehr licht! — indítja kötetét a szerző Goethe utolsó szavaival. Ez talán a szellemi ember segélykiáltása egy sötét korban, talán provokáció, talán ars poetica, ki tudja. A látáshoz fény kell. A versek világát azonban sokkal inkább szűrt fényben vagy épp borongós megvilágításban látjuk, hogy miért, az egyértelművé válik a kötet végén.

A kötet nyitóversében (*Most: avagy mindig*) a szerző rögtön megmagyarázza a címadást:

Egy angyal kameráz bennem, ha tudnék zenélni, lekottáznám, és odaadnám Perényi Miklósnak, de csak írni tudok, mikor nem megy a hallgatás, mivel a kamera bérlése túl drága napi szinten, ezért

használ a drága engem, kényszerít, írjam le, amit mutat, ha nem írom, ugyanazt vetíti újra, és újra, és újra amíg meg nem adom magam teljesen neki, egészen az idők végezetéig, most.

De hogyan kerülhet az angyal belülré? Imáinkban megszólítjuk, magunkon kívülre helyezzük őt. Meditációban szoktunk befelé figyelni, viszont akkor inkább a kiüresedésre törekszünk, nem a párbeszédre. És miért angyal, miért nem múzsa? Miközben ezen gondolkodtam, eszembe jutott Federico García Lorca *A duende* című írása. Lorca hosszasan értekezik angyal és múzsa különbségéről: „Az angyal irányt mutat és ajándékoz, mint Szent Rafael, meghatároz és kiküszöböl, mint Szent Mihály, óvatosságra int, mint Szent Gábor. Az angyal vakítón tündöklő, de az ember feje felett repül, fölülről hullatja rá a malasztot, és az ember minden erőfeszítés nélkül valószínűsíti meg a művet, vagy járja el a táncot, vívja ki a rokonszenvet. Nincs mód, hogy fényeivel valaki szembeszegüljön, mert acélszárnyait az eleve elrendeltetés légkörében lengeti. A múzsa diktál és — olykor-olykor — súg. Viszonylag keveset tehet, mert már idejét múlta, és oly fáradt (én magam csak kétszer láttam), hogy fél szívét márványból kellett kifaragnom.”

Jász Attila „angyala” nem diktál, csak sugalmaz. Talán rejtekhelyet, menedéket keresett, ezért került belülré, de az biztos, hogy társak, alkotótársak ők ketten a szerzővel, aki mindennél jobban bízik ebben az égi hírnökben, úgy is mondhatnám, hogy ő az, aki értelmet ad mindennek, lényével ünneppé, verssé alakítja át a hétköznapokat.

A kötet hét részből áll. Az első rész, az *Üdvözlőlapok a Földről*, hommage-ok, alkalmi költe-

mények gyűjteménye. A *Fák a teraszon* ezzel szemben már nem versbéli ölelés, kapcsolódás az élő és holt barátokhoz, hanem egy nagyon őszinte önmegfigyelési kísérlet. A vers tömörségű naplóbejegyzések központi szereplője a lírai én. Ahhoz, hogy valaki a főszerepet magára ossza, valljuk be, valamennyire hiúnak kell lenni. Ezt a tulajdonságot a szerző magára is vállalja, finom irónival jelzi, hogy ez egy felismert, megdolgozott nárcizmus. És ez így van jól. Úgy is mondhatnám, hogy a remete, ha egyszer költő is, kénytelen úgy eltűnni, hogy arról folyamatosan hírt adjon. Ez a nehéz ellentmondás feszíti a szerzőt is, de bölcsen megadja magát neki, és ír. Ír az őt körülvevő világról, konkrétan: természetéről, zenéről, álmokról, évszakokról, fényről, sírályokról. Bár talán közhelyszerűnek tűnik most ez a néhány kiragadott szó, azok mégis valamilyen nyugodt állóképpé, úgy is mondhatnám, csendéletté rendeződnek össze.

Az *Éjszakai játszóter* a kapcsolatok, kapcsolódások, az óvatos, hálás szerelem verseit fogja össze. A *Kúszófény* költeményeinek hétköznapiságában van valami szomorú, sok a sötét jelenet, az álom, a veszteség, tulajdonképp mind a halál kistestvérei. A *Viszonyítási pontok* különféle utazások élményfeldolgozó versei, de itt is dominál a párbeszéd, Lisszabonban Pessoa-t, Jajcában Csontváryt szólítja meg.

A *Lassító szolgáltatban* a kötet legisztátabban valószínűsítő fejezete, úgy is mondhatnám: tömény ars poetica. A költészet és az írás szerepét latolgatja itt Jász Attila, de minden kétség és hallgatás iránti vágy ellenére marad a szolgáltat, az írás.

Az utolsó rész végül mindent megvilágít. A *Fölösleges hírnév* három mottóval indít, pedig az utánuk következő szövegek ismeretében mellőzhetőnek érzem őket, de talán jól jön a támogatás, a megerősítés a halállal való szembenézéshez. Minden ragaszkodást, becsvágyat neveltségessé tesz, ha valóban elfogadjuk testünk elmúlását, és készülünk a jó halálra, és belátjuk, mennyi hiábavalóság övezi tetteinket és gondolatainkat. Talán csak az írás nem fölösleges, csak minden, ami rárakódik: hírnév, díjak, kritika, talán még az olvasó is.

Úgy gondolom, hogy a kötet egy nagyon őszinte szembenézés. Jász Attila olykor kissé szentenciózus módon, máskor talán feleslegesnek tűnő dolgokat is megír. Ezt nyilvánvalóan tudja a sokat tapasztalt szerző is, és mivel minden megfelelési szándéktól mentes a kötet, így lesz feszületen, természetesen, szabad. (*Kortárs*, Budapest, 2019)

UGHY SZABINA

SOMMAIRE*Sur l'Eucharistie*

- GYÖRGY HEIDL: Saint Irénée de Lyon sur l'Eucharistie
 GÁBOR VIKTOR OROSZ: La doctrine luthérienne de la Sainte-Cène
 JÁKÓ FEHÉRVÁRY: Un pain – un corps
 LAJOS DOLHAI: Messe et adoration eucharistique
 PETRA KÉKI: Tu es devenu ma demeure
 ■ Entretien avec l'évêque László Varga
 ■ Poèmes de Csaba Báthori, Mari Falcsik, Zoltán Fátyol et István Vörös
 MIKLÓS HALMÁGYI: Sur le roman *Les Braises* de Sándor Márai

INHALT*Über die Eucharistie*

- GYÖRGY HEIDL: Irenaeus über die Eucharistie
 GÁBOR VIKTOR OROSZ: Luthers Lehre vom Herrenmahl
 JÁKÓ FEHÉRVÁRY: Ein Brot – ein Leib
 LAJOS DOLHAI: Eucharistiefeyer und eucharistische Anbetung
 PETRA KÉKI: Du bist meine Heimat geworden
 ■ Gespräch mit dem Bischof László Varga
 ■ Gedichte von Csaba Báthori, Mari Falcsik, Zoltán Fátyol und István Vörös
 MIKLÓS HALMÁGYI: Über den Roman *Die Glut* von Sándor Márai

CONTENTS*About the Eucharist*

- GYÖRGY HEIDL: Irenaeus about the Eucharist
 GÁBOR VIKTOR OROSZ: Luther's Doctrine of the Lord's Supper
 JÁKÓ FEHÉRVÁRY: One Bread – One Body
 LAJOS DOLHAI: The Holy Eucharist and Eucharistic Adoration
 PETRA KÉKI: You Have Become My Home
 ■ Interview with Bishop László Varga
 ■ Poems by Csaba Báthori, Mari Falcsik, Zoltán Fátyol and István Vörös
 MIKLÓS HALMÁGYI: About the Novel *Embers* by Sándor Márai

Főszerkesztő és felelős kiadó: LUKÁCS LÁSZLÓ

Felelős szerkesztő: PUSKÁS ATTILA Főszerkesztő-helyettes: GÖRFÖL TIBOR

Szerkesztők: BENDE JÓZSEF, DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG, LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS, VÖRÖS ISTVÁN

Szerkesztőbizottság: HAFNER ZOLTÁN, HORKAY HÖRCHER FERENC, KALÁSZ MÁRTON, KENYERES ZOLTÁN, KISS SZEMÁN RÓBERT, POMOGÁTS BÉLA, SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

Szerkesztőségi titkár és tördelő: NÉMETH ILONA Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042-6024;

Nyomdai munkák: Séd Könyvkiadói Kereskedelmi és Nyomdaipari Kft., Ügyvezető igazgató: Dránovits István

Szerkesztőség és Kiadóhivatal: 1052 Budapest, Piarista köz. 1. Telefon: 317-7246; 486-4443. Postacím: 1364 Budapest, Pf. 48.

Internet cím: <http://www.vigilia.hu>; E-mail cím: vigilia@vigilia.hu. Előfizetés, egyházi és templomi árusítás: Vigilia Kiadóhivatala.

Terjeszti a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletág, a Magyar Lapterjesztő Zrt. és alternatív terjesztők.

A Magyar Posta Zrt. postacíme: 1900 Budapest. Előfizetésben megrendelhető az ország bármelyik postáján, a hírlapot kézbesítőknél, www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen, telefonon 06-1-767-8262 számon, levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen. Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt. fenti elérhetőségein.

A Vigilia csekkszámja száma: OTP V. ker. 11707024-20373432. Előfizetési díj: egy évre 6.000,- Ft, fél évre 3.000,- Ft, negyed évre 1.500,- Ft. Előfizethető külföldön a KKV-nál (H-1389 Budapest, POB 149.). Ára: EU országok: 6.000,- Ft/év + postaköltség, tengerentúli országok: 100,- USD, illetve ennek megfelelő más pénznem/év.

SZERKESZTŐSÉGI FOGADÓÓRA: KEDD, CSÜTÖRTÖK 10-14 ÓRA
 KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA

Alapítvány
 a Közjóért

nka
 Nemzeti Kulturális Alap

Ara: 600 Ft

VIGILIA

SZEMLE

GREGORY COLLINS OSB

Krisztus kinyilvánult misztériuma II.
Elmélkedés a liturgikus évben
megjelenő misztériumokról

DIÓSI DÁVID –
MARTON JÓZSEF
(SZERK.)

Catholice reformare. A katolikus
egyház a fejedelemség korában

GARA NATHALIE –
GARA LÁSZLÓ
FALCSIK MARI
JÁSZ ATTILA

Saint-Boniface és lakói
Az igazi idő
Belső angyal

A SZEMLÉKET ÍRTÁK

Balázs Jeromos, Orbán Róbert, Tanos Márton,
Ughy Szabina és Varga Szabolcs

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBÓL

- A Vigilia körkérdése
- A katolikus egyház Afrikában
- Gyuris Kata, Takáts József,
Tusor Péter és Válóczy József tanulmánya
- Ferdinandy György, Filip Tamás,
Halmai Tamás, Iancu Laura, Markó Béla,
Regős Mátyás és Tomaji Attila írása

MINISZTERELNÖKSÉG

Nemzeti
Együttműködési
Alap

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.